

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA KAZANILMASI

İsmail TÜRKTAŞ

MAYIS 2023

ANTALYA

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA KAZANILMASI

İsmail TÜRKTAŞ

MAYIS 2023

ANTALYA

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA KAZANILMASI

İsmail TÜRKTAŞ

ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI tezi olarak 24/05/2023 tarihinde jüri tarafından (oybirliği / oyçokluğu ile) kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR (Danışman) [imza]

Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK [imza]

Dr. Öğr. Üyesi Mine KARAYALÇIN [imza]

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. İbrahim Sani MERT [imza]

Tez Teslim Tarihi:

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması” adlı bu çalışmanın hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, bu çalışmanın herhangi bir kısmının başka bir akademik çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

19/06/2023

[imza]

Öğrenci İsmail TÜRKTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR, VATANDAŞLIĞIN EVLENME YOLUYLA KAZANILMASINDA MİLLETLERARASI YAKLAŞIM ve EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASINDA BAZI ÜLKE UYGULAMALARI

1.1. Temel Kavramlar	4
1.1.1. Vatandaşlık Kavramı.....	4
1.1.1.1. Tanımı	4
1.1.1.2. Vatandaşlık Hakkı.....	5
1.1.1.3. Tarihçesi ve Hukukî Niteliği.....	8
1.1.2. Evlenme Kavramı	10
1.1.2.1. Tanımı	10
1.1.2.2. Evlenme Hakkı.....	11
1.1.2.3. Hukukî Niteliği	13
1.2. Vatandaşlığın Evlenme Yoluyla Kazanılmasında Milletlerarası Yaklaşım	14
1.2.1. Genel Olarak	14
1.2.2. Vatandaşlık Tayininde Devletin Mahfuz Yetkisi.....	16
1.2.3. Evlenmenin Vatandaşlığa Etkisini Düzenleyen Milletlerarası Sözleşmeler....	18
1.2.3.1. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi	18
1.2.3.2. Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında <i>La Haye</i> Sözleşmesi	20
1.2.3.3. Kadınların Vatandaşlığı Konusunda <i>Montevideo</i> Sözleşmesi ve Vatandaşlık Sözleşmesi.....	21
1.2.3.4. Evli Kadının Vatandaşlığına Dair Sözleşme.....	22
1.2.3.5. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	23
1.3. Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Bazı Ülke Uygulamaları	25
1.3.1. Genel Olarak	25
1.3.2. Bazı Ülke Uygulamaları.....	26
1.3.2.1. Almanya.....	26
1.3.2.2. Birleşik Krallık.....	28
1.3.2.3. Fransa.....	30

1.3.2.4. İsviçre.....	32
1.3.2.5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	32
İKİNCİ BÖLÜM	
EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASININ	
TARİHSEL SÜRECİ, ŞARTLARI, USÛLÛ ve HUKUKÎ SONUÇLARI	
2.1. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Öncesi Dönem.....	34
2.1.1. Genel Olarak	34
2.1.2. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Öncesi Düzenlemeler	35
2.1.2.1. Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi.....	35
2.1.2.2. 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu.....	37
2.1.2.3. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu.....	38
2.1.2.3.1. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun İlk Hâli	39
2.1.2.3.2. 4866 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Yapılan Değişiklikler.....	41
2.2. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	45
2.2.1. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Hazırlanması ve Gerekçeleri.....	45
2.2.2. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması Şartları.....	48
2.2.2.1. Ön Şartlar	53
2.2.2.1.1. Türk Vatandaşıyla Hâlen Evli Olma	53
2.2.2.1.2. Geçerli Evlilik Birlikteliğinin Üç Yıldan Beri Sürmesi	54
2.2.2.2. Asli Şartlar	55
2.2.2.2.1. Aile Birliği İçinde Yaşama	55
2.2.2.2.2. Evlilik Birlikteliğiyle Bağdaşmayacak Faaliyette Bulunmama	58
2.2.2.2.3. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Hâlin Bulunmaması	59
2.3. Türk Vatandaşlığının Kazanılması Kararının Hukuksal Karşılığı ve Yetkili Makamın Takdir Yetkisi.....	63
2.3.1. Vatandaşlık Hukuku ile İdare Hukuku Arasındaki İlişki.....	63
2.3.2. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması Kararının Hukukî Niteliği	65
2.3.3. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Yetkili Makamın Takdir Yetkisi.....	67
2.3.4. Yetkili Makamın Takdir Yetkisinin Denetimi ve Yargısal Yol.....	70
2.4. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanılmasında Usûl.....	71
2.4.1. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Başvuru Süreci	71
2.4.2. Soruşturma ve Mülâkat Süreci.....	73

2.4.3. Karar ve Yargı Yolu.....	76
2.4.4. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılmasının Hukukî Sonuçları ...	78
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	85

ÖZET

TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA KAZANILMASI

İsmail TÜRKTAS

Yüksek Lisans, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR

Mayıs 2023; 98 sayfa

Türkiye'ye her yıl çok sayıda yabancıların giriş yaptığı görülmektedir. Türkiye'ye giriş yapan yabancılar Türkiye'nin kültürünü, tarihi dokusunu, ılıman coğrafyasını ve Türk milletinin sosyal etkileşimini tecrübe edince; Türkiye'ye tekrar seyahat etmeyi ve hatta vatandaşlık kazanıp yerleşmeyi arzu etmektedir. Bu sebeple, Türk vatandaşlığını kazanma talebinde bulunan yabancıların sayısının giderek arttığı görülmektedir.

Türk vatandaşlığının kazanılmasının yollarından biri de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasıdır. Türk pozitif hukukunda; Türk vatandaşıyla evlilik birlikteliği devam eden, geçerli evlilik birlikteliği üç yıldan beri süren, aile birliği içinde yaşayan, evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmayan, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâli bulunmayan her yabancı, yetkili makamın kararıyla Türk vatandaşlığını kazanabilir.

Türk hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında, eşitlik ilkesi esas alınarak cinsiyet farkının gözetilmediği görülmektedir. Öte yandan, yabancıların Türk vatandaşıyla evlenmesi ona kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazandırmayacaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Evlenme, Türk Vatandaşlığı, Vatandaşlık, Vatandaşlığın Kazanılması, Yetkili İdarî Makam.

JÜRİ: Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR

Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Mine KARAYALÇIN

ABSTRACT

ACQUIRING TURKISH CITIZENSHIP THROUGH MARRIAGE

Ismail TURKTAS

Master's Thesis, Private Law Department

Supervisor: Assist. Prof. Guven YARAR

May 2023; 98 pages

It is observed that a large number of foreigners enter Turkey every year. When foreigners who enter Turkey experience its culture, historical texture, temperate geography, and the social interaction of the Turkish nation, they desire to travel to Turkey again and even obtain Turkish citizenship and settle there. Therefore, the number of foreigners requesting Turkish citizenship is increasing.

One way to obtain Turkish citizenship is through marriage. In Turkish positive law, any foreigner who is in a valid marriage with a Turkish citizen, whose marriage has lasted for at least three years, who resides within the family unity, who does not engage in activities incompatible with the marriage, and who does not pose a threat to national security and public order can acquire Turkish citizenship by the decision of the competent authority.

In Turkish law, the principle of equality is applied in the acquisition of citizenship through marriage, without regard to gender differences. However, marrying a Turkish citizen will not automatically grant Turkish citizenship to the foreigner.

KEYWORDS: Marriage, Turkish Citizenship, Citizenship, Acquisition of Citizenship, Competent Administrative Authority

COMMITTEE: Assist. Prof. Guven YARAR

Prof. Dr. Necla OZTURK

Assist. Prof. Mine KARAYALCIN

KISALTMALAR

Kısaltmalar:

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AVS	: Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi
AY	: 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Baskı	: Baskı
BM	: Birleşmiş Milletler
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
E.	: Esas
ibid.	: Önceki atıf yapılan aynı eser
İYUK	: 2577 Sayılı İdari Yargı Usulü Kanunu
K.	: Karar
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
m.	: madde

MÖHUK	: 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: 5271 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TOK	: Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi
TVK	: 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVKUIY	: 5627 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
VBİK	: Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu
YİBBGK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirmiş Büyük Genel Kurulu

ÖNSÖZ

Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk alanında hazırlanan “Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması” başlıklı yüksek lisans tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Tez çalışması kapsamında öncelikli olarak Türk hukukunun milletlerarası kaynaklarından olan milletlerarası sözleşmeler ve teamül hukuku kuralları ile millî kaynaklarından olan anayasa, kanunlar, yönetmelikler, mahkeme kararları ve öğretî görüşleri incelenmiştir.

Tez çalışmasının birinci bölümünde ilk olarak vatandaşlık ve evlilik kurumunun tanımı, hakkı, tarihsel süreci ve hukukî niteliği üzerinde durulmuştur. Bölümün devamında bu husustaki başlıca milletlerarası düzenlenmeler kapsamlı şekilde işlenmiştir. Son olarak evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması konusu, karşılaştırmalı hukuktaki gelişmeler ile Türk hukuku arasında kıyas yapılarak ele alınmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının tarihsel süreci, ön ve aslî şartları konu edilmiştir. Bölümün ilerleyen aşamasında vatandaşlık hukuku ve idare hukuku arasındaki ilişki, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması kararının hukukî niteliği, yetkili makamın bu konudaki takdir yetkisi ve takdir yetkisinin denetimi ve yargı yolu üzerinde çalışılmıştır. Bölümün sonunda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında usûl, başvuru, soruşturma, mülâkât, karar ve yargı süreciyle ortaya çıkan hukukî sonuç konularına detaylıca yer verilmiş ve okuyuculara faydalı olacak şekilde sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans öğretim süresince üzerimde emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen, hukuk nosyonu sahibi olmam için canla başla mücadele eden İstanbul Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki ve Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Bölümündeki tüm değerli hocalarıma saygılarımı sunuyorum.

Tez çalışmasının ortaya çıkmasında öncülük eden, emeğini ve birikimini esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR Hoca’ma şükranlarımı sunuyorum. Öğretimin kutsal olduğunun bilinciyle hareket eden; emeklerini asla ödeyemeyeceğim babam Memiş TÜRKTAŞ’a, melek kalpli annem Şenay TÜRKTAŞ’a, sonsuz güvendiğim erkek kardeşlerim Ferit’e ve İzzet’e, ailemizin neşe ve mutluluk kaynağı kız kardeşim Zeynep’e ve her zaman bana desteğini hissettiren meslektaşım Zeynep YAZAN’a teşekkürlerimi borç bilirim.

GİRİŞ

Türk vatandaşlığının kazanılmasında ikili ayırım söz konusudur. Bu ayırlardan birincisi Türk vatandaşlığının doğum yoluyla kazanılması, ikincisi ise Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasıdır. Türk vatandaşlığının doğum yoluyla kazanılması, soy bağı ve doğum yeri esasıyla kazanım olmak üzere ikiye ayrılır. Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması ise yetkili makam kararıyla veya seçme hakkı yoluyla mümkündür. Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması da kendi içinde genel yolla, istisnaî yolla, yeniden kazanma yoluyla, evlenme yoluyla veya evlat edinilme yoluyla kazanım olarak ayrılmaktadır.

Tez çalışmasında vatandaşlık ve yabancı kavramlarına çokça yer verileceğinden bu kavramları tanımlamakta fayda vardır. Öncelikle vatandaşlık, devletle kişi arasındaki hukukî ve siyasi bağıdır. Yabancıtanımı ise, öğretide farklı şekilde ele alınsa da Devletler Hukuku Enstitüsü tarafından 1892 yılında Cenevre’de temel olarak ortaya konulmuştur¹. Buna göre yabancı, bulunduğu devletin ülkesinde vatandaşlık iddia etme hakkı olmayan ve başka devletin vatandaşı olan kişidir². Öğreti tarafından yabancıtanımı eleştirilmiş ve kişinin yabancı ülkede hazır olup olmadığına bakılmaksızın yabancı olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir³.

Yabancıtanın hangi şartlara göre vatandaşlığa alınacağı ya da vatandaşlığı kaybedeceği gibi durumları devlet kendi iç hukuk kurallarıyla düzenler. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası⁴ (AY) m. 66/2’de Türk babanın veya Türk annenin çocuğu Türk olduğu hüküm altına alınmıştır. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu⁵ (TVK) m. 6/1’de de doğumla kazanılan Türk vatandaşlığının, soy bağı veya doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılacağı ve doğumla kazanılan vatandaşlığın doğum anından itibaren hüküm ifade edeceğinin altı çizilmiştir. Gerek 1982 tarihli AY gerek 5901 Sayılı TVK düzenlemeleriyle Türk hukukunda Türk vatandaşlığının kazanılmasında soy bağı esası benimsenmiştir. Soy bağı esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılması ana ilke olup bu ilkeye göre Türk vatandaşlığı doğum anından itibaren geriye dönük olarak kazanılmaktadır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan ve yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması hâllerinden olan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, kazanma anından itibaren hüküm ve sonuç doğurur. Türk vatandaşlığını kazanmayı isteyen yabancı, Türk kanunlarında düzenlenen şartları taşıması hâlinde yetkili makam kararıyla karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilir. Bütün şartları taşımış olsa bile yabancıtanın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma talebinin reddedilmesi mümkündür. Türk vatandaşıyla evlenme, yabancıya Türk vatandaşlığını kazanması için mutlak hak vermez. Zira bu kazanım hâli tâli bir kazanım yoludur.

¹ **Altuğ, Yılmaz:** Yabancıtanın Hukukî Durumu, B. 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1971, s. 8; **Tekinalp, Gülören:** Türk Yabancıtan Hukuku, B. 8, Beta Basım Yayın, İstanbul 2003, s. 8; **Çelikel, Aysel / Gelgel Öztekin, Günseli,** Yabancıtan Hukuku, B. 27, Beta Basım Yayın, İstanbul 2022, s. 16; **Çiçekli, Bülent:** Yabancıtan Hukuku, B. 6, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 24.

² **Yarar, Güven:** Yabancıtanın Türkiye’de Taşınmaz Mal Edinmeleri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 8.

³ **Aybay, Rona / Dardağan Kibar, Esra:** Yabancıtan Hukuku, B. 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 13; **Levi, Selim:** Yabancıtanın Taşınmaz Mal Edinmeleri, Legal Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 17.

⁴ RG: 09.11.1982-17863, 2709 Sayılı 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bundan sonra AY olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).

⁵ RG: 12.06.2009-27256, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu bundan sonra TVK olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> (Erişim Tarihi: 21.12.2022).

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasına ilişkin kuralların oluşturulmasında bazı evrensel ilkelerin önemi büyüktür. Bunların başında direktif ilkeler gelmektedir. Direktif ilkeler yalnızca evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin kurallara değil diğer yollardan vatandaşlığın kazanılma hâllerine de yön vermiştir. Vatandaşlığın kazanılmasında evrensel olarak kabul görmüş üç direktif ilke mevcut olup; Türk vatandaşlık hukukunun temelinde de Türk vatandaşlığının kazanılmasına yön veren bu ilkelere tez çalışmasında yer verilmiştir. 5901 Sayılı TVK’de Türk vatandaşlığının kazanılmasına yön veren vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden ilki “vatandaşlığı bulunmayan kimse olmamalıdır” ilkesidir. Diğer ilke ise “herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır” ilkesidir. Bir başka ifadeyle Türk vatandaşlığının kazanılmasında başvuruda bulunan yabancı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yetkili makamlarının ortak iradesi gerekir. Türk hukuku, milletlerarası sözleşme olan ve iç hukukumuza dâhil olmuş İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁶ (İHEB) m. 15/1-2’deki her kişinin vatandaşlığa hakkı olduğu ve hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemeyeceği ve zorla vatandaşlıkta tutulamayacağı düzenlemesiyle aynı paralelliktedir. Son ilke ise “kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamalıdır” ilkesidir.

5627 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik⁷ (TVKUIY) Türk vatandaşlığını kazanmanın usûllerini ve esaslarını düzenlemektedir. Genel yolla, evlat edinilme yoluyla ve çalışma konumuz olan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında uygulanacak usûller; ilgili yönetmelikte kanunla aynı yönde düzenlenmiştir. TVUIY m. 18/1’e göre; İl Emniyet Müdürlüğüne Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından Türk vatandaşlığını kazanmasına engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığı, iyi ahlâk sahibi olup olmadığı, hangi tarihte Türkiye’ye geldiği, ikamet tezkeresinin hangi amaçla verildiği, müracaat tarihinden geriye doğru ne kadar süre Türkiye’de ikamet ettiği, bu süre içinde yurt dışına çıkış yapıp yapmadığı ve yapmış ise tarihleri ve süresi hususları dikkate alınarak Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu yapan yabancı hakkında ön inceleme yapılacaktır. Ön inceleme yapıldıktan sonra yabancı hakkında İl Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlanan dosya Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu’na (VBİK) gönderilecektir. VBİK, yabancıyı mülâkâta tabii tutuktan sonra esasa girmeden yabancı hakkında Türk vatandaşlığını kazanma başvuru şartlarını taşıyıp taşımadığı hususunda rapor hazırlayıp, görüşünü açıklayarak İçişleri Bakanlığı’na raporu gönderecektir. Esasa ilişkin kararı bakanlığın kendisi verecektir.

Tez çalışmasında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması hâli üzerinde yoğunlaşmıştır. Türk vatandaşlığının diğer kazanım hâlleri ise tez çalışmasının dışında tutulmuştur. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yabancı tarafından yapılacak başvurularda izlenecek usûller ve esaslar, yetkili makamların verecekleri kararlar ve kararların sonucunda işleyecek yargı süreci tez çalışmasının kapsamına alınmıştır. Ayrıca bu tez çalışmasında, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması hususunda öğreti ve mahkeme kararları arasındaki farklılıklar ve bu sebeple karşılaşılan

⁶ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bundan sonra İHEB olarak anılacaktır. Beyanname, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından Haziran 1948’de düzenlenmiştir. Düzenlemede değişiklikler yapılarak, 10.12.1948’de Genel Kurulun Paris oturumunda kabul edilmiştir. Oturumda, 6 sosyalist devlet çekimser kalmıştır. Bildiri, bu devletler ile Suudi Arabistan ve Güney Afrika Birliği dışında kalan devletlerin oylarıyla kabul edilmiştir. <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> (Erişim Tarihi: 21. 12.2022).

⁷ RG: 06.04.2010-27544, 5627 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik bundan sonra TVKUIY olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf> (Erişim Tarihi: 21.12. 2022).

sorunlar ele alınmaktadır. Öğretideki görüşler incelenerek evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında karşılaşılan sorunlar analiz edilip bu sorunlara ilişkin çözümlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TEMEL KAVRAMLAR, VATANDAŞLIĞIN EVLENME YOLUYLA
KAZANILMASINDA MİLLETLERARASI YAKLAŞIM ve EVLENME
YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN KAZANILMASINDA BAZI ÜLKE
UYGULAMALARI

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Vatandaşlık Kavramı

1.1.1.1. Tanımı

Devlet, sınırları belirli ülke üzerinde yaşayan sevinç ve kederleri ortak insan topluluğu üzerindeki egemen güçtür⁸. Devletin kurucu unsurları; ülke, insan topluluğu, siyasal otorite ve egemenlik olmak üzere dört alt başlıkta toplanır⁹. Devletin insan topluluğunu oluşturan her bir kişiyle hukukî ve siyasi bağı vardır. Gerçek kişiyle devlet arasındaki hukukî ve siyasi bağa “vatandaşlık” adı verilir¹⁰. Milletlerarası hukukta devletlerin vatandaşlarını belirleme yetkisini tekelinde bulundurduğu kabul görmektedir¹¹.

Vatandaşlık terimi yurttaşlık; uyruklu terimi de tâbiyet terimiyle aynı anlama gelmektedir. Vatandaşlık – yurttaşlık ile uyruklu – tâbiyet terimlerinin anlamları arasında fark bulunmaktadır¹². Tâbiyet; gerçek ve tüzel kişilerin devlete olan bağlılığını belirtir. Vatandaşlık ise gerçek kişilerin devlete olan hukukî ve siyasi bağı ifade eder¹³. Vatandaşlık, gerçek kişilere eşit haklar ve yükümlülükler getiren hukukî statüdür. Bir diğer tanıma göre vatandaşlık; eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip gerçek kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan siyasi birliğin yarattığı etkinlik ve yine ortak geçmişe sahip gerçek kişilerin ortak gelecek kurma hedefi ve beraber yaşama isteğiyle oluşturdukları ortak kimliktir¹⁴.

Vatandaşlık, kişiye medenî ve siyasi haklar sağlamaktadır. Bununla birlikte vatandaşlığın sosyal, kültürel ve psikolojik kapsamı da vardır. Vatandaşlık, kişinin kimliğinin bir yansıması olup içinde yaşadığı toplumla etkileşimini sağlamaktadır. Böylece toplumun sosyal ve kültürel değerleriyle uyum içinde yaşamayı öğrenen kişi,

⁸ **Gözler, Kemal:** Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı, B. 14, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2022, s.134.

⁹ **Sur, Melda:** Uluslararası Hukukun Esasları, B. 16, Beta Basım Yayın, İstanbul 2022, s. 108.

¹⁰ **Tanrıbilir, Feriha, Bilge:** “Evlenme ve Vatandaşlık”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 5, S. 1, s. 3020 (Evlenme).

¹¹ **Güngör, Gülin:** Tâbiyet Hukuku: Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler, B. 10, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 13 (Tâbiyet).

¹² **Karakoç, İrem:** Hukuk Tarihinde Vatandaşlık: Yabancılık Statüsü, B. 3, Yetkin Yayınları, İzmir 2012, s. 27.

¹³ **Güngör,** Tâbiyet, s. 1.

¹⁴ **Töre, Nazlı:** “Değişen Dünyada Vatandaşlık”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2017, S. 10, s. 554.

toplumun dilini, değer yargılarını, olaylara ve yaşama bakış açısını kendi yaşamına uyarlamaktadır¹⁵.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi¹⁶ (AVS) m. 2/a'ya göre; “vatandaşlık” kişinin etnik kökenini ifade etmeyip, kişiyle devlet arasındaki kanunî bir bağ anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle AVS m. 2/a hükmü; vatandaşlık kavramının etkin kökeni göstermediğini, kişiyle devlet arasındaki kurulan hukukî bağ olduğunu açıkça düzenlemiştir. 1982 tarihli AY’de Türk vatandaşlığının kişinin devletle olan hukukî bağı olduğu yönünde vurgu yapılmıştır. İrk, din, dil ve mezhep gibi kategorize edici niteliklere değinilmemiştir. 1982 tarihli AY m. 66/1; Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk olduğunu ifade etmektedir. Madde hükmünde yer alan “Türk” kavramı, bütünleştirici bir anlam niteliğinde üst bir terim olup; etnik, soy ve ırk birliği gibi unsurları içinde barındırmayacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Türk vatandaşlığında kişinin devletle olan hukukî ve siyasi bağındaki aranan bağ nesnel değil öznel dir. Bir başka ifadeyle kişinin kendisini yaşadığı topluma özümsemesiyle ilgilidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluş aşamasında temelleri atılırken 1924 tarihli AY m. 88’de; ırk, dil, din ve kültürel farklılıkları ortadan kaldıran bir dil kullanılmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yaşayan tüm vatandaşlar “Türk” olarak ifade edilmiştir. 1924 tarihli AY’de ırk, dil, din ve kültürel farklılar gibi kategorize edici niteliklerin dışlandığının üstünde durulmasının sebebi; imparatorluktan millî devlete geçilirken ortaya çıkabilecek olumsuzlukların göz ardı edilmemesidir¹⁷. Öğretide anayasadaki bu düzenlemenin Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki çok ulusluluk anlayışıyla gelişip olgunlaştığına ve Cumhuriyet döneminde anayasada yansımaları bulunduğuna dair görüşler vardır¹⁸.

1.1.1.2. Vatandaşlık Hakkı

Vatandaşlıktan doğan insan hakkının, devletin mutlak egemenliğini sınırlandırabileceğine yönelik bakış açısının; milletlerarası sözleşmelerden, öğretideki görüşlerden, ulusal ve uluslararası yargı kararlarından doğduğu söylenebilir¹⁹. 10 Aralık 1948 tarihinde yürürlüğe giren İHEB m. 15’te vatandaşlık insan hakkı olarak

¹⁵ **Erdem, Bahattin, Bahadır:** Türk Vatandaşlık Hukuku, B.8, Beta Basım Yayım, İstanbul 2020, s. 10 (Vatandaşlık).

¹⁶ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi bundan sonra AVS olarak anılacaktır. Sözleşmenin bir başka adı Avrupa Uyruluk Sözleşmesi “*European Convention on Nationality*”, 07.11.1997 tarihinde “*Strasbourg*”ta kabul edilmiştir. Sözleşme, vatandaşlık hukukun ilkelerini ve kurallarını düzenlemektedir. Sözleşme, 01.03.2000 tarihinde üç devletin onaylamasıyla yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği’ne üye devletlerin ve üyelik hazırlığında olan devletlerin imzasına açık tutulmuştur. Sözleşmenin hazırlanmasındaki amaç; yeni bir vatandaşlık kazanmayı ve eski vatandaşlığa yeniden alınmayı, vatandaşlığın gerekçeli bir şekilde kaybedilmesini ve keyfi olarak iptal edilememesini sağlamak içindir. Her devlet; vatandaşlık başvurularına ilişkin uygulanacak kuralları düzenlerken adil, tarafsız ve yargısal denetime açık olacak şekilde hareket etmek zorundadır. <https://hukukbook.com/avrupa-vatandaslik-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi: 22.12.2022).

¹⁷ **Doğan, Vahit / Şit, Banu:** “*Anayasal Vatandaşlık Kavramı*”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 18.

¹⁸ **Gören, Zafer / İzgi, Ömer:** Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, TBMM Basımevi, Ankara 2002, s. 663.

¹⁹ **Matias, Gunçalo:** Citizenship As A Human Right: The Fundamental Right To A Specific Citizenship, Palgrave Macmillan, London 2016, s. 230.

düzenlenmiştir. Her kişinin vatandaşlık hakkının varlığı ile hiç kimsenin vatandaşlığından ve vatandaşlığı değiştirme hakkında keyfi olarak yoksun bırakılamayacağı hüküm altına alınmıştır²⁰. Bu bağlamda milletlerarası hukukta devletler; tek taraflı tasarruflarıyla keyfi olmamak şartıyla irade aranmaksızın kişilerin vatandaşlıklarına son verebileceklerdir²¹. Devletlerin vatandaşıyla olan hukukî ve siyasi bağı üzerinde egemenliklerinden kaynaklanan yetkilerini keyfi olarak kullanmadıklarının göstergelerinden birisi; vatandaşlığın kaybedilmesi hükmünü ve sonucunu doğuran kararlarına karşı kanunî yolların devletler tarafından açık tutulmasıdır²².

Avrupa kıtası açısından düşünülecek olursa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi²³'nin (AİHM) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi²⁴'ne (AİHS) dayanarak verdiği kararlarda, her ne kadar AİHS'de vatandaşlık doğrudan hak olarak düzenlenmiş olmasa da vatandaşlığın insan hakkı olarak düşünülmesine olanak sağlamıştır. AİHS m. 8'de herkesin özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu düzenlemesiyle "özel hayata ve aile hayatına saygı ilkesi" güvence altına alınmıştır. Yine AİHS m. 14'te Sözleşmede tanınan haklardan ve özgürlüklerden yararlanma hakkının cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet ve doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanması gerektiği düzenlenmesiyle "ayrımcılığın önlenmesi ilkesi" güvence altına alınmıştır. Sonuç itibariyle AİHM'de vatandaşlıkla ilgili görülen uyuşmazlıklarda; çoğunlukla AİHS m. 8'de güvence altına alınmış "özel hayata ve aile hayatına saygı ilkesi" ile AİHS m. 14'te güvence altına alınmış "ayrımcılığın önlenmesi ilkesi" doğrultusunda kişilerin vatansızlıktan korunması amaçlanmaktadır²⁵.

Türk hukukunda kanunîlik ilkesi genel ilke olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda 1982 tarihli AY m. 66/2'ye göre; Türk vatandaşlığı ancak kanunla kazanılıp, kanunun belirlediği sınırlar çerçevesinde kaybedilecektir. Yine 1982 tarihli AY m. 90/5 gereği temel haklara ve özgürlüklere ilişkin usûlüne uygun yürürlüğe girmiş milletlerarası sözleşmeler kanun hükmünde olup; anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) başvuru yapılamayacaktır²⁶. İHEB m. 15'te düzenlenen vatandaşlık hakkının kapsamı, vatansızlığın önlenmesini konu alan milletlerarası sözleşmelerle somutlaşmıştır. Buna göre; vatansızlığın önlenmesini konu alan Vatansız

²⁰ **Bingöl Schrijer, Bilge:** "Vatandaşlık Hakkının Kapsamı ve Egemenlik İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 22, S. 1, s. 210; **Güngör,** Tâbiyet, s. 36; **Nomer, Ergin:** Türk Vatandaşlık Hukuku, B. 22, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, s. 42 (Vatandaşlık); **Erdem,** Vatandaşlık, s. 5.

²¹ **Öztürk,** İrade, s. 98.

²² **Aybay, Rona / Özbek, Nimet:** Vatandaşlık Hukuku, B. 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 66.

²³ Mahkeme "The European Court of Human Rights", 1959 yılında kurulmuş olan ve Avrupa Konseyi çatısı altında faaliyet gösteren milletlerarası yargı örgütüdür. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleriyle güvence altına alınmış temel hakların ve özgürlüklerin ihlâli hâlinde yargılama yapmak üzere mahkemeye başvurulabilir. Fransa'nın "Strasbourg" şehrinde bulunan mahkemenin yargı yetkisi Avrupa Konseyi üyesi kırk altı devlet tarafından tanınmaktadır. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/avrupa-insan-haklari-mahkemesi/aih-m-yapisi/> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

²⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bundan sonra AİHS olarak anılacaktır. Sözleşme "European Human Rights Convention", 04.11.1950'de Avrupa Konseyi üye devletlerinin İHEB'de temel hakları ve özgürlükleri topluca güvence altına almak amacıyla düzenlenmiştir. 59 maddeden ve ek protokollerden oluşan Sözleşme, 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanmış ve 03.09.1953'te yürürlüğe girmiştir. <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

²⁵ **Bingöl Schrijer,** s. 223.

²⁶ **Bingöl Schrijer,** s. 225.

Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi²⁷ ve onu bütünleştiren Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi²⁸ İHEB'nin 15. maddesinde düzenlenen vatandaşlık hakkını somut hâle getirmiştir²⁹. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1975 yılında Vatansızlığın Azaltılmasına Dair 1961 Sözleşmesi'ne taraf olmuş ve kanunla onaylamış ise de Vatansız Kişilerin Hukukî Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi'ne taraf olmamıştır³⁰. Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi, açık olarak kişilere vatandaşlık hakkı verilmesi konusunda taraf devletlere sorumluluk getirmemektedir. Onun yerine Sözleşme ile amaçlanan doğum, evlenme, boşanma, soy bağı ve ülkelerin vatandaşlık kanunlarının ihtilafından kaynaklanan vatansızlık hâlleri gibi çeşitli sebeplerle vatandaşlığın kaybedilerek vatansız kalma ihtimallerinin önüne geçilmesidir³¹. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, her ne kadar Vatansız Kişilerin Hukukî Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi'ne taraf olmasa da sahip olduğu çağdaş düzenlemelerle vatansızların haklarının ve menfaatlerinin korunması noktasında; iç hukukunda yabancılar ile vatansızların hukukî statülerini aynı kabul etmekte ve karşılıklılık esası gözetmemektedir³². Vatansızlık statüsü ise kişinin hiçbir devletin vatandaşlığına bağlı olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır³³. Dolayısıyla vatansız statüsüne giren kişi hiçbir devletten koruma altına alınmasını isteyemeyecektir³⁴. Ayrıca vatansızlığın önlenmesi ilkesi hem milletlerarası hukukta hem Türk hukukunda kabul edilmiş bir ilke olması; Türk hukuku açısından kişinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi sebebiyle vatansız kalmasının istenmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple Türk vatandaşlığının kaybedilmesi yönünde irade gösteren kişinin yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olması veya kazanacağına ilişkin kuvvetli ispat vasıtaları sunması gerekir³⁵.

Vatandaşlık hakkının kapsamı İHEB m. 15 çerçevesinde iki alt başlığa ayrılmıştır. Bunlardan ilki İHEB'de herkesin bir vatandaşlığı olması ilkesi doğrultusunda düzenlenen vatandaşlığın kazanılması hakkı ve vatansızlığın önlenmesi, vatandaşlık hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Diğeri ise yine aynı beyannamede kimsenin keyfi olarak vatandaşlığını bırakmaya zorlanamayacağı ve kimsenin vatandaşlığını değiştirme özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı ilkesi yönünde düzenlenen vatandaşlığı koruma

²⁷ Sözleşme “*Convention relating to the Status of Stateless Persons*”, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi “*ECOSOC – United Nations Economic and Social Council*” tarafından düzenlenmiş, “*New York*”ta bulunan Birleşmiş Milletler Tam Yetkili Temsilciler Konferansında kabul edilerek; 28.09.1954 tarihinde imza edilmiştir. Sözleşme, vatansız kişileri korumayı amaçlayan çok taraflı bir milletlerarası sözleşmedir. 2022 yılı itibarıyla doksan altı devlet Sözleşmeyi onaylamıştır. Vatikan devleti ise Sözleşmeyi imzalamış ama onaylamamıştır. https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarası/DigerSozlesmeler/Vatansiz_kisilerin_statusune_iliskin_sozlesme.pdf (Erişim Tarihi: 09.01.2023).

²⁸ RG. 04.05.1975-15226, Sözleşme “*Convention on the Reduction of Statelessness*”, BM Genel Kurulu tarafından 30.08.1961'de “*New York*”ta onaylanmış; 13.12.1975'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, vatansızlığı önleme ve azaltma amacını temel alan milletlerarası sözleşmedir. 2021 yılı itibarıyla yetmiş altı devlet Sözleşmeyi onaylamıştır. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc058/kanuntbmmc058/kanuntbmmc05801883.pdf (Erişim Tarihi: 09.01.2023).

²⁹ Bingöl Schrijer, s. 212.

³⁰ Yarar, s. 9.

³¹ Odman, Mustafa, Tevfik: Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku, Çağ Üniversitesi Yayınları, Adana 2011, s. 42-46.

³² Ekşi, Nuray: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, B. 5, Beta Basım Yayın, İstanbul 2018, s. 42.

³³ Nomer, Vatandaşlık, s. 42.

³⁴ Yarar, s. 9.

³⁵ Öztürk, Necla / Yarar, Güven: “*Türk Vatandaşlığından İzin Almak Suretiyle Çıkma*”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 2020, C. 7, S. 1, s. 36.

hakkı ve vatandaşlıktan ayrılma özgürlüğü vatandaşlık hakkı çerçevesinde kabul edilmektedir³⁶.

Vatandaşlık hakkını devletin egemenlik yetkisi çerçevesinde de ele almak gerekir. Buna göre devletle vatandaş arasındaki ilişkinin özel durumlu olup olmamasına göre ikili ayırım gündeme gelecektir. Eğer ilişki özel durumdan kaynaklanmıyorsa, devlet egemenliği ve birey iradesi yaklaşımı olarak iki alt başlıkta incelenmek üzere ayırım yapılmaktadır. Eğer ilişki özel durumdan kaynaklanıyorsa; vatandaşlığın doğumla kazanılması ve vatandaşlığın etkili olarak kurulan bir bağa dayanması yaklaşımı olarak iki alt başlığa ayrılır. Devlet egemenliği yaklaşımına göre devlet sahip olduğu egemenliğinin gücüyle kendi vatandaşlığına alıp almama noktasında “mahfuz³⁷” yetkiye sahiptir. Birey iradesi yaklaşımına göre kişiler özgür iradeleriyle istedikleri devletin vatandaşlığını seçebilirler. Vatandaşlık hakkı kapsamında devlet ve birey iradesi çatışmasından; devletin egemenliğinin üstün, bölünmez ve sürekli nitelik taşıması sebebiyle sonuç alınamayacaktır. Ama devlet egemenliğinin bu çatışmada hukukîlik ve ölçülülük ilkeleriyle sınırlandırılması mümkün olmaktadır³⁸.

1.1.1.3. Tarihçesi ve Hukukî Niteliği

Vatandaşlık müessesesi, Avrupa’da millî devletlerin kurulmasından önce doğmuş ve kaynağını Antik Yunan’dan almıştır. Antik Yunan’da siyasi haklarını elinde bulunduran kişi vatandaş olarak ifade edilmiştir. Hukukî bağa veya statüye ise vatandaşlık adı verilmiştir³⁹.

Osmanlı Devleti döneminde 1856 tarihli Islahat Fermanı ile yabancılık statüsü hukuken kaldırılmasa da teorik olarak kaldırılmıştır⁴⁰. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı’ndan Islahat Fermanı’na kadar geçen süreçte Osmanlı Devleti’nin tebaası üzerinde lâikleşme hareketleri başlamıştır⁴¹. Böylece Osmanlı Devleti ile tebaa arasındaki ilişkinin hukukî ve siyasi niteliğe evrildiği dönem olmuştur⁴². Bu dönemde eşit hukukî ve siyasi haklara ve yükümlülükler sahip tebaa yaratılması amaçlanmıştır⁴³. Böylece 1869 tarihli Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi (TOK) ile tebaa arasında ırkî, dinî ve diğer kategorize edici nitelikteki unsurların dışlandığı bir vatandaşlık anlayışına geçilmiştir⁴⁴. Sonuç itibarıyla Osmanlı Devleti’nin ilk modern anayasası olan 1876 tarihli Kanun-î

³⁶ Bingöl Schrijer, s. 226.

³⁷ Mahfuz kelime anlamı Türk Dil Kurumu’nda (TDK); “saklanmış, korunmuş, korunan, saklı” olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.12.2022).

³⁸ Bingöl Schrijer, s. 240.

³⁹ Güngör, Tâbiyet, s. 3.

⁴⁰ Bozkurt, Gülnihal: Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayri Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu: 1839-1914, B. 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. 70.

⁴¹ Hollett, Roderic, Davison: Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform: 1856-1876, (O. Akınhay, Çev.), Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 57-58.

⁴² Güngör, Tâbiyet, s. 6.

⁴³ Osmanağaoğlu, Cihan: Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyetinin Gelişimi, Legal Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 35.

⁴⁴ Unat, İlhan: Türk hukuku: Metinler-Mahkeme Kararları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1966, s. 8-10.

Esasî'de de devlet ile tebaa arasındaki bağda dinî, etnik ve diğer kategorize edici nitelikteki unsurlar dışlanmıştır. Siyasi ve hukukî nitelik üzerinde durulmuştur⁴⁵.

1921 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda vatandaşlık hususunda düzenleme yapılmamıştır. Cumhuriyet döneminde imparatorluktan ulus devlete geçilmesiyle, imparatorluğun siyasi ve toplumsal etkisi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığına yön vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti anayasalarından gerek yürürlükten kaldırılmış olan 1924 ve 1961 tarihli AY gerek hâlen yürürlükte olan 1982 tarihli AY vatandaşlığa ilişkin kanunî düzenlemelerde imparatorluğun izlerini taşımaktadır. Bir başka ifadeyle çok uluslu ve çok dinli yapılı imparatorluğun üzerine kurulan ulusal devletin vatandaşlık yapısı üzerinde ırk ve din ayrımı gözetmeyen imparatorluğun tebaa anlayışının etkisi görülmektedir⁴⁶.

Vatandaşlığın hukukî niteliği devletsel teori ve sosyolojik teori olarak ikiye ayrılır. Buna göre devletsel teori, sosyal zorunluluğun gereği olduğunu ifade eder⁴⁷. Diğer anlatımla sosyal zorunluluktan doğmuş siyasi ve hukukî bağın karşılığı olan vatandaşlık, devlet tarafından önceden tek taraflı iradeyle belirlenen şartlara ve hükümlere göre hukukî statüyü kazanmış kişi ile devlet arasındaki bağı ifade eder⁴⁸. Türk hukukunda kabul gören bu teoriye göre; bahsedilen bağ kamu hukukunda yansımaları bulmaktadır⁴⁹. Sosyolojik teoriye göre ise vatandaşlık; kişinin toplumun sosyal ve ekonomik noktada bireyi olduğunu, bu kişinin hukuktaki sosyal anlamda karşılığı vatandaş olduğunu ve vatandaşlık hukukun genel amacını taşıdığını ifade eder. Bu teoriye göre; kanun koyucu vatandaşlık kanunlarını toplumsal gerçekleri dikkate alarak kendi iç hukuklarında düzenlemelidir. Kişi bu gerçeklikle ilgisi yoksa vatandaşlığı kazanamamalıdır⁵⁰. Kanaatimizce her birey sosyal adalete, sosyal eşitliğe ve sosyal güvenceye ihtiyaç duyar. Dolayısıyla bu ihtiyaçlarının karşılanması için devletin müdahalesini ister. İşte tam bu noktada bireylerin sosyal ve ekonomik hakları ve özgürlükleri güvence altına alınması için sosyolojik teori çerçevesinde devletle kişi arasında vatandaşlık bağı kurulmalıdır.

⁴⁵ **Fuad, Mahmud:** *Tâbiyet*, (C. Osmanağaoğlu, Çev.), Derin Yayınları, 2006, s. 25.

⁴⁶ **Şit, Banu:** "Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2008, S. 76, s. 71 (Modern Vatandaşlık).

⁴⁷ **Fişek, Hicri:** *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1959, s. 12-13 (Vatandaşlık).

⁴⁸ **Arat, Tuğrul:** *Ticaret Şirketlerin Tâbiyeti*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. 18-19.

⁴⁹ **Seviğ, Muammer, Raşit / Seviğ, Vedat, Raşit:** *Devletler Hususî Hukuku: Giriş-Vatandaşlık*, B. 4, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1967, s. 60 (Giriş).

⁵⁰ **Göger, Erdoğan:** "Devletler Hususî Hukukunun Mahiyeti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1979, C. 27, S. 3-4, s. 190 (Mahiyet).

1.1.2. Evlenme Kavramı

1.1.2.1. Tanımı

İnsanlığın ortaya çıkması anından itibaren karşı cinsteki iki insan birlikte yaşamaya başlamıştır⁵¹. Böylelikle zamanla oluşan evlenme ve onun oluşturduğu aile müessesesi insanlığın ortaya çıkmasından günümüze kadar ayakta kalmayı başaramıştır⁵².

Evlenme, tarih boyunca insanlık için kutsal bir müessese olmasına rağmen; 5271 Sayılı Türk Medenî Kanunu⁵³'nda (TMK) evlilik kurumunu tanımlayan bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır. Evlilik kurumunun tanımı 85/9747 Sayılı Evlendirme Yönetmeliği⁵⁴ m. 2/f'de; bir kadın ve bir erkeğin usûlüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacıyla yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanun koyucunun evlilik kurumunu kanunda bilerek ve isteyerek düzenlememesinin amacı evlilik kurumunun her durumda çağa ayak uydurabilmesini, gelişen ve değişen toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamaya yöneliktir⁵⁵. Öğretide evlenme; farklı cinsiyetten iki kişinin tam ve sürekli ortak hayat kurmak amacıyla kabul edilebilir ve geçerli şekilde birleşmesini sağlayan sosyal, ahlâki ve hukukî müessese olduğu ifade edilir⁵⁶. Yine öğretiye göre evlenme, nişanlı olan farklı cinsten iki kişinin evlenme yönündeki vaatlerini tamamlayan ve evlilik birliğini sağlayan hukukî işlemdir⁵⁷. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu (YİBGK) 1965 tarihli içtihadı birleştirme kararında⁵⁸; evlenmenin farklı cinsten iki tarafın birbirlerine uygun irade beyanlarını açıklamasıyla tamamlanan müessese olduğunu hüküm altına alarak ifade etmiştir. 5271 Sayılı TMK m. 134/1; birbiriyle evlenecek erkeğin ve kadının, içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvuracaklarını düzenlemiştir. Dolayısıyla kamu düzeni gerekçesiyle aynı cinsten iki kişinin evlenmesi yasaklanmıştır. Bu nedenle aynı cinse sahip iki kişi arasında kanuna aykırı olmasına rağmen kurulan evlilik kurumu; yokluk yaptırımına tabii olup hiçbir hüküm ve sonuç doğurmaz⁵⁹.

⁵¹ **Namlı, Mert:** "Yeni Medenî Kanunun Evlilik Hukukunda Yaptığı Değişiklikler", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, S. 1, s. 242.

⁵² **Akıntürk, Turgut:** Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku, C. 2, B. 24, Beta Basım Yayın, İstanbul 2022, s.5.

⁵³ RG: 08.12.2001-24607, 5721 Sayılı Türk Medenî Kanunu bundan sonra TMK olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> (Erişim Tarihi: 23.12.2022).

⁵⁴ RG: 07.11.1985-1039, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.859747.pdf> (Erişim Tarihi: 23.12.2022).

⁵⁵ **Feyzioğlu, Feyzi, Necmeddin:** Aile Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971, s. 82.

⁵⁶ **Akıntürk, Turgut / Ateş, Derya:** Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku, C. 2, B. 23, Beta Basım Yayın, İstanbul 2021, s. 59 (Aile Hukuku).

⁵⁷ **Feyzioğlu,** s. 83.

⁵⁸ YİBGK T. 14.06.1965, E. 1965/3, K. 1965/3, <https://ea70330bbfe919e2312426c9be35e661274d7d97.vetisonline.com/belge/y-ibgk-e-1965-3-k-1965-3-t-14-06-1965-evlenmeislemi/174504/evlenme+işleminin+geçerliliği+K++19653> (Erişim Tarihi: 24.12.2022).

⁵⁹ **Zevkililer, Aydın / Acabey, Mehmet, Beşir / Gökayla, Kadir, Emre:** Medenî Hukuk: Giriş-Başlangıç-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, B. 6, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999, s. 834.

Evlenme geçici süreyle yapılamayacaktır. Yabancı'nın Türk vatandaşlığını kazanmak, devletten oturum veya çalışma izni almak amacıyla yaptığı evlenmeler hukuken geçerli olmayacak ve muvazaanın hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır⁶⁰. Gerçekten evlilik kurumu özünde devamlılığı barındırmaktadır⁶¹. Evlenmeyle eşlerin amaçladıkları sadece yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak değildir. Hayatlarının sonuna kadar el birliğiyle maddi, menevî tüm değerlerde ortak paydada buluşmaktır⁶². Bir başka ifadeyle evlilik kurumu, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbûl ve geçerli şekilde birleşmesidir. Sonuç itibarıyla hukuka uygun evlilik kurumu ancak kanunların belirlediği sıkı şart ve şekil sınırları çerçevesinde doğabilecektir⁶³. Yine de şarta ve şekle uyulmadan evlenme yönünde iradeler ortaya konulmuşsa; bu durum evlilik kurumuna vücut vermeyecek ve evlilik kurumunun hukukîliğinden bahsedilemeyecektir. Hukukî olmayan evlenme yok hükmünde olacaktır. Böylelikle farklı cinsten iki kişi buna rağmen evlenme yönünde iradelerini ortaya koyduklarında bu iradeler sadece devamlı olarak ortak yaşama arzusundan öteye gitmeyecektir⁶⁴. Sonuç itibarıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için evlilik sözleşmesinin kurulması ve geçerliliği şartları sağlanmalıdır. Buna ek olarak, 5901 Sayılı TVK'de evlilik kurumu direkt olarak Türk vatandaşlığın kazanılması hükmünü ve sonucu doğurmamaktadır. Bir başka ifadeyle yabancı eşin Türk vatandaşıyla evlenmesi ona kendi kendine Türk vatandaşlığını kazandırmayacaktır⁶⁵.

1.1.2.2. Evlenme Hakkı

Evlenme, hukukî müessese olduğu kadar aynı zamanda haktır. Evlenme hakkı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde düzenlenmiştir. Özellikle AİHS m. 12'de evlenme çağına gelen her erkeğin ve kadının vatandaşı olduğu devletin kanunlarına uygun olarak evlenme ve aile kurma hakkını kullanabileceği ifade edilerek evlenme hakkı aile kurma hakkıyla birlikte yer almıştır. AİHS'nde yer alan evlenme ve aile kurma hakkı düzenlenmesine; İHEB m. 16/1'de yer alan yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahip olduğu hükmü ışık tutmuştur. Medenî ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi⁶⁶ m. 23/2'de; evlilik çağındaki her erkeğe ve kadına evlenme ve aile kurma hakkının tanındığına yer

⁶⁰ Akıntürk / Ateş, Aile Hukuku, s. 59.

⁶¹ Zevkliler / Acabey / Gökyayla, s. 708.

⁶² Öztan, Bilge: Aile Hukuku, B. 6, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 95.

⁶³ Zevkliler, Acabey, Gökyayla, s. 740.

⁶⁴ Öztan, s. 96.

⁶⁵ Güngör, Tabiiyet, s. 135-136.

⁶⁶ RG.18.06.2003-25142, Sözleşme "International Covenant on Civil and Political Rights", 16.12.1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilerek 23.03.1976 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş çok taraflı bir milletlerarası sözleşmedir. Sözleşmeye taraf devletler; bireylerin yaşama hakkı, din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, seçim ve adil yargılanma hakları başta olmak üzere; kişisel ve siyasal haklarına saygı gösterilmesini taahhüt eder. 2012 yılında yüz altmış yedi devlet Sözleşmeye taraf olmuştur. https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc08704868.pdf (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

verilmiştir. Dolayısıyla Medenî ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, evlenme ve aile kurma hakkını düzenleyen bir başka milletlerarası düzenleme olduğu söylenebilir⁶⁷.

Evlenme ve aile kurma hakkı, 1982 tarihli AY'de ise açıkça düzenlenmemiştir⁶⁸. 1982 tarihli AY'de evlenme hakkı doğrudan düzenlenmemiştir. Fakat 1982 tarihli AY m. 20'de; herkesin, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu ve özel hayatına ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı düzenlenerek özel hayata ve aile hayatına saygı hüküm altına alınmıştır. 1982 tarihli AY m. 41/1'de; ailenin Türk toplumunun temeli olduğu ve eşler arasında eşitliğe dayandığı düzenlenerek ailenin korunması hakkı çerçevesinde evlenme hakkı kanun koyucu tarafından dolaylı olarak ele alınmıştır⁶⁹. Evlenme ve aile kurma hakkı birbiyle sıkı ilişki içinde olup birbirlerinden ayrı düşünülemez. Evlenme hakkı kullanılsın ki aile kurma hakkı doğmuş olsun. Gerek evlenme gerek aile müessesesinin tanımı da 1982 tarihli AY'de ve 5271 Sayılı TMK'de açıkça düzenlenmemiştir. Fakat aile müessesesini de 1982 tarihli AY m. 41'de düzenlenen ailenin korunması hakkı çerçevesinde kanun koyucunun ele aldığı söylenebilir⁷⁰.

Evlilik kurumu, farklı cinsten iki kişinin evlilik birliğinin kurulmasına yönelik birbirine uygun karşılıklı özgür iradelerini ortaya koymalarıyla doğacaktır. Buna bağlı olarak evlenme hakkı da 1982 tarihli AY m. 19/1'de yer alan herkesin kişi hürriyetine ve güvenliğine sahip olduğu düzenlemesi kapsamında kabul edilebilecektir⁷¹. Ayrıca Türk hukukunda uygulamaya bakıldığında ise 1982 tarihli AY kapsamında evlenme hakkının ihlâli iddiasıyla AYM'ye bireysel başvuru yok denecek kadar azdır⁷². Fakat kanun koyucu, evlilik kurumunun meydana getirdiği ailenin korunması amacıyla bir takım kanuni düzenlemeler de getirmiştir. Buna göre; 5271 Sayılı TMK'nin ayrılmaz parçası olan özel kanun niteliğindeki 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁷³'ü Türk hukuku sistemine dâhil etmiştir⁷⁴. Bu kanunla kanun koyucu evlilik birlikteliği içerisindeki eşlerin birbirlerine karşı suç işlemelerini önleme ve aile müessesesinin devamlılığını sağlamak amacıyla adeta önleyici tedbir alma görevini üstlenmiştir. Böylece 5271 Sayılı TMK'yi tamamlar nitelikteki 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'u düzenleme amacı gütmüştür⁷⁵.

⁶⁷ **Metin, Yüksel:** "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Evlenme Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, 2006, C. 1, S. 2, s. 100.

⁶⁸ **Karan, Ulaş:** "Evlenme Hakkının Kapsamı ve Anayasal Dayanağı", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 13, S. 163, s. 120.

⁶⁹ **İnceoğlu, Sibel:** İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, B. 3, Beta Basım Yayın, İstanbul 2013, s. 433.

⁷⁰ **Karan, s. 434.**

⁷¹ **Şahbaz, İbrahim:** "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Kişi Özgürlük ve Güvenliği", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2004, S. 55, s. 205.

⁷² **Karan, s. 121.**

⁷³ RG. 20.03.2012-28239, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> (Erişim Tarihi: 26.12. 2022).

⁷⁴ **Kandemir, Fersu, Ege:** Kadına Karşı Şiddet ve Ailenin Korunması Sorununun Türk Hukuk Mevzuatı ve Uluslararası Sözleşmelerdeki Yeri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 126.

⁷⁵ **Seçkin, Mehmet, Beyhan:** Mağdur Hakları, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 266.

1.1.2.3. Hukukî Niteliği

5271 Sayılı TMK m. 185/1'e göre; eşler arasında evlilik kurumunun tamamlanmasıyla birlikte eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Öğretide bir görüş; evlilik birliğinin eşler tarafından kurulması için izne bağlı olmadığını, kurulduğunda tüzel kişiliğinin oluşmadığını, eşlerin katılımıyla mülkiyet hakkı doğurmadığını ve hâkim kararıyla sonlandırılabilirdiğini ifade etmektedir⁷⁶. Öğretide diğer bir görüş ise; evlilik birliğinin eşlerin hayatlarının sonuna kadar aynı çatı altında yapmış oldukları ortaklığı ve kendisine has dinamikleri olan müessese olduğu belirtmektedir⁷⁷. Evlilik kurumunun hukukî niteliğini, kanun koyucu 5271 Sayılı TMK ile açıkça düzenlememiş olsa da öğreti, "sözleşme – âkit", "kurum – müessese" ve "şart – tasarruf" teorileri olmak üzere üçlü ayırım yapmıştır.

"Sözleşme – âkit teorisi"ne göre; ileride birbirleriyle evlenme vaadinde bulunacak ayrı cinsten iki nişanlı tarafın bu vaatlerini kanunda belirlenen sınırlar çerçevesinde birbirine uygun karşılıklı irade beyanlarıyla gerçekleştirmeleriyle evlilik birliği doğar. Nişanlı tarafların karşılıklı olarak yaptıkları evlenme sözleşmesindeki irade beyanları evlilik birliğinin kurulması için kurucu unsur olup evlendirme memurunun beyanına gerek yoktur. Sözleşme, taraflar üzerinde kanunun belirlediği hakları ve yükümlülükleri doğuran kendine özgü medenî hukuk sözleşmesi olmakla birlikte şarta ve vadeye bağlanmadığı gibi borçlar hukuku sözleşmesinden ayrılmaktadır⁷⁸. Tarafların sadece evlenme sözleşmesinin yapıldığı anda irade serbestisi vardır. Dolayısıyla sözleşmenin edimlerini taraflar, kendileri belirleyemeyecekler ve diledikleri bozucu yenilik doğurucu hakkı kullanamayacaklardır⁷⁹. 1985 tarihinde YİBGK de taraflar arasında birbirine uygun açıklanan iradenin medenî hukuk sözleşmesi olduğu yönde teoriyi destekler içtihat⁸⁰ geliştirmiştir.

"Kurum – müessese teorisi"; daha çok Fransız hukukçuları tarafından kabul görmektedir. Bu görüşü savunanlara göre evlenme; tarafların aralarında yaptığı şartlarını, hükümlerini ve sonuçlarını serbestçe belirleyebilecekleri bir sözleşmeden ziyade bir müesseseyi ifade eder. Bir başka ifadeyle bir müessese olarak düşünüldüğünde evlenme; önceden kanun koyucu tarafından şartları, hükümleri ve sonuçları düzenlenmektedir. Tarafları bağlayan emredici hükümleri de içerebilmektedir. Bu yönüyle borçlar hukuku

⁷⁶ **Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona:** Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 3-4.

⁷⁷ **Köprülü, Bülent / Kaneti, Selim:** Aile Hukuku, B. 2, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989, s. 5.

⁷⁸ **Tüzüner, Özlem:** "Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme", Ankara Barosu Dergisi, 2013, C. 1, S. 1, s. 133: **Akıntürk / Ateş,** Aile Hukuku, s. 60: **Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan / Gümüş, Mustafa, Alper:** Türk Özel Hukuku: Aile Hukuku, C. 3, Filiz Kitabevi, İstanbul 2023, s. 5: **Akıntürk, Turgut / Ateş, Derya:** Medenî Hukuk, B. 26, Beta Basım Yayım, İstanbul 2020, s. 236: **Helvacı, Serap / Erlüle, Fulya:** Medenî Hukuk, B. 7, Legal Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 141: **Hatemi / Serozan,** s. 72: **Köprülü / Kaneti,** s. 65: **Velidedeoğlu, Hıfzı, Veldet:** Türk Medenî Hukuku: Aile Hukuku, C. 2, Sermet Matbaası, İstanbul 1960, s. 44: **Öztan,** s. 95: **Jaeschke, Gotthard. / Berkin, Necmettin:** "Türk Hukukunda Evlenme Aktinin Şekli", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1952, C. 18, S. 3-4, s. 1128-1154, <https://dergipark.org.tr/pub/iuhfm/issue/9114/114111> (Erişim Tarihi: 07.03.2023).

⁷⁹ **Oğuzman, Kemal / Dural, Mustafa:** Aile Hukuku, B. 2, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998, s. 57-58.

⁸⁰ YİBGK T. 13.12.1985, E. 1985/4, K. 1985/9, <http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=10771> (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

sözleşmesindeki tarafların irade serbestisinden ayrılmaktadır⁸¹. Hâl böyle olunca evlilik kurumunun meydana getirdiği taraflardan oluşan aile müessesesi, taraflardan üstün olacak ve taraf menfaatlerinden ayrılacaktır. Böylece taraflar kendilerinden ziyade evlenmeyi ve onun oluşturduğu aile müessesesinin menfaatini üstte tutmak için ortaklaşa hareket etmek zorunda olacaklardır⁸².

“Şart – tasarruf teorisi”ni savunanlara göre ise; evlenmenin sözleşmeyle ilgisi olmadığını, şart – tasarruf olduğunu belirtmektedirler. Buna göre şart – tasarruf, özel hukuk ilişkisi değil; kamu hukuku ilişkisi yaratır. Tarafların kendi özgür iradeleriyle önceden kurulmuş olan evlenme statüsüne girmeleri, statünün kanunda düzenlenen hükümlerinin ve sonuçlarının kendi üzerlerinde doğması için yeterli olmamaktadır. Bunun için kamu gücünü elinde bulunduran egemen sahibinin iradesi gerekir⁸³. Her ne kadar taraflar serbest iradeleriyle evleniyor olsalar da, statü olarak kabul edilen evlenmenin hükümleri önceden belirlenmiş nesnel ve genel niteliktedir. Dolayısıyla evlenmenin hükümleri tarafların iradesiyle değiştirilemeyeceği gibi hâkim kararı olmaksızın sonlandırılmayacaktır⁸⁴.

Evlilik kurumu, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesidir. 85/9747 Sayılı Evlendirme Yönetmeliği m. 16 ve 18 hükümleri arasında; birbirleriyle evlenmek isteyen eşlerin yapacakları ilk işin evlenme başvurusunda bulunmaları olduğu hüküm altına alınmıştır. Bir başka ifadeyle evlenme kararlarının sözlü ya da yazılı olarak evlendirme memuru önünde bildirmesi gerektiği düzenlenmiştir. Dolayısıyla Türk hukuku sisteminde evlilik kurumunun kurulmasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti iradesini evlendirme memurları aracılığıyla göstermektedir. Evlilik kurumu ancak yetkili evlendirme memuru önünde kurulursa geçerli olacaktır. Sonuç itibarıyla Türk hukuku sisteminde evlilik kurumunun hukukî niteliği yukarıda açıklandığı üzere “şart – tasarruf teorisi”ne daha uygun düşmektedir.

1.2. Vatandaşlığın Evlenme Yoluyla Kazanılmasında Milletlerarası Yaklaşım

1.2.1. Genel Olarak

Evlilik kurumu, vatandaşlığın kazanılması ile kaybedilmesi üzerinde hüküm ve sonuç doğurmasını sağlamak üzere işleyen hukuk düzeninde düzenleme alanı

⁸¹ Saymen, Ferit / Elbir, Halid, Kemal: Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku, C. 3, Hak Kitabevi, İstanbul 1960, s. 70; Zevkliler, Aydın / Ertaş, Şeref / Havutçu, Ayşe / Gürpınar, Damla: Yeni Medeni Kanuna Göre: Medeni Hukuk Temel Bilgiler, B. 10, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 228; Akıntürk / Ateş, Aile Hukuku, s. 60; Öztan, s. 97; Velidedeoğlu, s. 44; Köprülü / Kaneti, s. 66; Helvacı / Erlüle, s. 141.

⁸² Velidedeoğlu, s. 51.

⁸³ Öztan, s. 99.

⁸⁴ Oğuzman / Dural, s. 58; Akıntürk / Ateş, Aile Hukuku, s. 60-61; Dural / Ögüz / Gümüş, s. 45; Akıntürk / Ateş, s. 236; Saymen / Elbir, s. 71-72; Öztan, s. 97; Köprülü / Kaneti, s. 66, Helvacı / Erlüle, s. 141.

bulmuştur⁸⁵. Tarihsel sürece bakıldığında karşılaştırmalı hukukta evlilik kurumunun vatandaşlığa etkisi noktasında öğretilerde çeşitli tezler ortaya konulmuştur.

Bu tezlerden ilki olan “klâsik teori” anlayışı yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu teori tabiiyet birliği ve ailede birlik ilkesinin gereğidir. Bu teoriye göre; aile içerisinde yaşayan aile üyeleri arasında tabiiyet birliği amaçlanmıştır. Bu teori Karının vatandaşlığını kocanın belirleyeceği kabul edilmiştir⁸⁶. Kariya bu konuda hiçbir yetkinin verilmemesinin temel sebebi o yıllarda kocanın aile reisi olmasından kaynaklanmaktadır⁸⁷. Bunun sonucunda vatandaşlık kanunlarında kadının yabancıyla evlenmesi sonucu kadına seçim hakkı vermeden kocanın vatandaşlığını kazandığına ve mevcut vatandaşlığını kaybettiğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır⁸⁸.

Klâsik teorinin uygulanması olumlu ve olumsuz kanun çatışmasını da beraberinde getirmektedir. Bu durum vatandaşlık kanununu klâsik teori sistemine göre düzenleyen devletin kadın vatandaşının, yabancıyla evlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Eğer erkeğin vatandaşı olduğu devletin vatandaşlık düzenlemesinde klâsik teori sistemi benimsenmemişse o hâlde olumsuz kanun çatışması gereği kadının vatansızlığı gündeme gelebilecektir. Yine kadının vatandaşı olduğu devlet de klâsik teori sistemini vatandaşlık düzenlemesinde benimsememesi durumunda olumlu kanun çatışması gereği kadının evlenme sonucu çifte vatandaş sahibi olması ihtimali doğabilecektir⁸⁹.

Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde feminizmi savunanların girişimlerinin ve insan haklarını düzenleyen milletlerarası sözleşmelerdeki gelişmelerin etkisiyle kadınların vatandaşlığının bağımsızlığını savunan “modern teori” anlayışı ortaya çıkmıştır. Böylece vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hususunda kadın erkek eşitliğini sağlayan, vatandaşlığın kazanılmasında cinsiyet ayrımını gözetmeyen, kadınların vatansız kalmasını önleyen ve vatandaşlığın kazanılması hâlinde kadının iradesini esas alan düzenlemelerde, modern teori anlayışının doğrudan etkisi görülmeye başlanmıştır. Böylelikle karının kendi vatandaşlığı üzerindeki bağımsızlığını sağlaması amaçlanmıştır. Dolayısıyla evlilik kurumunun kurulması sonucu kocanın sahip olduğu veya olabileceği vatandaşlıklar, karının vatandaşlığı üzerinde etki yaratmamaya başlamıştır. Kariya kocanın vatandaşlığını seçme konusunda özgür irade verilmiştir⁹⁰.

Modern teori anlayışı evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında tarafların iradesini üstün tutmaktadır. Cinsiyet ayrımı dışlanarak, vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin düzenlemelerde kolaylaştırıcı hükümler getirilmesi amaçlanmaktadır. Bir başka ifadeyle evlenen eşlerden birinin diğerinin vatandaşlığını özgür iradesiyle seçebilmesi ve

⁸⁵ **Erten, Rifat**: “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, S. 19, s. 244 (Butlan).

⁸⁶ **Nomer**, Vatandaşlık, s. 96: **Berki, Osman, Fazıl**: “Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Etkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1946, C. 3, S. 1, s. 47 (Türk Hukukunda Evlenme): **Aybay, Rona**: Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara 1980, s. 4 (Kadının Uyraklığı).

⁸⁷ **Berki**, s. 47: **Fişek**, Vatandaşlık, s. 80: **Doğan, Vahit**: Türk Vatandaşlık Hukuku, B. 18, Savaş Yayınları, Ankara 2022, s. 84 (Vatandaşlık).

⁸⁸ **Erten**, Butlan, s. 244-245.

⁸⁹ **Aybay**, Kadının Uyraklığı, s. 13.

⁹⁰ **Doğan, Vahit**: “Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1999, C. 3, S. 2, s. 27 (Değerlendirme): **Aybay, Rona / Özbek, Nimet ve Ersen Perçin, Gizem**: Vatandaşlık Hukuku. Siyasal Kitabevi, İstanbul 2019, s. 130.

vatandaşlık müessesesinin aile birliğinin kurulmasını engelleyen faktör olmaması kolaylaştırıcı hükümlerle hedeflenmektedir⁹¹. Evlenen eşler; aile birliğinin kurulmasında, korunmasında ve devamlılığında menfaatlerini koruyan vatandaşlığı modern teori anlayışına göre seçebilir⁹². Öğretide, klâsik ve modern teori anlayışlarının özelliklerini içinde barındıran “telifçi – uzlaştırıcı teori” anlayışı da geliştirilmiştir⁹³. Buna göre; kadın ile yabancı evlenmesi, kadının vatandaşlığında etki yaratacaktır. Ama kadının evlendiğinde vatansız kalmasının veya birden çok vatandaşlığa sahip olmasının önlenmesi; evlendiği yabancı eşinin vatandaşı olduğu devlet kanunlarına bağlı olacaktır⁹⁴. Bir başka ifadeyle evlenen karı her durumda vatandaşlığını kaybetmeyecektir. Kadının evlendiği yabancı eşinin vatandaşı olduğu devlet kanunları evlenmeyle vatandaşlığın kazanılmasına izin veriyor ve kadın da evlendiği yabancı eşinin vatandaşlığına geçme yönünde irade gösteriyorsa, bu takdirde kadın kendi vatandaşlığını kaybedecektir. Yine kadın da vatandaşı olduğu devletin vatandaşlık düzenlemelerine göre evlenme sebebiyle vatandaşlığını kaybediyorsa, evlendiği yabancı eşinin vatandaşlığını kazanacaktır. İşte bu noktada vatandaşlığın evlenme yoluyla kazanılmasında esnek bakışa sahip bu tez anlayışına klâsik teorinin yumuşatılmış hâli şeklinde isimlendirmek olanaklı olacaktır⁹⁵.

Bir kişiye, temel haklar ve özgürlükler bütünüyle sağlanırsa ancak o zaman özgürlükten bahsedilebilir. 1982 tarihli AY m. 2’de; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin insan haklarına saygılı devlet olduğu hüküm altına almıştır. İnsan hakları; vatandaşlık, ırk, din ve dil gibi kategorize edici niteliklerin dışlandığı tüm insanların kullandığı ve yararlandığı haklardır. 1982 tarihli AY m. 12 ve devam eden hükümlerinde ise; temel hakların ve özgürlüklerin herkesin kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez olduğu ifade edilmiştir. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti AVS’ye taraf olmasa da; kanun koyucu tarafından 5901 Sayılı TVK, AVS’nin düzenlendiği vatandaşlık hakkına ilişkin temel ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir. AVS m. 4/a’da; “Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir” hükmüyle vatandaşlık bir temel hak olarak hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla gerek AVS gerek 1982 tarihli AY ile uyumlu olacak şekilde düzenlenen 5901 Sayılı TVK m. 16’da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması kişinin iradesine bırakılmıştır. Sonuç itibarıyla modern teori anlayışı ışığında vatandaşlık hakkının milletlerarası hukukta ve Türk hukukunda kişinin temel hakkı olarak kabul edilmesi ve vatandaşlık seçiminin kişinin iradesine bırakılması günümüz modern hukuk sistemine daha uygundur.

1.2.2. Vatandaşlık Tayininde Devletin Mahfuz Yetkisi

Devletin vatandaşını tayin etme yetkisi vatandaşlık hukukunda mahfuz yetki olarak tanımlanmaktadır⁹⁶. Devletlerin mahfuz yetkisi, vatandaşlık hukukunda vatandaşı

⁹¹ Erten, Butlan, s. 247.

⁹² Erten, Butlan, s. 247: Tanrıbilir, Evlenme, s. 3021.

⁹³ Nomer, Vatandaşlık, s. 97: Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 13.

⁹⁴ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 13.

⁹⁵ Aybay, Kadının Uyrakluğu, s. 13.

⁹⁶ Uluocak, s.6: Nomer, Vatandaşlık, s. 5: Aybay / Özbek, s. 15-16: Onar, Erdal / Tiryakioğlu, Bilgin: “1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1999, s. 562.

belirleme noktasında gerçek münhasır yetkidir⁹⁷. Milletlerarası hukukta devletlerin vatandaşıyla olan hukukî ve siyasi bağı belirleme konusunda irade serbestisi kabul edilmektedir⁹⁸. Devletin vatandaşını tayin etme yetkisi, öğretilerde vatandaşlık müessesesinin ortaya çıkmasıyla ve devletlerin iç hukukunda kabul edilmesiyle devlete mâl olan ve açıkça düzenlenmemiş genel hukuk ilkesi olarak ifade edilmektedir. Milletlerarası hukukta; devlet ile vatandaş arasındaki bağ iç hukukta düzenlenirken devletin irade özgürlüğünün var olduğu kabul edilmektedir⁹⁹. Fakat devletin vatandaşını tayin etme yetkisindeki özgürlük alabildiğine sınırsız değildir. Devlet vatandaşını tayin etme yetkisini iç hukukunda düzenlerken; milletlerarası hukukun ilkelerini, değerlerini, ölçütlerini ve vatandaşlık hukuku kurallarını üstün tutacak şekilde dikkate alması gerekecektir¹⁰⁰.

Tarihsel sürece bakıldığında devletlerin mahfuz yetkisi; çok taraflı devletlerin imza ettiği ilk ve genel milletlerarası sözleşme olan 12.04.1930 tarihli “Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi¹⁰¹”nde düzenlenerek konu edilmiş¹⁰² ve yine aynı paralelde genel kapsamlı bu konuda en son milletlerarası sözleşme olan AVS’de de hüküm altına alınmıştır¹⁰³. Böylece milletlerarası sözleşmelerde de devletin vatandaşını tayin etme yetkisi özgürlüğünün sınırsız olmayacağı düzenlenmiştir¹⁰⁴. Devletlerin vatandaşını belirleme noktasında sahip olduğu mahfuz yetkinin sınırsız olmadığı belirtilmesi gerekir¹⁰⁵. Her ne kadar Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi; devletlerin vatandaşını belirleme noktasında mahfuz yetkiye sahip olduğu hüküm altına almış olsa da vatandaşını belirlerken devletlerin kullandığı mahfuz yetkinin milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamül hukuku kurallarına ve milletlerarası hukukun genel ilkelerine sadık kalınması şartını getirerek mahfuz yetkiyi sınırlandırmıştır¹⁰⁶. Bu bağlamda Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi m. 1’e göre; her devlet vatandaşını tayin etme hakkına sahip olup vatandaşını tayin ederken devletin kullandığı yetkinin diğer devletler tarafından tanınması için; milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamül hukuku kurallarına ve hukukun genel ilkelerine uygun olması şartı aranmaktadır. Yine AVS’de de Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi ile benzer hükümler getirmiştir. Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi’nden sonra düzenlenen en güncel ve kapsamlı AVS m. 3/1 hükmüyle, Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı

⁹⁷ **Uluocak, Nihal:** Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1984, s. 6: **Nomer,** Vatandaşlık, s. 5; **Aybay / Özbek,** s. 66.

⁹⁸ **Güngör,** Tâbiyet, s. 13.

⁹⁹ **Güngör,** Tâbiyet, s. 13-14.

¹⁰⁰ **Güngör,** Tâbiyet, s. 14: **Erdem,** Vatandaşlık, s. 5: **Nomer,** Vatandaşlık, s. 5: **Doğan,** Vatandaşlık, s. 25.

¹⁰¹ Sözleşme “*Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws*”, Milletler Cemiyeti *La Haye* Kodifikasyon Konferansı’nda 12.04.1930 yılında kabul edilmiş ve 01.07.1937 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile amaçlanan Sözleşmeye taraf devletlerin vatansızlıkla mücadele etmeleri ve iç hukuklarında vatandaşlık değişiklikleri hususunda düzenleme yapmalarıdır. Sözleşmeyi birçok devlet imzalamışsa da onaylayan sadece yirmi üç devlettir. https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=521&chapter=30&clang=_en (Erişim Tarihi: 27.12.2022).

¹⁰² **Fuad,** s. 25.

¹⁰³ **Güngör,** Tâbiyet, s. 14.

¹⁰⁴ **Güngör,** Avrupa Vatandaşlık, s. 232.

¹⁰⁵ **Güngör,** Tâbiyet, s. 14: **Doğan,** Vatandaşlık, s. 25; **Erdem,** Vatandaşlık, s. 5: **Nomer,** Vatandaşlık, s. 5.

¹⁰⁶ **Bilge, Özge:** “*Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması*”, 2020, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 8.

Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi'nde düzenlenen ilkeleri aynen desteklemiştir¹⁰⁷. AVS'ye göre; devletlerin iç hukuna göre vatandaşı belirlerken sahip oldukları mahfuz yetkinin, milletlerarası hukuk alanında geçelilik kazanabilmesi için diğer devletler tarafından tanınması gerekir. Diğer devletlerin tanınması, kullanılan mahfuz yetkinin milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamül hukuk kurallarına ve genel ilkelerine uygun olmasına bağlıdır¹⁰⁸. 5901 Sayılı TVK de hazırlanırken AVS'de belirlenen ilkeler dikkate alınmıştır¹⁰⁹. Bir başka ifadeyle kanun koyucu, 5901 Sayılı TVK'yi düzenlerken AVS ilkeleri ışığında hareket edildiğini kanunun genel gerekçesinde açıklamıştır¹¹⁰.

Devletlerin vatandaşlığını belirleme noktasında kullandıkları mahfuz yetkinin; milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamül hukuk kurallarına ve genel ilkelere aykırı düşmesi durumu gündeme gelebilir. Bu aykırılık karşısında mahfuz yetkinin, diğer yabancı devletler tarafından kendi ülkesinde hüküm ve sonuç doğurmamak üzere tanınmaması, milletlerarası mahkemeler önünde hukukî boyutu olmaması yönünde yaptırım olacaktır¹¹¹. Devletlerin iç hukuklarına uygun şekilde mahfuz yetkilerini kullanarak belirledikleri vatandaşlık, milletlerarası alanda karşılık bulması sonucunda milletlerarası hukukta hüküm ve sonuç doğuracaktır¹¹². Son olarak Türk hukukunda da kanun koyucu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vatandaşını tayin etme yetkisini düzenlerken milletlerarası hukuktaki ilerlemeleri göz ardı etmemiştir.

Tez çalışmasının bu bölümünde evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında genel ilkelerin belirlenebilmesi için genel ilkelerin temelini oluşturan milletlerarası sözleşmeler üzerinde durulacak olup sonrasında karşılaştırmalı hukuk incelenecektir.

1.2.3. Evlenmenin Vatandaşlığa Etkisini Düzenleyen Milletlerarası Sözleşmeler

1.2.3.1. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi

İnsan temel haklarını ve özgürlüklerini düzenleyen AİHS, Avrupa Konseyi¹¹³ tarafından kaleme alınmış fakat insan hakkı olan vatandaşlık hakkı doğrudan düzenlenmemiştir¹¹⁴. Avrupa kıtasında vatandaşlık hakkına somut belge teşkil edecek nitelikteki Sözleşme; Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen 06.11.1997 tarihli AVS'dir. Sözleşme, vatandaşlık hakkına ilişkin temel ilkeleri ve kuralları içeren ilk milletlerarası

¹⁰⁷ Bilge, s. 8.

¹⁰⁸ Güngör, Tâbiyet, s. 15.

¹⁰⁹ Tanrıbilir, Feriha, Bilge: "Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2007, C. 20, S. 72, s. 37 (Nedenleri Üzerine).

¹¹⁰ Güngör, Tâbiyet, s. 15.

¹¹¹ Güngör, Tâbiyet, s. 21.

¹¹² Göger, Mahiyet, s. 188.

¹¹³ Merkezi "Strazburg" olan konsey "Council of Europe" 1949 yılında kurulmuştur. Konseyin kuruluş amacı Avrupa genelinde insan haklarının, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasına yöneliktir. Konseyin kurucu devletleri; Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç'tir. Konsey'in mevcut üye devlet sayısı kırk dokuzdur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de konseye 1949 yılında üye olmuştur. <https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 02.06.2023).

¹¹⁴ Gümürlü Tunçağıl, Gülce: "Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2021, C. 41, S. 1, s. 110.

sözleşmedir¹¹⁵. Sözleşmenin düzenlenmesindeki amaç; vatansızlığı önlemek ve Avrupa Birliği¹¹⁶ üye devletlerin vatandaşlık hukukuna ilişkin iç hukuklarını Sözleşme ile paralel hâle getirip, üye devletler arasında bütünlük sağlamaktır¹¹⁷.

Sözleşme, vatandaşlık hukuku alanını ilgilendirmektedir. Vatandaşlık hukukuna ilişkin ilkeler, vatandaşlığın kazanılması, kaybedilmesi, yeniden vatandaşlığın kazanılması ve devlet ardıllığı söz konusuysa vatandaşın üzerine yüklenen yükümlülükler başlıca Sözleşmenin konularını oluşturmaktadır¹¹⁸. Sözleşmenin düzenlediği kurallar ve genel ilkeler sadece Sözleşmeye taraf olan devletleri bağlamamaktadır. Taraf olmayan devletlerin de iç hukuklarında vatandaşlık hukukunu düzenlerken ve değişiklik yaparken Sözleşme hükümleri çerçevesinde hareket etmeleri gerekmektedir¹¹⁹.

Sözleşme m. 4'te vatandaşlık hukukuna ilişkin temel ilkeler düzenlenmektedir. Özellikle Sözleşme m. 4/a–b–c hükümleri vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerini düzenlemektedir¹²⁰. Buna göre m. 4/a'da; “Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir”, m. 4/b'de; “Vatansızlıktan kaçınılmalıdır”, m. 4/c'de; “Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum edilemez” ve m. 4/d'de; “Bir taraf devlet vatandaşı ile yabancı arasında ne evlilik, ne evliliğin sona ermesi, ne de evlilik sırasında eşlerden birisinin vatandaşlığını değiştirmesi, kendiliğinden diğer eşin vatandaşlığına etki eder” hükümleri düzenlenmiştir. Özellikle m. 4/a–b–c hükümleriyle vatansızlığın ve devletlerin yetkilerini vatandaşlık hukuku alanında sınırsız şekilde kullanmalarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır¹²¹. Bu kapsamda Sözleşmenin m. 4/a ve m. 4/c hükümleri; temelini İHEB m. 15/1–2'den almış ve milletlerarası özel hukuk öğretisinde ideal olarak vatandaşlık hukuku alanında direktif ilkeler yönünde kabul görmüştür¹²².

Sözleşme, evlilik kurumunun vatandaşlık hukuku üzerindeki etkisini genel ilkeler kapsamında yer vererek kabul etmiştir. Sözleşmenin m. 4/d hükmü; Sözleşmeye taraf devletin vatandaşının yabancı devlet vatandaşıyla evlenmesi, evlenmenin sona ermesi veya evlenmenin devamı süresince eşlerden birinin vatandaşlığını değiştirmesi durumlarının kendiliğinden evli eşlerin vatandaşlıkları üzerinde değişikliğe sebebiyet

¹¹⁵ **Tanrıbilir, Feriha, Bilge:** “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2011, C. 22, S. 2, s. 793 (Avrupa).

¹¹⁶ Topraklarının çoğunluğu Avrupa kıtasında olan siyasi ve ekonomik örgütlenmeden oluşan örgütün mevcut üye devlet sayısı yirmi yedidir. Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1993 yılında bir başka adı Avrupa Birliği Sözleşmesi olan “Maastricht” Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle yeni görevler ve sorumluluklar olarak örgütün temelini oluşturmuştur. Avrupa Birliği yirmi yedi bağımsız devletten oluşur. Üye devletler; Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dır. Birliğe katılmayı bekleyen on bir aday devlet vardır. Bunlar; Arnavutluk, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, İzlanda, Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Bosna Hersek, Kosova ve Türkiye'dir. Bir devletin birliğe üye olabilmesi için öncelikle Kopenhag Kriterleri'ni tamamıyla yerine getirmesi şarttır. Aday devlet tarafından yerine getirilecek kistaslar; hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygı gösterilmesi, dengeli ve kararlı bir demokrasinin sağlanması, üye devletlerle rekabet edebilecek düzeyde sağlam temelli bir ekonomiye sahip olma ve Avrupa Birliği yasalarını da içeren üyelik şartlarının kabul edilmesidir. https://www.ab.gov.tr/_233.html (Erişim Tarihi: 02.06.2023).

¹¹⁷ **Bingöl Schrijer**, s. 219.

¹¹⁸ **Gümüşlü Tunçağıl**, s. 111.

¹¹⁹ **Tanrıbilir**, Avrupa, s. 793.

¹²⁰ **Tanrıbilir**, Avrupa, s. 795.

¹²¹ **Tanrıbilir**, Avrupa, s. 792; **Güngör, Gülin:** “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2011, C. 17, S. 1-2, s. 229 (Avrupa Vatandaşlık).

¹²² **Güngör**, Avrupa Vatandaşlık, s. 234; **Fişek**, Vatandaşlık, s. 19-20; **Birsen, Kemalettin:** Devletler Hususî Hukuku: Tabiiyet-Yabancıların Hukuku, C. 1, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1936, s. 14.

vermeyeceğini hüküm altına almıştır¹²³. Akabinde vatandaşlığın devamlılığı ilkesi esas alınmıştır¹²⁴.

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını konu alan düzenlemeler sosyal ve kültürel anlamda değişikliğe uğramıştır. Sadece kadınları ilgilendiren vatandaşlığın kazanılması konusunda cinsiyetçi ve ayrımcı hükümler, AVS'nin getirdiği iki ilkeyi temel alan hükümlerle dışlanmıştır. Bu ilkelere ilki cinsiyete dayalı ayrımcılığın dışlanmasıdır. Diğerisi ise evlenmenin eşlerin vatandaşlığına kendiliğinden etkisinin bulunmamasıdır. Sözleşme ile evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında modern bakış açısı yakalanmıştır¹²⁵. Türk hukuk sisteminde de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını konu alan 5901 Sayılı TVK hükümleri zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Düzenlemenin ilk şeklinde yer alan ayrımcı nitelikte cinsiyetçi bakış açısı dışlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sözleşmeye taraf olmasa da 5901 Sayılı TVK Sözleşme ile uyumlu olacak paralellikte düzenlenmiştir¹²⁶.

1.2.3.2. Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi

12.04.1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi, vatandaşlık hukuku alanındaki sorunları konu alan birden fazla devletin taraf olduğu genel nitelikteki ilk milletlerarası sözleşmedir¹²⁷. Sözleşme altı bölümden ve otuz bir maddeden oluşmaktadır. İlgili Sözleşmenin üçüncü bölümünde evli kadının vatandaşlığı sekiz ve on birinci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Sözleşme, vatandaşlık hukukuna ilişkin sorunları genel olarak konu edinmekte ve vatandaşlık hukuku alanında çıkabilecek uyuşmazlıklara uygulanacak ilkeleri göstermektedir. Sözleşmeye bakıldığında kadının vatandaşlığı üzerinde evlilik kurumunun etki edip; vatansız kalması engellenmeye çalışılmıştır¹²⁸.

Sözleşme m. 8'e göre; kadının yabancıyla evlenmesi, kadının vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna göre vatandaşlığını kaybetmesini gerektiriyorsa; kadının vatandaşlığını kaybetmesinin hüküm ve sonuç doğurabilmesi evlendiği yabancı eşinin vatandaşlığını kazanabilmesine bağlıdır.

Sözleşme m. 9'da; kadının vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna göre evlilik süresi içinde kocanın vatandaşlığını değiştirmesi, kadının vatandaşlığını kaybetmesini gerektiriyorsa; kadının vatandaşlığını kaybetmesinin hüküm ve sonuç doğurabilmesi, vatandaşlığını değiştiren kocanın vatandaşlığını kazanmasına bağlıdır.

¹²³ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3023.

¹²⁴ Güngör, Avrupa Vatandaşlık, s. 235.

¹²⁵ Akşahin Polat, Sibel: "Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 2, S. 2, s. 197-198, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/913069> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).

¹²⁶ Akşahin Polat, s. 198: Konunun ayrıntılarına tez çalışmasının devamında değinilecektir.

¹²⁷ Güngör, Tabiiyet, s. 14.

¹²⁸ Bilge, s. 20.

Sözleşme m. 10; evlilik süresi içerisinde kocanın sonradan yabancı devlet vatandaşlığını kazanmasıyla meydana gelen değişikliğin, kadının iradesi kocanın sonradan kazandığı vatandaşlığını kazanma yönünde ise kadının vatandaşlığı üzerinde hüküm ve sonuç doğuracağını düzenlemiştir. Sözleşme m. 10; kadının vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna göre evlenme sonucu vatandaşlık kaybedilip evlenmenin sona ermesiyle kaybedilen vatandaşlığın kadın tarafından tekrar kazanılması, kadının vatandaşlığı kazanma yönündeki başvurusuna ve vatandaşlığını kazanmayı istediği devletin iç hukukuna bağlı olduğunu düzenlemiştir. Ayrıca kadın tarafından evlenme öncesi sahip olunan vatandaşlık kazanılırsa; evlenme sonucu kazanılan vatandaşlığın kaybedileceği hüküm altına almıştır¹²⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkması sonrası savaşın sonucu olarak nüfus azlığını gidermek amacıyla çokça sayıda kişiye Türk vatandaşlığının verilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple Sözleşmenin imzalandığı dönemde yürürlükte olan 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹³⁰ ilgili hükümleri gereğince; yabancı kadın, Türk vatandaşıyla evlendiğinde Türk vatandaşlığını kazanıyordu. Türk vatandaşı kadın yabancıyla evlendiğinde ise Türk vatandaşlığını kaybetmiyordu. Sonuç itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sözleşmeye taraf olmasa da Sözleşmenin imza edildiği dönemde yürürlükte bulunan 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun¹³¹,un ilgili hükümlerine göre kadınların vatansız kalması söz konusu olmuyordu¹³².

1.2.3.3. Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi ve Vatandaşlık Sözleşmesi

Amerika Devletleri Yedinci Uluslararası Konferansı'nda 26.12.1933 tarihinde Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi¹³³ ve Vatandaşlık Sözleşmesi olmak üzere iki ayrı Sözleşme, Amerika kıtasındaki taraf devletler tarafından imza edilmiştir. Eşitlik esası çerçevesinde bu Sözleşmeler düzenlenmiştir¹³⁴.

26.12.1933 tarihli Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi ve Vatandaşlık Sözleşmesi, Amerika kıtasındaki devletler tarafından imzalanan bölgesel nitelikte milletlerarası sözleşmeler olsa da düzenlediği ilkeler sadece Sözleşmelere taraf devletleri bağlamakla kalmayıp, taraf olmayan devletlere de yol gösterme amacı gütmektedir.

¹²⁹ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 131-132.

¹³⁰ RG. 04.06.1928-904, [https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf) (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

¹³¹ *ibid*, s. 37.

¹³² Bilge, s. 28-29.

¹³³ Sözleşme "*Montevideo Convention*" on dokuz devlet tarafından 26.12.1933 tarihinde *Montevideo*'da imza edilmiştir. İmzalayan devletlerden Brezilya, Peru ve Amerika Birleşik Devletleri Sözleşmeye çekince koymuştur. Sözleşme, 26.12.1934 tarihinde yürürlüğe girmiş, 23.12.1936 tarihinde protokol ile onaylanmış ve 8.01.1936 tarihinde Milletler Cemiyeti Sözleşme Serisi'ne not edilmiştir. <https://uham.fsm.edu.tr/haber/Devletlerin-Haklari-ve-Gorevleri-ne-Iliskin-Montevideo-Sozlesmesiii2018-05-21-08-47-11am> (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

¹³⁴ Erten, Butlan, s. 245.

Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi'nin esasını düzenleyen m. 1, Sözleşmeye taraf devlerin iç hukuklarında vatandaşlık hukukuna ilişkin düzenlemelerinde ve uygulamalarında cinsiyet ayrımı yapmayacakları hükmünü içermektedir. Sözleşme, vatandaşlık hukuku alanında cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması ilkesini kabul etmektedir¹³⁵.

Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi ile aynı tarihte imza edilen Vatandaşlık Sözleşmesi, Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi'ne kıyasla daha genel ve kapsayıcı nitelikte Sözleşmedir. Vatandaşlık Sözleşmesi m. 6; evlilik kurumunun kurulmasının veya sona ermesinin evlilik birlikteliği içerisindeki kadının, kocanın ve çocukların vatandaşlığına etkisi olmayacağını hüküm altına almıştır¹³⁶.

Sonuç itibarıyla aynı konferansta ve tarihte taraf devletler tarafından imza edilen iki Sözleşme iki ayrı ilkeleri barındırmaktadır. Kadınların Vatandaşlığı Konusunda *Montevideo* Sözleşmesi cinsiyet ayrımı yapılmaması ilkesini içeren ilk milletlerarası sözleşme olma özelliğine taşımaktadır. Vatandaşlık Sözleşmesi de evlilik birlikteliği içerisindeki eşlerin vatandaşlığının bağımsızlığı ilkesini içermektedir.

1.2.3.4. Evli Kadının Vatandaşlığına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler¹³⁷ (BM) organı içerisinde yer alan Kadınların Statüsü Komisyonu tarafından on yıla yakın çalışmanın sonucu hazırlanan Evli Kadınların Vatandaşlığına Dair Sözleşme¹³⁸ taslağı 20.02.1957 tarihinde Sözleşmeye taraf devletlerce imza edilmiştir. Sözleşme, BM tarafından 1930 yılında kabul edilen, Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında *La Haye* Sözleşmesi'ne kıyasla kadını daha koruyucu özellik taşımaktadır. Sözleşmeye cinsiyet eşitsizliği ve erkek egemenliği görüşüne karşı güvence sağlayacak hükümler getirilmeye gayret edilmiştir¹³⁹.

Sözleşmeye taraf bir kısım devletlerin iç hukukuna göre kadınlara karşı cinsiyete dayalı ayrımcı nitelikteki kararlar ve işlemler, kadınların lehine kabul edilmekteydi. Böylece devletler kendi vatandaşıyla evlenen yabancı karıyı ayrıcalıklı ve üstün tutmaktaydı. Fakat kendi vatandaşıyla evlenen yabancı kocaya aynı ayrıcalığı ve üstünlüğü vermemekteydi. Bu uygulamanın cinsiyet esasına dayandığı görüşü sebebiyle ve ileride doğacak uyuşmazlıkların önüne geçmek amacıyla Sözleşmenin sınırı sadece

¹³⁵ Bilge, s. 33.

¹³⁶ Erten, Butlan, s. 245.

¹³⁷ Birleşmiş Milletler “*United Nations*”, bundan sonra BM olarak anılacaktır. Örgüt, 24.10.1945 tarihinde kurulmuştur. Örgütün amacı dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası alanda ekonomik, toplumsal ve kültürel iş birliğini sağlamaktır. Elli bir üye devletle kurulan örgütün mevcut üye devlet sayısı yüz doksan üçe ulaşmıştır. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/birlesmis_milletler_bm (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

¹³⁸ Sözleşme “*Convention on the Nationality of Married Women*”, BM Genel Kurulu tarafından 1957 yılında kabul edilmiştir. 1958 yılında yürürlüğe girmiş ve yetmiş dört taraf devleti bulunmaktadır. https://treaties.un.org/doc/treaties/1958/08/19580811%2001-34%20am/ch_xvi_2p.pdf (Erişim Tarihi: 26.12.2022).

¹³⁹ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3022.

kadınları kapsayacak şekilde daraltılmıştır. Buna bağlı olarak “Evli Kişilerin Uyrukluğu Sözleşmesi” yerine “Evli Kadının Uyrukluğu Sözleşmesi”ne dönüştürülmüştür¹⁴⁰.

Sözleşmede vatandaşlık insan hakkı olarak nitelendirilmiş olup cinsiyet ayrımı yapılmaması ilkesi vurgulanmıştır¹⁴¹. Sözleşmede kabul edilen temel ilke evlilik kurumunun kurulmasının, sona ermesinin veya evlenme süresi içerisinde kocanın vatandaşlığını değiştirmesinin kendiliğinden kadının vatandaşlığı üzerinde etkisinin olmayacağıdır¹⁴².

Sözleşmenin ilk üç maddesi esasa ilişkin hükümler, geri kalan maddeler ise usûle ilişkin hükümler içermektedir. Buna göre Sözleşmenin m. 1 hükmünde; evlilik kurumunun kurulmasının ve sona ermesinin kadının iradesine bakılmaksızın vatandaşlığını kendiliğinden değiştirmeyeceğini düzenlemektedir. Yine Sözleşme m. 2 hükmü; evlilik kurumu içerisinde kocanın yabancı devlet vatandaşlığı kazanması veya vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığından çıkması da kadının vatandaşlığına etki etmeyeceğini içermektedir. Son olarak Sözleşmenin esasını düzenleyen m. 3 hükmü; Sözleşmeye taraf devletlerin iç hukuklarında evli kadınların evlilik kurumu içerisinde yabancı kocanın vatandaşlığını kazanmasında diğer yabancılara kıyasla daha fazla kolaylık sağlayan düzenleme getirebileceklerini ve taraf devletlerin kadına kendi vatandaşlıklarını verirken millî güvenlik ve kamu düzeni sınırlamaları koyabileceklerini düzenleme altına almıştır¹⁴³.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sözleşmeye taraf olmasa da Sözleşmenin taraf devletlerce imza edildiği dönemde yürürlükte olan 1312 Sayılı Kanun’a ve sonrasında yürürlüğe girecek olan vatandaşlık kanunlarına; Sözleşmede düzenlenen evlenmenin vatandaşlığa etkisi hususundaki ilkeler yön vermiştir¹⁴⁴.

1.2.3.5. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

BM çatısı altında taraf devletlerce 18.12.1979 tarihinde Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁴⁵ imza edilmiştir. Sözleşmeye taraf devletler kadınların vatandaşlığı kazanma, kaybetme veya değiştirme hususunda karşı cinsleriyle eşit haklara sahip olacaklarını; evlenme, boşanma veya evlenmenin sona ermesi gibi çeşitli sebeplerin kadınların vatandaşlığına doğrudan etki etmeyeceğini iç hukuklarında düzenlemek suretiyle taahhüt altına girmişlerdir¹⁴⁶. Bir başka ifadeyle Sözleşmeye taraf

¹⁴⁰ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 44.

¹⁴¹ Bilge, s. 37.

¹⁴² Batır, Kerem: Uluslararası Hukukta Vatandaşlık, B. 2, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 52.

¹⁴³ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3022.

¹⁴⁴ Bilge, s. 41.

¹⁴⁵ RG. 25.06.1985-18792, Sözleşme “*Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*”, BM Genel Kurulu’nun 19.12.1979 tarih ve 34/180 Sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 01.03.1980 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 03.09.1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Taraf devletlere kadına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırma yükümlülüğü getiren milletlerarası sözleşmedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sözleşmeyi 11.06.1985 tarih ve 3232 Sayılı Kanun ile uygun bularak onaylamıştır. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadınlarKarşıAyrımcılığınÖnlenmesiSözleşmesi.pdf> (Erişim Tarihi: 27.12.2022).

¹⁴⁶ Bingöl Schrijer, s. 215.

devletler cinsiyet ayrımı gözetmeksizin vatandaşlığın kazanılmasını veya kaybedilmesini iç hukuklarına uyarlayacaklardır¹⁴⁷. Sözleşme ile evlenme sonucu kadınların vatansız kalmalarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır¹⁴⁸.

Sözleşme, günümüz modern dünyasındaki kadınların insan hakları temel bildirgesidir. Buna göre kadın haklarını özel olarak düzenleyen Sözleşme, cinsiyet sebebiyle her türlü ayrımcılıkları yasaklamıştır. Taraf devletlere iç hukuklarında ayrımcılıklara karşı önleyici tedbir alma yükümlülüğünü getirmiştir. Kadın haklarının ihlâli halinde devreye girecek denetim mekanizması Sözleşmenin ek protokolünde düzenlenmiştir. Böylece Sözleşme, kadın hakları ihlâllerinin milletlerarası alanda öne çıkmasını, güncel kalmasını sağlamış ve itici güç olmuştur¹⁴⁹. Soyut bir eşitlik bakış açısı yerine, somut ayrımcılık dikkate alınarak Sözleşme düzenlenmiştir. Sözleşme ile devletlerin iç hukuku da dâhil hayatın her alanında kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması hedeflenmiştir¹⁵⁰.

Sözleşmede toplum tarafından basma kalıp statüye sokulmuş erkeği ve kadını bu statüden çıkarmaya, erkeğin kadına karşı üstün olduğu yönündeki peşin yargıyı ortadan kaldırmaya ve kadının medenî durumundan kaynaklı önleyici ve kısıtlayıcı hususları kaldırmaya yönelik hükümler düzenlenmiştir. Sözleşmenin uygulandığını denetlemek amacıyla Sözleşmenin ek protokolüyle görevlendirilen Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi¹⁵¹ kurulmuştur¹⁵².

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 19.01.1986 tarihinde Sözleşmeye taraf olmuş ve Sözleşmeyi iç hukukuna dâhil etmiştir. Sözleşmenin iç hukuka dâhil edildiği tarihten itibaren kadın erkek eşitliğinin sağlanması yönünde özel yöntemler hız kazanmış, bu yönde ulusal organlar kurulmuş, akademik araştırma ve incelemeler artmış ve kadın kuruluşlarının birlikte hareket etmesiyle baskı grupları oluşmuştur. İç hukukta genel nitelikteki kanunlarda kadın erkek eşitliğine aykırı hükümler kaldırılmıştır. Kadının erkek karşısındaki zayıflığı telafi edilerek kadını güçlü konuma getiren hükümler düzenlenmiştir¹⁵³.

¹⁴⁷ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3023.

¹⁴⁸ Odman, s. 66.

¹⁴⁹ Parlak Börü, Şafak: "Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017, C. 30, S. 133, s. 48.

¹⁵⁰ Moroğlu, Nazan: Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 17.

¹⁵¹ Komite, Sözleşmenin denetimi görevini üstlenen denetim organıdır. Bu görevini Sözleşmeye taraf devletlerin kendisine sundukları raporlar üzerinden araştırarak ve takdir ederek yerine getirir. Devletler, Sözleşmeye taraf olduğu tarihten itibaren ilk iki yıl içerisinde, sonrasında her beş yıl sonunda veya komite talep ettiği durumda rapor sunmak zorundadırlar. Komite, taraf devletlerle yapıcı diyalog içerisine girebilir ve taraf devletlere genel tavsiyede bulunabilir. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/140-kadnlara-kars-ayrmlgn-onlenmesi-komitesi/> (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

¹⁵² Parlak Börü, s. 53.

¹⁵³ Parlak Börü, s. 54.

1.3. Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılmasında Bazı Ülke Uygulamaları

1.3.1. Genel Olarak

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren devletler iç hukuklarında evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında önemli ölçüde değişikliğe gitmişlerdir. Devletler, on dokuzuncu yüzyılın başlarında iç hukuklarında vatandaşlık kanunlarını düzenlerken aile üyeleri arasında vatandaşlıkta bütünlük sağlanmasına özel olarak dikkat etmekteydi. Özellikle aile üyelerinin tamamının bir başka ifadeyle karının, kocanın vatandaşlığında; çocukların babanın vatandaşlığında olması zorunlu görülüyordu. Öğretide bu anlayış klâsik teori olarak adlandırılmaktadır¹⁵⁴.

Birinci ve ikinci dünya savaşlarının sona erip dünyada barışın tekrar sağlanması sonrası belli başlı kavramlarda değişiklik yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle devlet sistemlerinde, aileye ve insan haklarına bakış açısında dönüşümler yaşanmıştır. Ataerkil düzen ve hâkim erkek egemen bakışı değer ve saygınlığını kaybetmiştir. Öğretide bu anlayış modern teori olarak adlandırılmaktadır¹⁵⁵. Modern teori anlayışı son elli yılda egemen olmaya başlamıştır. Böylece evlenme ve vatandaşlık müessesesi arasındaki bağlantı kademeli şekilde değişime uğramıştır. İlk önce kadının evlenme sonucu kocanın vatandaşlığının kendi vatandaşlığına etki etmemesini ve kadının iradesiyle kocanın vatandaşlığını kazanmasını sağlayan; ilerleyen zamanlarda da cinsiyet ayrımı kaldırılarak eşlerden birinin diğerinin vatandaşlığını iradesiyle kazanmasını kolaylaştıran sisteme dönüş olmuştur¹⁵⁶.

Çeşitli devletlerin vatandaşlık kanunlarında hüküm altına aldıkları evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesinin farklı olmasında; devletlerin farklı coğrafi konumları, kültürleri ve ekonomileri buna etkindir. Geleneksel aile yapısını kabul eden devlette farklı cinsten eşler devletin yetkili kıldığı resmî kurum aracılığıyla evlenebilecek iken; başka devlette eşler evlendirmeye yetkili kılınan resmî kurum olmaksızın, o devletin kanununun hüküm ve sonuç bağladığı yönde medenî veya kayıtlı birliktelik içinde yaşamaları da mümkün olabilir. Hatta bir başka devlette aynı cinsten eşler resmî olarak evlenebilecekleri gibi kanunun hüküm ve sonuç bağladığı birliktelik içinde de yaşayabileceklerdir¹⁵⁷.

Öte yandan karşılaştırmalı hukukta devletler evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin temel kuralları milletlerarası sözleşmelerde meydana gelen değişimlere uyumlu olacak şekilde iç hukuklarına yansıtılmaktadır. Örneğin AVS, taraf devletlerce imza edildikten sonra Avrupa kıtasındaki taraf devletlerin iç hukuklarında

¹⁵⁴ *ibid*, s. 14.

¹⁵⁵ **Berki, Osman, Fazıl**, Devletler Hususî Hukuku, C. 2, B. 4, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1961, s. 58 (Devletler Hususî): **Göger, Erdoğan**: Türk Tâbiyet Hukuku, B. 4, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1979, s. 59 (Türk Tâbiyet): **Aybay**, Kadının Uyruluğu, s. 23.

¹⁵⁶ **Tanrıbilir**, Evlenme, s. 3024.

¹⁵⁷ **Sirmen, Kazım, Sedat**: “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Düzenlenişi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009, C. 58, S. 4, s. 830-836: **Öztürk, Necla**: Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 15-115.

düzenlenen evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin hükümlerin birbiri arasında güçlü bir bağ sağlanmıştır¹⁵⁸.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Avrupa'nın ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ekonomik, hukuk ve siyasal alan başta olmak üzere her alanda Avrupa ile entegre olma bilinciyle hareket edilmekte ve batılılaşma amacıyla kanunî düzenlemelerde reformlar yapılırken Avrupalı devletlerle etkileşim kurulmaktadır. Tarihsel süreçte Türkler Avrupa'nın etnik oluşumunda dış etken olmuştur. Türk devletleri Türkleştirme hareketini Anadolu'daki Bizans toprakları ve medeniyeti üzerine yerleşerek gerçekleştirmişlerdir. Böylece Avrupa kıtasına kadar sınırlarını genişleten Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'daki halklarla ve kültürle etkileşime girmiştir. Batı ve doğu kimliklerini beraber barındıran Osmanlı'da modernleşme hareketleri, Avrupa yönüne yol haritası çizilerek başlamıştır. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüz Türkiye'sine kadar olan süreçte batılılaşma hareketi dış politikaya yön vermiştir. Öyleyse ırk, coğrafya, tarih, kültür ve dış politika ile Avrupalı ve Türk kimliği arasında sıkı bir ilişki varlığından söz edilebilecektir¹⁵⁹. Sonuç itibariyle bu başlık altında Türkiye Cumhuriyet Devleti ile sıkı ilişki ve etkileşim içinde olan çeşitli Avrupa devletlerin evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin iç hukuk düzenlemelerinin incelenmesi yerinde olacaktır.

1.3.2. Bazı Ülke Uygulamaları

1.3.2.1. Almanya

Almanya'da vatandaşlık politikasına Almanya'ya yapılan göçler yön vermiştir. Özellikle yirminci yüzyılın başında Almanya'ya göç eden Lehler'e ve Yahudiler'e yönelik vatandaşlık kazanmalarına sınırlama getirilmiştir. Göçmenler ırkı ve milliyeti sebebiyle Almanya'nın ortaya koyduğu vatandaşlık politikasına göre istenmediği için; göçmenlerin sürekli yerleşmelerini önlemek amacıyla vatandaşlık kazanmaları engellenmesi amaçlanmıştır. Buna göre göçmenlere ancak istisnai yoldan vatandaşlık verilmiştir¹⁶⁰. Almanya, iç hukukunda yer alan vatandaşlığı kazanma hakkındaki idarî tüzükte; "*Federal Cumhuriyet bir göçmen ülkesi değildir ve vatandaşlarının sayısını göç olarak arttırmak gayretinde değildir*" düzenlemesiyle göçmen ülkesi olmadığını açıkça ortaya koymuştur¹⁶¹.

Almanya'da vatandaşlık modelinin temeli kan bağı esasına dayanmaktaydı. Bir başka ifadeyle topluma kültür ve köken olarak bağlı olan kişi vatandaş kabul edilmekteydi¹⁶². Buna göre vatandaşın içinde yer aldığı millet, belirli bir ırkın sahip

¹⁵⁸ Bilge, s. 77-78.

¹⁵⁹ Erken, Baki: "*Türkiye-AB İlişkisinde Temel Bir Etkin: Türk'ün Avrupalı Kimliği*", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2013, C. 12, S. 1, s. 79, <https://www.jurix.com.tr/article/32265> (Erişim tarihi: 20.01.2023).

¹⁶⁰ Brubaker, Rogers: Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhı, (V. Pekel, Çev.), Dost Kitabevi, Ankara 2010, s. 170 (Fransa ve Almanya).

¹⁶¹ Brubaker, Fransa ve Almanya, s. 106.

¹⁶² Delgado Moreira, Juan: *Multicultural Citizenship of The European Union*, Routledge Revivals, Londra 2019, s. 19.

olduğu değerler doğrultusunda kurulmaktaydı. Millet ilahileştirilmekte ve kutsallaştırılmaktaydı. Almanya, kendi vatandaşı olsa bile egemen ırka ait olmayan kişilerle olan bağını devam ettirmekten kaçınma yönünde tutum sergilemekteydi¹⁶³. Almanya, Alman ırkına dayalı vatandaşlık anlayışına sahip olduğu için; kişi Almanya’da doğsa veya Almanya ülkesinde uzun yıllar yaşıyor olsa da Alman ırkından gelmiyorsa, Alman vatandaşlığı kazanamamaktaydı¹⁶⁴. İrkî ve kültürel özelliklerin değer kattığı vatandaşlık anlayışına göre Almanya’da pratikte vatandaşlığın kazanılması istisnâ ve olağanüstü bir durumdu. Devletin hak edenlere vatandaşlık vermesi imtiyaz olarak değerlendirilmekteydi¹⁶⁵. Yirmi birinci yüzyılın başlarına gelindiğinde ise Almanya iç hukukunda vatandaşlık hukuku alanında daha demokratik, liberal ve kapsayıcı değişikliğe gitmiştir¹⁶⁶.

Tez çalışmasının konusu gereği evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması açısından Almanya iç hukukuna bakıldığında Alman vatandaşıyla evli bulunan ya da kayıtlı birlikteliği bulunan yabancı eşe Alman vatandaşlığı verilebilmektedir. Alman Vatandaşlığı Kanunu¹⁶⁷ m. 9’a göre; Alman vatandaşıyla en az iki yıldır evli olan veya kayıtlı birliktelik yaşayan yabancı eş en az üç yıl süredir ikamet ediyorsa, Almanca’yı belli seviyede yazabiliyorsa ve konuşabiliyorsa, Alman toplumu içinde yaşamaya kendini adapte edebilmişse yetkili makam kararıyla Alman vatandaşlığını kazanabilecektir¹⁶⁸. Bu şartların yanına ilave olarak Alman Vatandaşlığı Kanunu m. 8; “*Takdirenen Vatandaşlığa Alınma*” başlığı altında düzenlenen şartları Alman vatandaşlığını kazanmayı isteyenler yerine getirmesi istenir. Bu yolda istemde bulunana geçerli bir ikamet izni verilmiş olması, istemde bulunanın fiil ehliyetine sahip olması veya kendisini kanunî temsilci aracılığıyla temsil ettiriyor olması, herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olması, kalabileceği konutunun bulunması, kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere yetecek kadar para kazanıyor olması şartı aranır¹⁶⁹.

Usûl gereği evlenme veya kayıtlı birliktelik yoluyla Alman vatandaşlığını kazanma isteminde bulunanın ikamet ettiği yerin vatandaşlık dairesine başvuruda bulunması gerekecektir. Alman vatandaşlığını kazanma isteminde bulunan, yaptığı başvuru usûlüne uygun olduğu takdirde Alman anayasasına bağlılık belgelerini imza etmesi için çağrılır. İstemde bulunanın yeterince Almanca bildiğine dair dil seviyesini ispatlamaya yarayan diploması veya sertifikası yoksa Almanca testinden geçirilir. Takip edilen usûl yolu olumlu olması hâlinde istemde bulunana Alman vatandaşlığını kazanacağına dair teminat belgesi iki yıl süreyle verilir. Almanya’da vatandaşlığın kazanılması için birçok eyalette sadakât yemin törenine katılım şartı da aranmaktadır. Evlenme veya kayıtlı birliktelik yoluyla Alman vatandaşlığının kazanılması istemi usûlüne uygun şekilde yerine getirilmişse; ilgilinin istemi reddedilememektedir. Aksi

¹⁶³ Polat Güzel, Ezgi: “*Anayasal Vatandaşlık*”, 2010, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 63 (Anayasal).

¹⁶⁴ Polat Güzel, Anayasal, s. 196-197.

¹⁶⁵ Brubaker, Fransa ve Almanya, s. 57.

¹⁶⁶ Brubaker, Fransa ve Almanya, s. 13-14.

¹⁶⁷ Alman Vatandaşlığı Kanunu temelini “*jus sanguinis*” ilkesinden alır. Bu ilkeye göre; kişi kan bağı esasıyla geçmişini oluşturan ailelerinin ve atalarının vatandaşlığını isteği hâlinde kazanabilecektir. Bir başka ifadeyle kişi Alman vatandaşlığını doğum yeri esasından bağımsız olarak kan bağı esasıyla kazanabilecektir. <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/service/-/1514534kanunu> (Erişim Tarihi: 18.01.2023).

¹⁶⁸ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3026.

¹⁶⁹ Akşahin Polat, s. 191.

durumda idare mahkemesinde itiraz etmek üzere kanun yoluna başvuru mümkün olacaktır¹⁷⁰.

1.3.2.2. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta vatandaşlık müessesesi tarihte yaşanan savaşların, iç göçlerin, ekonomik ve sosyal değişimlerin etkisiyle olgunlaşmıştır¹⁷¹. Birleşik Krallık'ta devletle vatandaş arasındaki hukukî bağın karşılığı krallığın anayasa hukukunda açıkça düzenlenmemiştir¹⁷². Yine ulusal bağlılık veya etnik köken ile vatandaşlık statüsü arasındaki farklarda krallık iç hukukunda açıklık ve netlik yoktur. Öğretide; Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı gibi ülke sınırları içinde birden fazla milleti içine alan siyasi yönetim biçimi olan devletle kişi arasındaki bağın vatandaşlık müessesesine karşılık geldiği ifade edilmektedir¹⁷³.

1914'te yürürlüğe giren İngiliz Yurttaşlık ve Yabancıların Statüsü Kanunu¹⁷⁴ ile öncesinde düzensiz ve yazılı olmayan kanunlardaki vatandaşlık tanımı bu kanunla ilk kez tek çatı altında toplanmıştır. Yabancılar ile göçmenler kayıt ve kontrol altında tutulmuştur. Böylece krala sadakât borcunun ifasına yönelik yükümlülük altına giren sömürge ve “*dominyon*¹⁷⁵”da yaşayan herkes İngiliz vatandaşı statüsünde kabul edilecektir¹⁷⁶.

1948 yılına kadar vatandaşlık bağı İngiliz hukukuna etkili olmuştur. 1948 yılında yürürlüğe giren “*British Nationality Act*¹⁷⁷” ile; “Bağımsız Bir İngiliz Uluslar Topluluğu Ülkesinin Vatandaşı” ve “Birleşik Krallık ve Kolonilerinin Vatandaşı” şeklinde vatandaşlık iki bölüme ayrılmıştır. 1962 yılında ilk defa İngiltere'ye göç sınırlandırılmış ve 1968 yılında da çıkarılan düzenlemelerle sınırlamalar desteklenmiştir. Birleşik Krallık eski koloni ülkesi olması sebebiyle, vatandaşlık verdiği koloni ülkesindeki kişilerin

¹⁷⁰ Akşahin Polat, s. 192.

¹⁷¹ Cesarani, David / Fulbrook, Mary: *Citizenship, Nationality and Migration In Europe*, Routledge Revivals, Londra 1996, s. 57.

¹⁷² Şit, *Modern Vatandaşlık*, s. 77.

¹⁷³ Lardy, Heather: “*Citizenship and Right to Vote*”, *Oxford Journal of Legal Studies*, 1997, C. 17, S. 1, s. 76; Thomas, Elaine: “*Immigration And Changing Definitions Of National Citizenship In France, Germany and Britain*”, *French Politics*, 2006, S. 4, s. 251.

¹⁷⁴ İngiliz vatandaşlık hukukunun ilk düzenlemesidir. Kanun tâbiyet bağına temel almakta olup modern anlamda vatandaşlık statüsünü düzenlenmemiştir. Kanuna göre tâbiyet bağı İngiliz İmparatorluğu sınırları içerisinde her yerde geçerli olduğu kabul edilmiştir. Kralın yetkisi altında bulunan her kişi İngiliz tâbiyetinde kabul edilmiştir. <https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/nationalitydivestment-duringwarnational-in-treaty-of-peacebritish-nationality-and-status-of-aliens-act-1914/7E2862CB5F11F646DE13631E7237FC45> (Erişim Tarihi: 08.03.2023).

¹⁷⁵ Dominyon kelime anlamı TDK'de; “İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye olmalarının ve İngiliz Krallığı'na bağlı bulunmalarının yanı sıra kendi kendilerini yöneten ülkelere verilen genel ad” olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.03.2023).

¹⁷⁶ Cesarani / Fulbrook, s. 63.

¹⁷⁷ Kanun, 1947 İngiliz Milletler Topluluğu milliyet ve vatandaşlık konferansında kabul edilerek; 01.01.1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Birleşik Krallık Parlamentosu'nun kabul ettiği kanun 01.01.1983 tarihine kadar Birleşik Krallık vatandaşlığının temelini oluşturmuştur. <https://www.jstor.org/stable/754289> (Erişim Tarihi: 06.03.2023).

İngiltere'ye girişleri ve çıkışları denetim ve kontrol altına alınmıştır¹⁷⁸. Bu yönelimin sebebi İngiliz hukukunun göç hukukuna uymaya yönelik isteğidir¹⁷⁹.

1981 yılında gerçek bir İngiliz vatandaşlık müessesesi esas olarak yaratılmıştır¹⁸⁰. 1981 yılında İngiliz Vatandaşlığı Kanunu¹⁸¹'nda değişiklik yapılarak önceki uygulamalardan dönülmüştür. Buna göre; 01.01.1983 tarihinden sonraki doğumlu çocukların annesinden ve babasından sadece birinin İngiltere vatandaşı ya da yerleşik göçmen olması durumunun İngiltere vatandaşlığının kazanılmasında yeterli olacağı hüküm altına alınmıştır. Hâlbuki önceki uygulamada 01.01.1983 tarihinden önceki Birleşik Krallık doğumlu çocuklar, Birleşik Krallık ve Kolonileri vatandaşlığı içerisinde kabul ediliyordu¹⁸².

Birleşik Krallık iç hukukunda evlenme veya resmî olarak birlikte yaşama arasında ayırım yapılmamaktadır¹⁸³. Birleşik Krallık, evlenmeyi veya resmî olarak birlikte yaşamayı, vatandaşlık kazanma yolu olarak düzenleme altına almıştır¹⁸⁴. İngiliz Vatandaşlığı Kanunu'nda İngiltere vatandaşıyla evlenen veya resmî olarak birlikte yaşayan yabancıların evlenme yoluyla vatandaşlık kazanabilmesi için on sekiz yaşından küçük olması, ayırt etme gücüne sahip olması, amacının İngiltere'ye yerleşme yönünde olması, iyi ahlâk ve onur sahibi olması, Birleşik Krallık resmî dillerinden İngilizce, Galce ve İskoçça dillerinden birini konuşabiliyor olması, İngiliz toplumuna adapte olmuş ve en az üç yıldır ülkede ikametgâhının olması şartı aranmaktadır. Onurlu olma şartı, İngiltere yetkili makamlarınca vatandaşlık kazanma talebinde bulunanın vergi borcunun ve adli sicil kaydının varlığı incelenerek ve araştırılarak değerlendirilmektedir. İkametgah şartında ise; İngiltere vatandaşıyla evlenen veya resmî olarak birlikte yaşayan yabancıların üç yıl boyunca iki yüz yetmiş ve İngiltere yetkili makamların vereceği karar tarihinden önceki yılda doksan günden fazla İngiltere dışına çıkmaması aranır¹⁸⁵.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmak için istemde bulunana; dosyasında İngiltere yetkili makamlarının olumlu kararı varsa Birleşik Krallığa bağlılık yeminini yerine getirmek ve Birleşik Krallık temel değerlerine saygı göstereceğine ve uyacağına dair beyanda bulunmak üzere doksan gün içinde yemin törenine katılması için davet gönderilir. Yemin töreni nüfus dairesinde yerine getirilmektedir. Vatandaşlığa kabul belgesinin verilmesi yemin törenine katılım şartına bağlanmaktadır¹⁸⁶.

¹⁷⁸ **Blake, Charles:** "Citizenship, Law And The State: The British Nationality Act 1981", The Modern Law Review, 1982, C. 45, S. 2, s. 180: **Thomas**, s. 252.

¹⁷⁹ **Şit**, Modern Vatandaşlık, s. 80.

¹⁸⁰ **Şit**, Modern Vatandaşlık, s. 77.

¹⁸¹ 30 Ekim 1981'de Kraliyet onayını alan kanun, Birleşik Krallık Parlamentosu tarafından kabul edilerek 01.01.1983 tarihinden itibaren hâlen yürürlüktedir. Kanun, Birleşik Krallık ve Koloniler vatandaşlığını üç grupta sınıflandırmıştır. Bunlar; İngiliz vatandaşlığı, Britanya Bağımlı Bölgeleri vatandaşlığı ve İngiliz Denizaşırı vatandaşlığıdır. <https://www.jstor.org/stable/1410230> (Erişim Tarihi: 31.01.2023).

¹⁸² **Polat Güzel**, Anayasal, s. 122-123.

¹⁸³ **Bilge**, s. 96.

¹⁸⁴ **Tanrıbilir**, Evlenme, s. 3025.

¹⁸⁵ **Akşahin Polat**, s. 193-194.

¹⁸⁶ **Akşahin Polat**, s. 194.

1.3.2.3. Fransa

Fransa tarihte Franklar, Goller, Normanlar, Korsikalılar ve Basklılar gibi çeşitli ırkları ve dilleri bünyesinde barındırmıştır. Buna bağlı olarak Fransa’da vatandaşlık müessesesi; devletle olan bağ olarak görülmesi ve kişilerin hakları dikkate alınarak aidiyet bilinci oluşturulması esasıyla ortaya çıkmıştır. Burada vatandaşlık müessesesi üzerinden dil birliği ve kültürel homojenlik yaratma amacı da göz önüne alınmaktadır¹⁸⁷. Fransa’da vatandaşlık müessesesi devletin merkezci, asimile edici ve yayılmaya açık ulusal benliğiyle şekil kazanmıştır¹⁸⁸. Fransa’da vatandaşlık müessesesine ulusal benlik anlayışı hâkim olup; devlet, yabancıların Fransız vatandaşlığını kazanmasını isteklendirir¹⁸⁹.

Fransa’da vatandaşlık kanunu “*jus soli*”¹⁹⁰ ile “*jus sanguinis*”¹⁹¹ ilkelerini içinde barındırmaktadır. Fransa’da 1789 Fransız Devrimi¹⁹²,ne kadar vatandaşlığın kazanılmasında “*jus soli*” ilkesi geçerli olmaktadır. Bu ilkeye göre; Fransa ülkesinde doğan çocukların annesi ve babası yabancı olsa bile çocuklar Fransız vatandaşı olmaktadır. 1889 Yılı Üçüncü Cumhuriyet Dönemi’ne kadar ise “*jus sanguinis*” ilkesi geçerli olmuş; bu ilke 1804 tarihli Fransız Medenî Kanunu¹⁹³,nda düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Üçüncü Cumhuriyetle birlikte tekrar “*jus soli*” ilkesi kabul edilmiş ve çokça bir süre uygulanmıştır¹⁹⁴. 1789 Fransız Devrimi vatandaşlığa bakış açısında değişimi başlatmıştır. Özellikle Katolik olmayan Yahudiler Fransız vatandaşlığını kazanmışlardır. 1851 yılına gelindiğinde ise Fransız vatandaşlığının kazanılmasında şartlı toprak bağı esası kanunî olarak düzenlenmiştir. Toprak bağı esasının yerini 1889 tarihli Fransız Vatandaşlığı Kanunu¹⁹⁵ ile vatandaşlığın kazanılmasında temel ilke olarak kabul edilen kan bağı esası almıştır¹⁹⁶.

¹⁸⁷ Polat Güzel, Anayasal, s. 114.

¹⁸⁸ Brubaker, Fransa ve Almanya, s. 37.

¹⁸⁹ Brubaker, Fransa ve Almanya, s. 57.

¹⁹⁰ “*Jus soli*” Latince kökenli kelime olup “*jus*” hak, “*soli*” toprak anlamına gelmektedir. Devlet sınırları içerisinde doğan her bireyin vatandaşlık hakkına sahip olduğunu kabul eden ilkedir. <https://www.britannica.com/topic/jus-soli> (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

¹⁹¹ “*Jus sanguinis*” Latince kökenli kelime olup “*jus*” hak, “*sanguinis*” kan anlamına gelmektedir. Kan bağı esas alan bu ilke, devletin vatandaşlık kanununa göre her bireyin talebi doğrultusunda atasının veya ailesinin vatandaşlığını kazanmasına imkân verir. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100027515;jsessionid=0F465290269C04A31AB363876A969981> (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

¹⁹² Fransa’da mutlak monarşinin yerini yönetim şeklinin cumhuriyetin almasını ve Katolik Kiliselerinde sistemli iyileştirme yapılmasını sağlayan ihtilâldir. 1789 Fransız Devrimi, Dünya ve Avrupa tarihinde Milliyetçilik akımının ve Yakınçağ’ın başlamasına sebep olan önemli bir evredir. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/fransiz_devrimi (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

¹⁹³ Napolyon Bonapart’ın talebiyle Fransa’da düzenlenmiş ve 1804 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun düzenlenirken iki hukuk sistemi temel alınmıştır. Bunlar Roma ve İslam Hukuku’dur. Özellikle Roma Hukuku’ndan “*I. Justinianus*” döneminde hazırlanan “*Corpus Iuris Civilis*” ve İslam Hukuku’ndan İmam Mâlik’in kaleme aldığı “*Muvatta*” metinleri, kanun düzenlemesinde etkisi olmuştur. <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-15-2-a-the-codenapoleon#:~:text=Enacted%20on%20March%2021%2C%201804,law%20greatly%20affected%20people's%20li> ves. (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

¹⁹⁴ Brubaker, Rogers: “*Immigration, Citizenship and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis*”, International Sociology, 1990, C. 5, S. 4, s. 394 (Immigration).

¹⁹⁵ Kanun 26.06.1889 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlk Fransız statüsünün ve vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen kanundur. Kanun temel olarak vatandaşlığın kazanılmasında kan bağı esasını kabul etmiştir. <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Archives/Les-archives-du-site/Archives-Integration/Historique-du-droit-de-la-nationalite-francaise> (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

¹⁹⁶ Erözden, Ozan: Ulus: Devlet, B. 2, Dost Kitabevi, Ankara 2008, s. 119.

1789 Fransız Devrimi sonrasında doğan vatandaşlık müessesesi hukukî boyutu olan ulusu yaratmıştır¹⁹⁷. Ayrıca devrimle birlikte modern ulusal vatandaşlık müessesesi de meydana gelmiştir. Modern ulusal vatandaşlık müessesesi, antik çağlardan gelen devlete bağlılık teorisi ve uygulaması üzerine kurulmuştur. Devrim, vatandaşlık müessesesinin eşitlik ilkesiyle doğrudan ilişkilendirilmesini sağlamıştır¹⁹⁸. Vatandaşlık müessesesi devrim sonucu çeşitli nitelikler kazanmıştır. Böylece vatandaşlık müessesesi şekli anlamda sınırlanmış, vatandaşlık müessesesiyle sivil eşit statüye gelmiş ve kişiler üzerinde haklar ve yükümlülükler doğmuştur¹⁹⁹.

1927 yılında yürürlüğe giren kanun değişikliğiyle evlilik kurumunun kadının vatandaşlığı üzerinde etkisi olmaması ilkesi kabul edilmiştir. Kanun değişikliğinin gerekçesinde yabancılarla evlenen Fransız vatandaşı karıların kurdukları “karma” ailelerin ve evlenme sonucu doğan çocukların sayısındaki artış olduğu ifade edilmiştir²⁰⁰.

Fransız hukuku, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını Fransa Medenî Kanunu’nda düzenlemiştir. Kanun, milletlerarası hukukun da katkısıyla evlenmenin doğrudan vatandaşlığa etki etmeyeceğini düzenleme altına almıştır. Kanun m. 17 ile 33 arasında vatandaşlık müessesesini düzenlemiştir. Buna göre; yabancı uyruklu ya da vatansız kişinin, Fransız vatandaşıyla evlenmesi sonucu Fransız vatandaşlığını kazanma isteminde bulunabileceği kanunda hüküm altına alınmıştır. Evlenme sonucu Fransız vatandaşlığını kazanma isteminde bulunan yabancı ya da vatansız eşin; Fransız vatandaşlığını kazanabilmesi için, en az iki yıl süreyle Fransız vatandaşıyla evli olma, Fransa’da ikametgâh süresi üzerinden belirli bir sürenin geçmesi, Fransızca biliyor olması, aile birliği içinde yaşıyor olması şartını ve diğer şartları sağlıyor olması gerekir²⁰¹.

Fransız vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanma isteminde bulunan yabancı ya da vatansız eşin başvuru dosyasını vermesiyle, istemde bulunan eş hakkında soruşturma açılır. İstemde bulunan ve istem bulunanın Fransız eşi soruşturma kapsamında iki hususta mülâkata çağrılır. Birinci mülâkatta eşler evlenme tarihine kadar duygusal ve fillî birlikteliğinin devam ettiğine dair onurları üzerine yemin edip, beyanlarını imza ederler. İkinci mülâkat ise istemde bulunanın yeteri kadar Fransızca biliyor olduğunun tespitine yöneliktir. Mülâkatlar sonrası istemde bulunanın başvuru dosyası vatandaşlığın kazanılması hakkında karar verecek olan ilgili bakanlığa gönderilir. İlgili bakanlık bir yıl içinde karar vermek zorundadır. İlgili bakanlık istemde bulunanın kanunda düzenlenen şartları yerine getirmedeğini tespit ederse istemi reddeder ve kararı istemde bulunana tebliğ eder. İstemde bulunan tebliğ tarihinden itibaren altı ay içinde ret kararına karşı yetkili mahkemede itiraz kanun yoluna başvurabilecektir²⁰².

¹⁹⁷ Şit, Modern Vatandaşlık, s. 68.

¹⁹⁸ Brubaker, Immigration, s. 325.

¹⁹⁹ Brubaker, Rogers: Citizenship and Nationhood France and Germany, Harvard University Press, London 1994, s. 35 (Citizenship).

²⁰⁰ Aybay, Kadının Uyrukluğu, s. 24.

²⁰¹ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3026.

²⁰² Akşahin Polat, s. 197.

1.3.2.4. İsviçre

İsviçre hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması iki hâlde mümkündür. İlk hâl, Federal İsviçre Vatandaşlığı Kanunu²⁰³'na göre; İsviçre vatandaşıyla evlenen yabancı eşin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma isteminden itibaren geriye dönük en az bir yıl ve toplamda beş yıl İsviçre'de ikamet etmiş ve evlenme tarihinin üzerinden en az üç yıl geçmiş olması gerektirir²⁰⁴. İkinci hâl ise; evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma isteminde bulunan yabancı eşin evlendiği İsviçre vatandaşı eşiyile yabancı ülkede yaşıyor olması durumunda yabancı eşle İsviçre vatandaşı eş arasındaki evlenme tarihinin üzerinden en az altı yıl geçmiş ve yabancı eşin İsviçre toplumu içinde yaşamaya adapte olmuş olması gerektirir²⁰⁵. İsviçre vatandaşıyla evlenen yabancı eşin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma isteminin hüküm ve sonuç doğurması için; yapılan evlenmenin gerçek olması, yabancı eşin İsviçre vatandaşı eşiyile birlikte yaşıyor olması ve eşlerin boşanmaya veya ayrılmaya yönelik iradelelerinin olmaması gerekir²⁰⁶.

İsviçre hukukunda evlenme ve boşanma sonucu İsviçre vatandaşlığını kaybeden yabancı eşlere tekrar İsviçre vatandaşlığını kazanma hakkı verilmiştir. Buna göre tekrar İsviçre vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eş hakkında; devlete bağlı, hukuk düzenine saygılı ve ülkenin iç ve dış güvenliği için tehlikesiz olması şartları birlikte aranmaktadır. Ayrıca yeniden İsviçre vatandaşlığının kazanılması için aranan şartlar, sonradan İsviçre vatandaşlığının kazanılması için aranan şartlara kıyasla daha kolaylaştırıcı ve hafiftir. Sonuç itibariyle yeniden İsviçre vatandaşlığının kazanılması için aranan şartlar arasında yer alan devlete bağlılık şartı sonradan vatandaşlığın kazanılması şartlarına göre kolaylaştırılmış ve öğretide “basit bağ” olarak da adlandırılmıştır. Bu bağa göre; yeniden İsviçre vatandaşlığı kazanma isteminde bulunan yabancıların İsviçre'de akrabasının yaşıyor veya ikametgâhı olan bazı kişileri tanıyor olması yeterlidir²⁰⁷.

1.3.2.5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) hukukuna göre evlenme yoluyla vatandaşlık kanun yoluyla kazanılmaktadır. Bir başka ifadeyle yabancı eşin KKTC vatandaşıyla evlenmesi sonucunda; yabancı eş kanunda aranan diğer şartları da sağlıyorsa kanun gereğince KKTC vatandaşlığını kazanacak ve KKTC vatandaşlığının kazanılmasında idarenin takdir yetkisi aranmayacaktır²⁰⁸.

²⁰³ Kanun, İsviçre Federal Meclisi tarafından 20.06.2014 tarihinde kabul edilmiş ve 01.01.2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun gereği İsviçre vatandaşlığının kazanılması kan bağı esasına dayanır. Bununla birlikte belirli şartlara bağlı olarak yetkili makam kararıyla da İsviçre vatandaşlığı kazanılabilmektedir. Fakat diğer devletlerin vatandaşlık kanunlarından farklı olarak Federal İsviçre Vatandaşlığı Kanun'u toprak esasına dayalı vatandaşlık kazanılmasını kabul etmemiştir. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2016/404/en> (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

²⁰⁴ Doğan, Vatandaşlık, s. 93-94.

²⁰⁵ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3027.

²⁰⁶ Achermann, Alberto / Achermann, Christin / D'Amato, Gianni / Kamm, Martina / Von Rütte, Barbara: “Country Report: Switzerland”, EUDO Citizenship Observatory, 2010, s. 15.

²⁰⁷ Achermann / Achermann / D'Amato / Kamm / Von Rütte, s. 16.

²⁰⁸ Ersen Perçin, s. 228.

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesi KKTC Yurttaşlık Kanunu²⁰⁹,nda düzenlenmiştir. Kanun, KKTC vatandaşıyla evlenen yabancı eşin kadın veya erkek olmasına göre; evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını ayrı ayrı düzenlemiştir. KKTC vatandaşıyla evlenip birlikte yaşayan yabancı karı veya koca, evlenmenin üzerinden en az bir yıl geçmesiyle istemde bulunarak evlenme yoluyla KKTC vatandaşlığı kazanabilir. Yine vatansız veya vatandaşı olduğu ülkenin iç hukukuna göre evlenme sonucu vatandaşlığını kaybeden yabancı eş, KKTC vatandaşıyla evlenmesi sonucu evlenme yoluyla KKTC vatandaşlığını kendiliğinden kazanabilecektir²¹⁰.

KKTC Yurttaşlık Kanunu evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesini dört bölüme ayırarak hüküm altına almıştır. Buna göre ayrılan bölümlerden ikisi KKTC vatandaşıyla evlenen karıları ve KKTC vatandaşlığına geçme hakkına sahip olup KKTC vatandaşlığını kazanmadan ölen KKTC vatandaşıyla evlenen karıları kapsar²¹¹. Bu iki bölümün kapsadığı yabancı karıların, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma isteminde bulunmaları ve KKTC vatandaşı kocayla en az bir yıl süreyle birlikte yaşadıklarını ispat etmeleri durumunda KKTC vatandaşlığını kazanabileceklerdir. Bu bölümün içinde yer alan yabancı karıların evlenme yoluyla KKTC vatandaşlığı kazanmaları için yetkili ve görevli başvuru makamına başvurmaları yeterlidir. Başvuru makamının bu hususta karar vermesi aranmaz²¹². KKTC Yurttaşlık Kanunu'nda hüküm altına alınmış evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesinin ayrılan diğer bölümleri ise; KKTC vatandaşıyla evlenen ve birlikte yaşayan yabancı kocaları kapsar. Bu bölümdeki yabancı kocaların, KKTC vatandaşı karılarıyla evlenmelerinin üzerinden en az bir yıl geçmesi ve birlikte yaşıyor olmaları durumunda ikametgâh ve başvuru makamının kararı şartı aranmaksızın, yabancı kocalar kanun gereğince KKTC vatandaşlığını kazanabileceklerdir²¹³.

²⁰⁹ Kanun, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi tarafından 21.05.1993 tarihinde kabul edilmiş ve 27.05.1993 tarihinde resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5901 Sayılı TVK m. 42/1; “*Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, Türk vatandaşı olmak istediklerini yazılı olarak beyan ettikleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanırlar*” hükmü gereği KKTC vatandaşları yazılı başvuruda bulunarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanabileceklerdir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_K%C4%B1r%C4%B1s_T%C3%BCrk_Cumhuriyeti_vatanda%C5%9Fl%C4%B1k_kanunu (Erişim Tarihi: 09.03.2023).

²¹⁰ **Tarıbılır**, Evlenme, s. 3029.

²¹¹ **Turhan, Turgut**: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 37.

²¹² **Turhan**, s. 37: **Dolunay, Ayhan**: “*Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2016, C. 29, S. 122, s. 409.

²¹³ **Turhan**, s. 42-43.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASININ TARİHSEL SÜRECİ, ŞARTLARI, USÛLÛ ve HUKUKÎ SONUÇLARI

2.1. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Öncesi Dönem

2.1.1. Genel Olarak

İslam hukuku, Osmanlı dönemine genel anlamda hâkim olmuştur. Osmanlı örfî hukuk düzenlemelerinde de İslam hukuku temel alınmış ve yapısına aykırı hareket edilmemeye çalışılmıştır²¹⁴. İslam hukukunun uygulandığı Osmanlı döneminde vatandaşlık, günümüz hukuk sistemine kıyasla farklı anlamlar taşımıştır. Bir başka ifadeyle “Osmanlılık” düşüncesi vatandaşlığın esasını oluşturmuştur. Bu düşünce sistemi, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan herkesin kendi sahip oldukları kimliklerden üstün olan Osmanlı ülkesine olan bağlılığını ifade etmiştir²¹⁵.

İslam hukuku, Osmanlı ülkesinde yaşayan ve vatandaşı olan kişileri farklı konumların içine sokmaktaydı²¹⁶. Buna göre Osmanlı halkı üç farklı sosyal konuma ayrılmaktaydı. Bunlar, herhangi devlete olan bağlılığına bakılmaksızın yabancı sayılmayan “Müslümanlar”, Müslüman olmayıp vatandaşlıklarını yaşadıkları devletten alan “zimmîler” ve ticarî faaliyeti sebebiyle geçici süreliğine Osmanlı ülkesine giren can ve mal güvenliği sağlanmış “yabancılar”dır²¹⁷. Genel olarak Osmanlı hukuku sisteminde; yabancı kadınlar, Müslüman veya zimmî Osmanlı vatandaşıyla evlenmesi sonucunda evlenme yoluyla Osmanlı vatandaşlığını kendiliğinden kazanıyorlardı. Osmanlı vatandaşı kadınlar ise yabancıyla evlenmesi sonucunda vatandaşlıklarını koruyorlardı²¹⁸.

Yabancılar, taşınmaz mal edinme yasağının kendileri üzerinde hükümlerini ve sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında Osmanlı vatandaşı kadınlarla sıkça “câli²¹⁹” evlenme yolunu tercih ediyorlardı. Osmanlı Devleti’nde yabancıların çoğunlukla kullandıkları bu yol tedbiren çıkarılan fermanlarla ve atılımlara önlenmeye çalışılmıştır. Örneğin Fransız elçisinin Osmanlı Devleti’ne gönderdiği siyasî notada; Osmanlı vatandaşı kadınla evlenerek taşınmaz sahibi olan Fransız vatandaşından cizye istenmesinin rencide bir durum yaratmayacağı ifade edilmiştir. Siyasî nota üzerine Osmanlı Devleti’nde 4-M-1207-H. Sayılı alınan kararla; Osmanlı vatandaşı kadınla evlenerek taşınmaz sahibi olan yabancıların maliki oldukları taşınmazları satmaları ve bu karardan sonra artık Osmanlı kadın vatandaşıyla evlenecek

²¹⁴ Cin, Halil / Gül Akyılmaz, Sevgi: Türk Hukuk Tarihi, B. 14, Sayram Yayınları, Konya 2022, s. 302.

²¹⁵ Polat Güzel, Ezgi: “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, Ankara Barosu Dergisi, 2011, S. 3, s. 133 (Osmanlıdan).

²¹⁶ Polat Güzel, Osmanlıdan, s. 134.

²¹⁷ Konan, Belkis: “Osmanlı Devleti’nde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukukî Durumu”, 2006, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6 (Kapitülasyonlar).

²¹⁸ Bilge, s. 158.

²¹⁹ Câlî kelime anlamı TDK’de; “yapmacık, düzmece, sahte” olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29.11.2022).

yabancıların Osmanlı Devleti vatandaşlığından sayılacağını bildiren 1206 Sayılı Ferman'a göre hareket etmeleri gerektiği emredilmiştir²²⁰.

1823-M-1238-H. Sayılı Karar'da; Osmanlı Devleti'nde yaşayan yabancılar üç gruba bölünmüştür. Buna göre; birinci grup "Osmanlı Devleti'nde yaşayan yabancı devlet elçileri", ikinci grup "ticaret için gelen tüccar sınıfı" ve üçüncü grup ise "konsolos veya konsolos vekili"dir. 1823-M-1238-H. Sayılı Karar ile bu üç gruptan birisine giren yabancıların; Osmanlı vatandaşı kadınla evlenerek ister kendisi için ister kilise ve manastır için taşınmaz satın alması hâlinde bu hususun geçmişten beri yasaklanması sebebiyle korunma hakkı kaldırılarak sınır dışı edilmesi, taşınmaz sahibi olmak maksadıyla evlilik kurumu kurmasına izin verilmemesi, sahibi olduğu taşınmazları değeri karşılığında isteyen Osmanlı vatandaşlarına satması ve bu yolda kendisine herhangi bir hak veya teminat verilmemesi emredilmiştir²²¹. Ayrıca Osmanlı vatandaşlarına verilen taşınmaz mal edinme hakkını câli evlenme yoluyla kullanmak isteyen yabancılar, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kendilerine verdiği hakları kullanmaya devam etmek istiyorlardı²²².

Yabancıların câli evlenme yoluyla taşınmaz mal edinme yasağının hükmünü ve sonucunu ortadan kaldırmalarını ve zımmî Osmanlı vatandaşların, yabancılara tanınan haklardan yararlanma amacıyla başka devlet vatandaşlığına geçmelerini önlemeye yönelik vatandaşlık konusunda Osmanlı Devleti'nin kanunî düzenleme yapması zorunlu hâle gelmiştir. Sonuç itibarıyla Osmanlı döneminden günümüze kadar uzanan Türk hukuku sistemindeki vatandaşlık düzenlemeleri bu bölümde inceleme alanı bulmuştur.

2.1.2. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Öncesi Düzenlemeler

2.1.2.1. Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi

TOK'un esinlendiği kanun 1851 tarihli Fransız Vatandaşlığı Kanunu'dur. İslam ülkeleri içerisinde dinî ana düşünceden, inanıştan ve ilkelerden arındırılmış ilk vatandaşlık kanunî düzenlemesidir²²³. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecine girmesinden sonra gayrimüslim vatandaşların kapitülasyonlardan yararlanmak maksadıyla yabancı devlet vatandaşlığına geçme istemleri; Osmanlı İmparatorluğu'nda vatandaşlık konusunda kanunî düzenleme yapma zorunluluğunu doğurmuştur²²⁴. TOK ile vatandaşlık müessesesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda kanunî düzenlemeye kavuşmuştur²²⁵. TOK'un yürürlükte kaldığı süre altmış yıl olup, 1929 yılında 1312 Sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. Dönemin şartlarına kıyasla ileri görüşlü ve liberal bir kanunî düzenleme olduğu görülmektedir²²⁶.

1851 tarihli Fransız Vatandaşlığı Kanunu'ndan esinlenen bu kanunî düzenleme, İslam hukukunun vatandaşlık müessesesi üzerindeki temellerini değişikliğe uğratmıştır.

²²⁰ Konan, Kapitülasyonlar, s. 99-102.

²²¹ Konan, Kapitülasyonlar, s. 99-102.

²²² Bilge, s. 159.

²²³ Aybay / Özbek, Vatandaşlık, s. 65-66.

²²⁴ Aybay / Özbek, Vatandaşlık, s. 71-72.

²²⁵ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3030.

²²⁶ Aybay / Özbek, Vatandaşlık, s. 69.

TOK'ta bundan sonra İslam dinine inanmak, Osmanlı vatandaşlığını kazanmak için kıstas olmaktan çıkmıştır. Bir başka ifadeyle Müslüman veya gayrimüslim olma durumu; vatandaşlığın kazanılmasında hükme ve sonuca etki etmemeye başlamıştır²²⁷. Osmanlı vatandaşlığın kazanılmasında, temel olarak kan bağı ilkesi kabul edilmiştir.

TOK, dokuz maddede düzenlenmiştir. TOK m. 1'de Osmanlı ülke sınırları içerisinde veya dışarısında doğan çocuk; Osmanlı vatandaşı anneden veya babadan ise Osmanlı vatandaşı olduğu kabul görmüştür²²⁸. Yine TOK m. 2'ye bakıldığında toprak bağı ilkesi de kabul görmüştür. Buna göre, çocuğun annesi ve babası Osmanlı vatandaşı olmasa bile Osmanlı ülke sınırları içerisinde doğması hâlinde; reşitliği kazandığı tarihten itibaren üç yıl içinde istemi doğrultusunda Osmanlı vatandaşlığını kazanabileceği düzenlenmiştir²²⁹. TOK m. 9'da ise, Osmanlı ülke sınırları içerisinde ikametgâhı olan herkes Osmanlı vatandaşı kabul edilmiştir. Osmanlı ülke sınırları içerisinde ikametgâhı olsa da yabancı devlet vatandaşı olduğunu iddia edenler ise ispat külfeti altına almıştır²³⁰.

TOK, evlilik kurumunun vatandaşlık üzerindeki hükmünü ve sonucunu düzenleme altına almıştır. TOK m. 7 hükmü incelendiğinde; Osmanlı vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi durumunda, vatandaşlığını kaybedeceği dolaylı olarak düzenlendiği görülecektir. Buna bağlı olarak, kadının evliliği yabancı kocanın ölümü sebebiyle sona ermesi hâlinde, kadına evliliğin sona ermesi tarihinden itibaren üç yıl içerisinde Osmanlı vatandaşlığını tekrar kazanma hakkı verilmiştir. TOK m. 7 hükmüyle klâsik teori anlayışının ve ailede tabiiyet birliği ilkesinin kabul edildiği anlaşılmaktadır. Böylece TOK'ta ailede tabiiyet birliğinden taviz verilmemiştir. Evlilik kurumunun kurulması sonucunda kadının vatandaşlığının yabancı kocanın vatandaşlığından etkileneceği, kadının Osmanlı vatandaşlığını kaybedeceği ve yabancı kocanın vatandaşlığını kazanacağı kabul edilmiştir²³¹. Öğretide her devletin yasama yetkisini kullanarak kendi vatandaşlığının kazanılmasını kendisinin düzenleyebileceği, bunun milletlerarası hukuk ilkesi olduğu ve bu ilke karşısında TOK m. 7'nin tartışmalı olduğu ifade edilmiştir²³².

Osmanlı vatandaşıyla yabancı kadın arasında evlilik kurumunun kurulması hakkında kanunî düzenleme bulunmamaktaydı. Bu konu hakkındaki kanunî düzenleme eksikliği TOK m. 7 hükmüyle giderilme yöntemi seçilmiştir²³³. Ancak bu yöntem, yabancı devletler kendi mahkemelerinin vermiş olduğu kararlarla karşı çıkmışlar ve aykırı tutum sergilemişlerdir. Özellikle İtalya ve Fransa devlet mahkemeleri; TOK'ta Osmanlı vatandaşıyla evlenen yabancı karıların Osmanlı vatandaşlığını kazanacağına yönelik açık kanun hükmü olmaması sebebiyle, İtalyan ve Fransız kadınların Osmanlı vatandaşlığını kazanamayacaklarına ve mevcut vatandaşlıklarını koruyacaklarına dair kararlar vermişlerdir²³⁴. Sonuç itibarıyla İtalya ve Fransa devlet mahkemelerinin Osmanlı

²²⁷ **Karpat, Kemal, Haşim:** Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma, (D. Özdemir, Çev.), İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 181.

²²⁸ **Aybay / Özbek,** Vatandaşlık, s. 69.

²²⁹ **Osmanağaoğlu,** s. 4.

²³⁰ **Aybay,** Kadının Uyraklığı, s. 61: **Güngör,** Tabiiyet, s. 7.

²³¹ **Göğler,** Türk Tabiiyet, s. 55: **Berki,** Devletler Hususî, s. 55: **Berki,** Türk Hukukunda Evlenme, s. 49.

²³² **Aybay,** Kadının Uyraklığı, s. 66.

²³³ **Aybay,** Kadının Uyraklığı, s. 72: **Berki,** Türk Hukukunda Evlenme, s. 55.

²³⁴ **Aybay / Özbek,** Vatandaşlık s. 72: **Fişek,** Vatandaşlık s. 82: **Berki,** Türk Hukukunda Evlenme, s. 56.

Devleti'nin mahfuz yetkisi üzerinde kararlar aldığı, kime vatandaşlık verip vermeyeceği hususunda yasama yetkisine müdahale eder nitelikte hükümler verdiği görülmüştür²³⁵.

2.1.2.2. 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

1312 Sayılı Kanun üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; “vatandaşlığın kazanılması”, “kayı” ve “evlenmenin vatandaşlığa etkisi”dir. 1312 Sayılı Kanun m. 13/1-2; “(1)Türklerle evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar. Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar. Ecnebi bir kadının bir Türk ile evlenmesi ecnebi kocasından evvelce olan çocuklarının tabiiyetine tesir etmez. Ancak babaları sağ değilse küçüklerin tabiiyeti analarına tabi olur. (2)Evlenme ile tabiiyeti değişmiş olan sabık ecnebi kadınlar Türk kocalarından herhangi bir sebeple evlilik halinin zeval ile ayrıldıkları tarihten itibaren üç sene zarfında tabiiyeti asliyelerine rücu hakkını haizdirler. Şu kadar ki ecnebiliğe avdet etmek isteyen kadının Türk babadan çocuğu mevcut değilse ikametgâhını ecnebi memlekete nakletmesi şarttır” hükmüyle evlenmenin vatandaşlığa etkisini ayrı bir bölümde detaylıca düzenlemiştir. Sonuç itibariyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, Türk hukuku tarihinde ilk defa ayrı ve detaylı olarak 1312 Sayılı Kanun’da düzenleme alanı bulmuştur.

1312 Sayılı Kanun m. 13’te, evlenmenin vatandaşlığa etkisi düzenlenmiştir. Evlenmenin vatandaşlığa etkisi de ilgili maddede sadece kadın yönünden hüküm altına alınmıştır²³⁶. 1312 Sayılı Kanun, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihinin vatandaşlık müessesesini ilk etraflıca düzenleyen kanunudur²³⁷.

TOK’un bulunduğu çağın özelliklerine ayak uyduramaması ve modern olmaması sebepleri 1312 Sayılı Kanun’un kabul edilmesinin gerekçesinde gösterilmiştir²³⁸. 1312 Sayılı Kanun ile nüfus azlığına karşı Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kuruluşunun ilk yıllarında psikolojik aksiyon göstermiş ve mümkün olduğunca çok kişiye vatandaşlık verme isteğinde bulunmuştur²³⁹.

Kanun koyucu, 1312 Sayılı Kanun’un m. 13 düzenlemesiyle Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karılar için klâsik teori ve yabancıyla evlenen Türk vatandaşı karılar için ise modern teori anlayışını kabul etmiştir²⁴⁰. 1312 Sayılı Kanun m. 13 ile evlilik kurumunun vatandaşlık üzerindeki etkisini sadece kadınlar yönünden hükme ve sonuca bağlamıştır. Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karıların iradeleri aranmaksızın evlenme sebebiyle kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanacaklarını ve yabancıyla evlenen Türk vatandaşı karıların ise vatandaşlıklarını koruyacaklarını ilgili madde hükmü kabul etmiştir²⁴¹. Bir başka ifadeyle ailede tabiiyet birliği ilkesi tek taraflı olacak şekilde sadece

²³⁵ Bilge, s. 163.

²³⁶ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3030.

²³⁷ Bilge, s. 165.

²³⁸ Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 75.

²³⁹ Aybay, / Özbek, s. 64: Erten, Butlan, s. 249: Berki, Türk Hukukunda Evlenme, s. 51: Aybay, Kadının Uyraklığı, s. 79: Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 64.

²⁴⁰ Nomer, Vatandaşlık, s. 97.

²⁴¹ Tekinalp, Gülören: “Tabiiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 38, S. 1-4, s. 483.

Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karılar yönünden kabul edilmiştir²⁴². Ayrıca ilgili madde hükmünden yabancıyla evlenen Türk vatandaşı karıların Türk vatandaşlığını kaybetmeyeceklerinin ve evlilik sebebiyle vatansız kalmayacaklarının sonucu çıkarılmaktadır²⁴³.

1312 Sayılı Kanun'a göre Türk vatandaşı kadın, evlenme yoluyla yabancı kocanın vatandaşlığını kazanma hakkı varsa Türk vatandaşlığından ayrılma hakkını kullanabilecektir. Ayrıca Türk vatandaşlığını kaybeden kadının; yabancı kocayla kurduğu evlilik kurumunun sona ermesi hâlinde, Türk vatandaşlığından ayrılma veya evlilik kurumunun sona erme tarihinden itibaren üç yıl içinde Türk vatandaşlığına dönme hakkı vardır. Fakat Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kocaya bu olanaklar verilmemiştir²⁴⁴. 1312 Sayılı Kanun'da sonuç itibarıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması ileriye dönük, sürekli ve mutlak olarak hüküm ve sonuç doğurduğu görülmektedir²⁴⁵.

2.1.2.3. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

1960'lı yılların başında dönemin şartlarına ayak uydurmak amacıyla yeni bir vatandaşlık kanunu hazırlıklarına başlanmış ve 1964'lü yıllara gelindiğinde hazırlığı biten 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu²⁴⁶ kabul edilerek yürürlüğe girmiştir²⁴⁷. 11/02/1964 tarihli ve 403 Sayılı Kanun, 29/10/1952 tarihli "İsviçre Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybı Hakkında Federal Kanun"²⁴⁸dan ilham alınarak dört yıla yakın uzun bir sürede hazırlanmıştır²⁴⁹. 403 Sayılı Kanun modern zamanın yatkinliklerini aksettirmiş ve günümüz sosyal gerçekliğine ayak uydurmuştur²⁵⁰.

403 Sayılı Kanun, özel durumları düzenleyen istisnâ hükümlere yer vermişse de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesi için modern teori anlayışını ilke olarak genel anlamda kabul etmiştir²⁵¹.

403 Sayılı Kanun, yürürlükte bulunduğu süreç içerisinde dönemin siyasi ve sosyal hayatıyla etkileşim içerisinde kalmış ve çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Özellikle kanunda, 2003 yılında esaslı olarak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması

²⁴² Berki, Türk Hukukunda Evlenme, s. 50.

²⁴³ Aybay / Özbek, s. 64.

²⁴⁴ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3030: Sakmar, Ata: "Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 44, S. 1-4, s. 124.

²⁴⁵ Fişek, Vatandaşlık, s. 92.

²⁴⁶ RG. 22.02.1964-11638, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11638.pdf> (Erişim Tarihi: 29.12.2022).

²⁴⁷ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3030.

²⁴⁸ İsviçre Konfederasyonunun Federal Meclisi tarafından 29.09.1952 tarihinde kabul edilen kanun, 01.01.1953 tarihinde resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, yürürlüğe girmeden önce İsviçre vatandaşı kadınlar yabancıyla evlenmeden önce veya evlenme anında beyanda bulunarak vatandaşlıklarını koruma imkânları vardı. Bu imkânların yanında kanunun yürürlüğe girmesiyle evlenmeye İsviçre vatandaşlığını kaybeden kadınlara talepleri üzerine 1953 yılından itibaren İsviçre vatandaşlığının iade edilmesi imkânı verildi. https://www.fedlex.admin.ch/eli/c/1952/1087_1115_1119/de (Erişim Tarihi: 11.03.2023).

²⁴⁹ Göger, Türk Tâbiyet, s. 18: Topçuoğlu, Ali, Aslan: "Modern Hukuk ve İslam'da Vatandaşlık Kavramının Hukukî Temeli", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 16, S. 3, s. 194: Fişek, Hicri: "İsviçre Tâbiyetinin İktisabı ve Kaybı Hakkında Federal Kanun (29/09/1952)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1953, C. 10, S. 1, s. 755.

²⁵⁰ Sakmar, s. 124.

²⁵¹ Göger, Türk Tâbiyet, s. 61.

müessesesi değişikliğe uğramıştır²⁵². 403 Sayılı Kanun'da yapılan esaslı değişiklik sebebiyle; 403 Sayılı Kanun 2003 değişikliği öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt başlıkta ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1.2.3.1. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun İlk Hâli

403 Sayılı Kanun üç bölüme ayrılmış ve bu bölümler; “Türk vatandaşlığının kazanılması”, “Türk vatandaşlığının kaybı” ve “ispat ve yargı yolu”dur. Kanun hazırlanırken bulunduğu dönemde kabul gören vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerine üstünlük tanınmıştır. Buna bağlı olarak “Vatandaşlığı bulunmayan kimse olmamalıdır”, “Herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır” ve “Kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamalıdır” vatandaşlık hukuku direktif ilkeleri 403 Sayılı Kanun'da özellikle dikkate alınmıştır.

403 Sayılı Kanun'da Türk vatandaşlığının kazanılması üç alt başlığa ayrılmakta ve bu alt başlıklar, “kanun yoluyla kazanma”, “yetkili makam kararıyla kazanma” ve “seçme hakkıyla kazanma”dır. Kanun yoluyla kazanma başlığı altında, “doğum”, “hâl değişikliği”, “evlat edinilme”, “doğum yeri” ve 403 Sayılı Kanun m. 5; “(1)Bir Türkle evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42 nci maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır. (2)Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder. (3)Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. (4)Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. (5)Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir” ile yabancının Türk vatandaşıyla evlenmesini hüküm altına alan “evlenme yoluyla kazanma” durumları birlikte yer almaktadır. Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlayan bu durumların kanun yoluyla kazanma başlığı altında bulunması öğretide, âdeta diğer Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlayan durumların kanun yoluyla kazanmaya uygun oldukları, kanunî düzenlemeye uygun olmadıkları yönde izlenim yarattıkları için eleştirilmiştir²⁵³. Ayrıca yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma ile seçme hakkıyla vatandaşlık kazanma müesseseleri arasında ayırım vardır. Buna göre en belirgin ayırım; idare takdir yetkisini, Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kazanılmasında kullanabiliyorken, seçme hakkıyla kazanılmasında kullanamamaktadır²⁵⁴.

“Soy bağı”, “doğum”, “hâl değişikliği”, “evlat edinilme”, “doğum yeri” ve 403 Sayılı Kanun m. 5'te yabancının Türk vatandaşıyla evlenmesini hüküm altına alan “evlenme yoluyla kazanma” durumlarının “kanun yoluyla kazanma” başlığı altında yer almalarının sebebi, Türk vatandaşlığının kazanılmasında bu durumlardan birinin varlığı durumunda kişinin iradesine bakılmaması ve kendiliğinden Türk vatandaşlığının

²⁵² Bilge, s. 171.

²⁵³ Erdem, Bahattin, Bahadır: “4866 Sayılı Kanun'la Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu ile Kazanılması”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2003, C. 23, S. 1-2, s. 341 (Değişiklik): Nomer, Vatandaşlık, s. 52.

²⁵⁴ Erdem, Değişiklik, s. 342.

kazanılmasıdır. 403 Sayılı Kanun m. 5 hükmü gereğince; Türk vatandaşıyla evlenen yabancı Türk vatandaşlığına geçebilmesinde istem şartı aranmasına karşın; evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma durumu kanun yoluyla kazanma başlığı altında düzenlenmiştir. Bunun nedeni ise 403 Sayılı Kanun m. 5/2 hükmü gereğince; Türk vatandaşıyla evlenmesi sonucu vatansız kalacak yabancı istemi aranmaksızın Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanması ve evlenme yoluyla kazanma müessesesinin bütünlüğünün bozulmaması amacıdır²⁵⁵.

Kanun koyucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması durumu için iki farklı metot kabul etmiştir. Bu metotlardan birincisi kanun yoluyla ikincisi istisnaî yolla vatandaşlığın kazanılmasıdır²⁵⁶. Bu metotlardan birincisi olan kanun yoluyla kazanma, 403 Sayılı Kanun m. 5'te; Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karılar için özel olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karılar, kurulan evlilik kurumunu yetkili makama usûlüne uygun bildirdikleri ve kendilerinin vatansız bulunmaları veya kurulan evlilik kurumu sonucu önceki vatandaşlıklarını kaybetmeleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir²⁵⁷. 403 Sayılı Kanun m. 42 hükmü düzenlemesiyle kanun koyucu, kurulan evlilik kurumunu yetkili makama bildirilmesini hak düşürücü süreye bağlamıştır²⁵⁸. 403 Sayılı Kanun'un ilk hâlini düzenlerken kanun koyucu modern teori anlayışını kabul etmiştir. Sonuç itibarıyla Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karıların evlilik kurumundan mevcut vatandaşlıklarının; etkilenmemesi, temel olarak korunması amaçlanmış ve kanunda düzenlenen sınırlar dâhilinde ancak etkilenebileceği hüküm altına alınmıştır²⁵⁹. Bu metotlardan ikincisi ise, Türk vatandaşıyla evli olan yabancı kadınların ve onların reşit çocukların yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanmalarını; kanun koyucu istisnaî yolla vatandaşlığın kazanılması başlığı altında 403 Sayılı Kanun m. 7; "(1)Aşağıdaki hallerde 6 ncı maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler. a)Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları, b)Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları, (c)Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları, (ç)Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye'de yerleşmiş olanlar, (d)Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler, (e)Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler" hükmüyle açık olarak düzenlemiştir²⁶⁰. Buna göre; genel vatandaşlığı kazanma şartları arasında yer alan "beş yıl ikamet" ile "Türkiye'ye yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olma" şartları Türk vatandaşıyla evli olan yabancı kadınlarda ve onların reşit çocuklarında aranmayacaktır²⁶¹. Öğretide bu düzenleme eleştirilmiş; çünkü 403 Sayılı Kanun m. 7/ç'de düzenlenen "Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye'de yerleşmiş olma" şartının tespitinin zor olduğu hatta evlilik dışı birlikteliği teşvik edebileceği ifade edilmiştir²⁶². Bunun yanında yetkili makam karar vermek üzere istisnaî yolla vatandaşlığın kazanılması istemini, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karı veya koca her zaman yapabileceği için; evlilik kurumunu gerekçe göstererek Türk vatandaşıyla

²⁵⁵ Nomer, Vatandaşlık, s. 53.

²⁵⁶ Bilge, s. 172.

²⁵⁷ Göger, Türk Tâbiyet, s. 61; Uluocak, s. 33; Berki, Türk Hukukunda Evlenme, s. 91.

²⁵⁸ Uluocak, s. 36.

²⁵⁹ Göger, Türk Tâbiyet, s. 57.

²⁶⁰ Bilge, s. 174.

²⁶¹ Tanrıbilir, Feriha, Bilge: "Türk Vatandaşlığı Kanun Tasarısı İçin Bazı Öneriler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009, C. 22, S. 81, <https://www.jurix.com.tr/article/10654> (Erişim Tarihi: 29.04.2022), s. 110.

²⁶² Aybay / Özbek, s. 129.

evlenen yabancı koca da Türk vatandaşlığını kazanma olanağını veren ilgili kanun hükmünden yararlanabilecektir²⁶³. Kanun koyucu, düzenlediği 403 Sayılı Kanun m. 7 hükmüyle ailede tabiiyet birliğini sağlamak istemiştir. Böylece, kanun koyucu ailede tabiiyet birliğinin sağlanmasını düzenlediği ilgili hükümle sebep olsa da; bu durum aile üyelerinin iradeleri dışlanacak şekilde, zorlamayla olmayacaktır²⁶⁴. Ayrıca istisnaî yolla vatandaşlığın kazanılmasında yetkili makam kararı aranmaktadır. Yetkili makamın istisnaî yolla Türk vatandaşlığının kazanılmasında şartların gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Yetkili makamın bu husustaki tasarrufi işlemleri Danıştay tarafından her zaman denetime açıktır²⁶⁵.

Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karıların, Türk vatandaşlığını kazanma iradelerini usûlüne uygun şekilde bildirmeleri sonucu kanun yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmaktadırlar. Yapılan evlenmeler, sadece Türk vatandaşlığını kazanma amacını gütmekte, bir başka ifadeyle câli olsa bile kanun koyucunun bu durum karşısında herhangi kanunî sınırlama getirmediği görülmektedir²⁶⁶. Bu kapsamda 5271 Sayılı Türk Medenî Kanunu'nda ve 403 Sayılı Kanun'da bu alanda hukuk boşluğu olması sebebiyle; evlilik kurumu, aile birliği kurulması amacı dışına çıkarak sadece Türk vatandaşlığını kazanmak için kuruluyor olsa bile yabancı kadınlar Türk vatandaşlığını bu sayede kazanabileceklerdir²⁶⁷. 403 Sayılı Kanun'da, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karıların istemleri doğrultusunda vatandaşlık kazanmalarına imkân veriyor olması karşısında aynı imkânın yabancı erkekler için geçerli olmaması; öğretilerde cinsiyet eşitsizliği sebebiyle eleştiri konusu yapılmıştır²⁶⁸.

2.1.2.3.2. 4866 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Yapılan Değişiklikler

Kanun koyucu tarafından 04.06.2003 tarihli 4866 Sayılı Kanun²⁶⁹ ile yetkili makamın onayı aranmaksızın yabancı kadınların Türk vatandaşıyla evlenmesi sonucu kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanma imkânı veren 403 Sayılı Kanun m. 5; “(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülkî idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.

²⁶³ Sargın, Fügen: “Türk Vatandaşlık Kanunu'nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2004, C. 53, S. 1, s. 35.

²⁶⁴ Göger, Türk Tabiiyet, s. 75.

²⁶⁵ Göger, Türk Tabiiyet, s. 76.

²⁶⁶ Doğan, Değerlendirme, s. 7: Erdem, Değişiklik, s. 349.

²⁶⁷ Erdem, Bahattin, Bahadır: “Türk hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2011, S. 1-2, s. 300 (Eşitsizlik).

²⁶⁸ Erdem, Eşitsizlik, s. 311: Ruhi, Ahmet, Cemal: “Evlenme Yolu ile Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 108.

²⁶⁹ RG. 12.06.2003-25136, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030612.htm#1> (Erişim Tarihi: 29.12.2022).

(2)Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır. (3)Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde, akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. (4)Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. (5)Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir” hükmünde, cinsiyet ayrımını ortadan kaldırır şekilde değişiklik yapılmıştır²⁷⁰. 403 Sayılı Kanun’da yapılan değişiklikle; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında, kadın veya erkek aynı imkâna sahip duruma gelmiştir. Bir başka ifadeyle bu hususta cinsiyet ayrımından vazgeçilmiş ve evlenmenin üzerinden üç yıl geçmiş olma, fiilen birlikte yaşama ve evlilik kurumunun devam etmesi şartları getirilmiştir. Özellikle evlilik kurumu içerisindeki eşlerin üç yıldır fiilen birlikte yaşama ve evlilik kurumunun devam etmesi şartları; bu şartlara sahip eşlerin evlenme iradelerinin sahici evlilik kurumu kurma yönündeki amaçlarını göstermekte ve evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında bu göstergelere hüküm ve sonuç bağlanmaktadır²⁷¹. Görüldüğü üzere 403 Sayılı Kanun’da yapılan en dikkat çeken değişiklik evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması imkânının yabancı kadınlara verildiği gibi yabancı erkeklere de verilmesi ve süre şartının getirilmesidir²⁷².

4866 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu 403 Sayılı Kanun m. 5’te; kanun koyucu, cinsiyet farkını ortadan kaldırarak yabancı eşin iradesine değer vermiş, Türk vatandaşlığını zorlama yoluyla yabancı eşlerin iradesine aykırı olacak şekilde üstüne atmamış ve ailede tabiiyet birliğini sağlamaya özen göstermiştir. Yeni kanun düzenlemesiyle eşlerin vatandaşlıklarının bağımsızlığı üzerinde durulmuştur. Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kuran yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesi; yabancı eşin iradesine ve kanundaki diğer sayılan şartlara sahip olmasına bağlıdır. Fakat şartlar gerçekleşmiş olsa bile, bu durum evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yabancı eşe mutlak hak sağlamamakta ve yetkili makamın takdir yetkisi aranmaktadır²⁷³. Bunlara ilave olarak İçişleri Bakanlığı, yetkili makam sıfatıyla evli eşlerin fiilen birlikte yaşaması ve evlilik kurumunun devam etmesi şartlarını araştırarak ve soruşturacaktır. Yapılan araştırma ve soruşturma sonucunda aranan şartlara sahip olanların Türk vatandaşlığını kazanma başvuruları kabul edilecektir. Dolayısıyla kanun maddesinde yapılan değişiklik muvazaalı evlenmeleri önlemeye hizmet etmektedir²⁷⁴. Her ne kadar muvazaalı olarak kurulan evlenme müesseselerinin tespiti zor ve muvazaalı evlenme müesseselerine karşı kanunda yaptırım düzenlenmemiş olsa bile; kanun koyucu öğretilerdeki eleştiriler doğrultusunda vatandaşlık hukuku alanında hakkın kötüye kullanılmasına karşı tedbirli olmuştur²⁷⁵. Ayrıca 403 Sayılı Kanun m. 5/2 yeni düzenlemesi; Türk vatandaşıyla evlenen yabancılardan, kurulan evlilik kurumu sonucu vatansız kalanlara yönelik süre ve başvuru şartları aramamıştır. Fakat öğretisi, ilgili kanun maddesi değişikliğinin önceki düzenlemeyle karşılaştırılması yapıldığında;

²⁷⁰ Erdem, Değişiklik, s. 340.

²⁷¹ Erdem, Değişiklik, s. 352; Doğan, Değerlendirme, s. 7.

²⁷² Sargın, s. 29.

²⁷³ Güngör, Tabiiyet, s. 137.

²⁷⁴ Erdem, Değişiklik, s. 355-356.

²⁷⁵ Doğan, Değerlendirme, s. 6.

yabancı kadınların evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmalarını açık olarak güçleştirdiğini ifade etmiştir²⁷⁶.

403 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kendiliğinden kazanılması imkânı ortadan kalktığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle evlilik kurumunun Türk vatandaşlığının kendiliğinden kazanılması üzerinde hüküm ve sonuç doğurmayacağını kanun koyucu 403 Sayılı Kanun'da kabul etmiştir. Bu bütünsel bakış AVS m. 4/d hükmüyle de paraleldir²⁷⁷. AVS ile olan uyumunu gösteren 403 Sayılı Kanun'da yapılan bir başka değişiklik; “yabancı kadın” kavramından vazgeçilerek sadece “yabancı” kavramının kullanılması ve AVS m. 5'te düzenlenen ayrımcılık yasağıyla uygun hâle gelecek şekilde kadın erkek ayrımının kaldırılmasıdır²⁷⁸. Sonuç itibariyle 403 Sayılı Kanun'da yapılan değişikliğin Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kocalara, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında mevcut olan kanunî düzenlemelere ek olarak fırsat ve rahatlık sağladığı söylenemez. Değişikle sadece Türk vatandaşıyla evlenen yabancı karıların 403 Sayılı Kanun değişikliği öncesi verilen seçme hakkı kullanma yoluyla Türk vatandaşlığı olma hakları kaldırılmıştır. Bu yolda kadın erkek eşitliği alt düzeyde birleştirilerek sağlanmıştır²⁷⁹.

403 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklik sonucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, kanun yoluyla kazanma başlığı altında kabul edilmiştir. Kanun yoluyla kazanma müessesesinde, yabancıların Türk vatandaşlığını kazanırken kanunda düzenlenen şartlara sahip olması aranmakta ve yetkili makamın bu husustaki iradesi dikkate alınmamaktadır. Bir başka ifadeyle yabancı eş kanundaki şartlara sahipse kendiliğinden kanun yoluyla vatandaşlığı kazanabilmektedir²⁸⁰. Nasıl ki İçişleri Bakanlığı'nın yapacağı araştırmada ve soruşturmada tespiti yapılmak üzere evli eşlerin fiilen birlikte yaşaması ve evlilik kurumunun devam etmesi şartları 403 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle getirilmiş olsa da; bu kapsamda, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesinin kanun yoluyla kazanma başlığı altında düzenleniyor olması öğretide eleştirilmiştir²⁸¹.

Kanun koyucu, 403 Sayılı Kanun'da yaptığı değişiklikle evlenmenin üzerinden üç yıl geçmiş olma, fiilen birlikte yaşama, evlilik kurumunun devam etmesi ve Türk vatandaşıyla evlenen yabancı eş tarafından yazılı başvuru yapılması şartlarını evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için getirmişse de; bu sayılan şartlara ilave olarak kanunda yazılı hüküm bulunmamasına rağmen kanun gerekçesinde “güvenlik açısından yapılan inceleme ve soruşturmada herhangi bir sakınca bulunmaması” şartının aranıyor olması öğretide yapılan ayrı bir eleştiri konusudur²⁸². Kanun hükmünde açık

²⁷⁶ Erdem, Değişiklik, s. 352; Erten, Butlan, s. 251; Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 132; Sargın, s. 29; Akşahin Polat, s. 186; Doğan, Değerlendirme, s. 7.

²⁷⁷ Güngör, Tabiiyet, s. 38.

²⁷⁸ Güngör, Gülin: “The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment”, Ankara Hukuk Dergisi, 2004, C. 1, S. 1, s. 32 (Marriage), https://www.academia.edu/5479201/8/The_Acquisition_of_Turkish_Nationality_by_Way_of_Marriage_Following_the_June_2003_Amendment (Erişim Tarihi: 02.01.2023).

²⁷⁹ Aybay / Özbek, s. 141.

²⁸⁰ Tiryakioğlu, Bilgin: “Yeni Türk Vatandaşlık Kanunu'nun Eleştirel Analizi”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 30 (Eleştirel).

²⁸¹ Aybay / Özbek, s. 139; Tiryakioğlu, s. 30; Sargın, s. 32.

²⁸² Sargın, s. 33; Erdem, Bahattin, Bahadır: “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 100 (Tasarı).

olacak şekilde düzenlenmemiş bir şartın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranıyor olması; kanunîlik ilkesinin kabul edildiği AY m. 66/3; “*Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir*” düzenlemesine aykırı düşmektedir²⁸³. 403 Sayılı Kanun m. 5’e değişiklik getiren 4866 Sayılı Kanun’a yapılan bir başka eleştiri ise; değişikliğe uğrayan 403 Sayılı Kanun m. 5’in Türk vatandaşıyla evli olanlara Türk vatandaşlığını kazanma hakkı veren 403 Sayılı Kanun m. 7 ile düzen içinde olmamasıdır. Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kuran yabancı kadının veya erkeğin Türkiye’de beş yıl ikamet etme ve Türkiye’ye yerleşme niyeti şartları aranmadan yetkili makam kararıyla istisnâ yoldan Türk vatandaşlığını kazanma hakkını veren hüküm 403 Sayılı Kanun m. 7’de düzenleme altına alınmıştı. Bu doğrultuda Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kocalar ile 403 Sayılı Kanun m. 5’in değiştirilmeden önceki hâliyle Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahip yabancı kadınlar; 403 Sayılı Kanun m. 7 ile istisnâ yoldan Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahip oluyorlardı. Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kocalara Türk vatandaşlığını kazanma imkânı veren 403 Sayılı Kanun m. 7 hükmüne; Türk vatandaşıyla evlenerek 403 Sayılı Kanun m. 5’in değiştirildikten sonraki hâliyle, aranan şartları yerine getirmek istemeyen veya düzenlenen hükümden yarar sağlamak istemeyen yabancı kadın veya erkek eşler, değişikliğe uğrayan 403 Sayılı Kanun m. 5’in cinsiyet ayırımına son vermesi sebebiyle başvurmuşlardır²⁸⁴. Öğretide hükümler arasında düzensizlik olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu düzensizliğin ortadan kaldırılması için 403 Sayılı Kanun m. 7’nin ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılarak 403 Sayılı Kanun’da hükümler arası bütünlük sağlanması veya belirli kişileri kapsayacak şekilde sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir. Bütünlük sağlanması için ise 403 Sayılı Kanun m. 5’te vatansızlarla ilgili yeni kanunî düzenlemesi yapılmasının zorunlu olduğuna işaret edilmiştir²⁸⁵.

403 Sayılı Kanun ile vatansızlığın önlenmesi ilkesi doğrultusunda istisna getirilmiştir. Bu ilke doğrultusunda evlilik kurumunun kurulmasıyla vatansız kalan yabancı eşe kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanma hakkı verilmiştir. 403 Sayılı Kanun, AVS’nin kabul ettiği genel ilkelere paralel olacak şekilde kendiliğinden Türk vatandaşlığının kazanılmasında evlilik kurumunun etki etmesine hüküm ve sonuç bağlamamıştır. Bununla birlikte yabancı eşin kurulan evlilik kurumu sonucu vatansız kalma durumu söz konusuysa iradesine bakılmaksızın Türk vatandaşlığını kazanması durumu söz konusu olabilecektir. AVS ile de bu husus kabul görmektedir. Gerçekten milletlerarası hukukta, vatandaşlık müessesesi her insanın hakkı olduğu kabul edilmiştir. İnsanların vatansız kalma kararlılığı insan hakkı kapsamında yorumlanmamıştır²⁸⁶.

İstisnâ yolla Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahip, Türk vatandaşıyla evli olan veya evlenme kararıyla Türkiye’ye yerleşmiş yabancı eşler; 4866 Sayılı Kanun’un, 403 Sayılı Kanun’da yaptığı değişiklik sonrası korunmaya devam etmişlerdir. Öğretide de eleştiri konusu yapılan, Türk vatandaşıyla evlenme kararıyla Türkiye’ye yerleşen yabancıların istisnâ yolla Türk vatandaşlığını kazanmalarında ikametgâh şartını aramayan 4866 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası 403 Sayılı Kanun düzenlemesi; komplike ve tutarsız duruma gelmiştir. Böylece 4866 Sayılı Kanun’un getirdiği değişiklik sonrası evlilik kurumu kurulmaksızın birlikte yaşama iradesini

²⁸³ Doğan, Vahit: “*Aile Hukukundan Kaynaklanan Vatandaşlık Hukuku Sorunları*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 10, S. 1, s. 246 (Aile Hukuku): Sargın, s. 33.

²⁸⁴ Sargın, s. 36: Tanrıbilir, Feriha. Bilge: “*Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2008, S. 75, s. 44 (Hükümleri): Güngör, Marriage, s. 37.

²⁸⁵ Sargın, s. 36: Erdem, Değişiklik, s. 357.

²⁸⁶ Güngör, Marriage, s. 35.

gösteren yabancıların Türk vatandaşlığını kazanma hakkı noktasında varlıklarını korumaları, evli olan kişilere bakıldığında avantajlı oldukları algısını oluşturmuştur²⁸⁷. Sonuç itibarıyla 403 Sayılı Kanun birçok değişikliğe uğramıştır. Değişiklikler sonrası kanun hükümlerinin kendi arasında komplike ve tutarsız duruma gelmesi, milletlerarası hukukta meydana gelen gelişmelere ve çağa ayak uydurulması maksadıyla yeni bir kanun düzenlemesi gerekliliğine sebep olmuştur²⁸⁸.

2.2. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

2.2.1. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Hazırlanması ve Gerekçeleri

Yeni Türk vatandaşlığı kanuna neden gerek duyulduğu sorusunun cevabı; bir amaç doğrultusunda hareket eden kanun koyucunun yeni düzenlediği kanun gerekçesinde bulunmaktadır. 403 Sayılı Kanun'un, 2001 yılında 1982 tarihli AY'nin getirdiği değişikliklere ve 2002 yılında yürürlüğe giren 5271 Sayılı TMK'ye uygun duruma getirilmesi gereksinimi zorunlu olmuştur²⁸⁹. Yeni bir Türk vatandaşlığı kanununun hazırlanmasının gerekliliği; Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 07.04.2006 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunduğu raporunda yer alan tespit niteliğindeki gerekçesinde; *"Ülkemizde vatandaşlık hizmetleri ile ilgili temel kanun 403 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunudur. Uygulamaya konulduğu 22/5/1964 tarihinden beri bu Kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Dönemin şartları içerisinde ortaya çıkan güncel ihtiyaçların zorlamasıyla yapılan bu değişiklikler Kanunun sistematüğinde bozulmalara neden olmuştur. Zaman içinde yapılan değişikliklerle Kanunun bozulan sistematüğünün hukuk ilkelerine uygun şekilde yeniden düzenlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir"* yönünde ifade edilmiştir. 5901 Sayılı TVK gerekçesinde; 2002 yılında yürürlüğe giren 5271 Sayılı TMK ile yürürlükte bulunan 403 Sayılı Kanun hükümlerinin kendi aralarında bağdaşmamaları ve aykırılıklar bulunması sebep gösterilmiştir. Fakat bu bağdaşmazlıkların ve aykırılıkların neler olduğuna açık olarak temas edilmemiştir²⁹⁰.

5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi İçişleri Bakanlığı tarafından "Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı" adıyla hazırlanmış, 1824 Sayılı Başbakanlık üst yazısıyla TBMM'ye 07.04.2006 tarihinde sunulmuştur. 5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi, İçişleri Komisyonu'na esas; Adalet, Dışişleri ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'na talî olacak şekilde havale edilmiştir. İçişleri Komisyonu'nda 5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi görüşülmüştür. Arkasından 5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi TBMM 22. Döneminde gündeme gelmesine rağmen meclis genel kurulunda görüşmeye açılmamıştır. TBMM İçtüzüğü²⁹¹ m.77/1'e göre bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış olan kanun teklifleri hükümsüz kalacağı için 5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi kadük hâle

²⁸⁷ Sargın, s. 36.

²⁸⁸ Tanrıbilir, Hükümleri, s. 27.

²⁸⁹ Öztürk, Necla: "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybı Yollarına Yaklaşımı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2007, C. 20, S. 73, s. 95-96, <https://www.jurix.com.tr/article/10525> (Erişim Tarihi: 09.01.2023).

²⁹⁰ Reçber, Kamuran / Özgenç, Zeynep: "5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 74, S. 1, s. 373.

²⁹¹ RG. 13.04.1973-14506, <https://www5.tbmm.gov.tr/docs/ictuzuk.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2023).

gelmiştir. TBMM 23. Dönemi'ne gelindiğinde 5901 Sayılı TVK tasarısı ve gerekçesi 08.11.2007 tarihinde Başbakanlık tarafından 4226 Sayılı yazıyla, TBMM'ye tekrar sunulmuştur. Böylelikle 5901 Sayılı TVK tasarısı²⁹² ve gerekçesi İçişleri Komisyonu'na tekrar havale edilmiş ve komisyonda gözden geçirilerek değerlendirilmiştir. Sonunda gündeme alınan 5901 Sayılı TVK tasarısı²⁹³ ve gerekçesi TBMM 23. Döneminde meclis genel kurulunda görüşülerek kabul edilmiş ve kanun hâline gelmiştir. 5901 Sayılı TVK genel gerekçesinde; 01.03.2020 tarihinde yürürlüğe giren AVS'ye ayrıca gönderme yapılmış ve Sözleşme ile uyumlu olacak şekilde kanun düzenlemesine gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir²⁹⁴.

2009 yılında yeni 5901 Sayılı TVK'nin kabul edilmesi, 403 Sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılması sonucunu doğurmuştur. Kanun koyucu, 5901 Sayılı TVK m. 16'da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesini düzenlerken, 4866 Sayılı Kanun ile değişikliğe uğramış 403 Sayılı Kanun m. 5 hükmünden faydalanmıştır²⁹⁵.

Hâlen yürürlükte bulunan 5901 Sayılı TVK beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; “amaç, kapsam, tanımlar ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi”, “Türk vatandaşlığının kazanılması”, “Türk vatandaşlığının kaybı hâlleri”, “ortak hükümler” ve “çeşitli hükümler”dir²⁹⁶.

5901 Sayılı TVK'nin ikinci bölümünde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, yetkili makam kararıyla kazanma yolu olarak kabul edilmiştir. Bu suretle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını, kanun yoluyla kazanma olarak kabul eden 403 Sayılı Kanun m. 5 düzenlemesine ilişkin hukukî görüş ayrılıkları da sona ermiştir²⁹⁷.

5901 Sayılı TVK, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması hususunda kanunda aranan şartlara sahip kişiye doğrudan Türk vatandaşlığını vermemiştir. İdareye ise kanunda aranan şartların kişi üzerindeki mevcudiyeti noktasında takdir yetkisi verilmiştir. Analiz edildiğinde görülecektir ki Danıştay içtihatlarında,²⁹⁸ idareye bu konuda kullanması için verilen takdir yetkisinin kapsamının sınırlarını devletin hükümlerlik yetkisinin, genel güvenliğin, iç ve dış millî politikaların ve siyasî çıkarların çizdiği ifade edilmiştir²⁹⁹.

5901 Sayılı TVK m. 16; “(1)Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a)Aile birliği içinde yaşama, b)Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c)Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından

²⁹² TBMM Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum ile İçişleri Komisyonları Raporları: (1/1192), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm> (Erişim Tarihi: 20.09.2022).

²⁹³ TBMM Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu: (1/458), <https://www5.tbmm.gov.tr/sira-sayi/donem23/yil01/ss90.pdf> (Erişim Tarihi: 20.09.2022).

²⁹⁴ **Erten, Rifat**: “Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler”, Ankara Barosu Dergisi, 2008, S. 4, s. 38 (Değerlendirmeler): **Reçber / Özgenç**, s. 374.

²⁹⁵ **Tanrıbilir**, Evlenme, s. 3033.

²⁹⁶ **Bilge**, s. 186.

²⁹⁷ **Erten**, Değerlendirmeler, s. 50.

²⁹⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 23.01.2012, E. 2008/2042, K. 2012/109; Danıştay 10. Dairesi T. 28.11.1995, E. 1994/1028, K. 1995/6169; Danıştay 10. Dairesi, T. 29.03.2016, E. 2013/3739, K. 2016/1743.

²⁹⁹ **Güngör**, Tâbiyet, s. 79; **Nomer**, Vatandaşlık, s. 78.

engel teşkil edecek bir hali bulunmama, şartları aranır. (2)Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz. (3)Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler” düzenlemesi eski vatandaşlık kanunlarına kıyasla evlilik kurumunun kişinin vatandaşlığı üzerindeki hükmünü ve sonucunu yalın bir dille düzenlenmiştir. Mutlak olarak kanun koyucu, 5901 Sayılı TVK’de evlilik kurumunu; yetkili makam kararıyla kazanma yolu olarak kabul etmiştir³⁰⁰. Kanun koyucu, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığın kazanılmasının esaslarını da açık olacak şekilde 5901 Sayılı TVK m. 10/1; *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz”* hükmüyle belirlemiştir.

5901 Sayılı TVK m. 16 düzenlemesi, evlilik kurumunun kişinin vatandaşlığı üzerinde doğrudan hüküm ve sonuç doğuracak nitelikte olmadığını hüküm altına almıştır. Yabancıların, Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurmaları sonucu Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için kanun kapsamında aranan şartlar çerçevesinde istemde bulunmaları ve istemin yetkili makam tarafından uygun olduğu yönünde takdir edilmesi gerekir. Bu doğrultuda 5901 Sayılı TVK’de Türk vatandaşlığının kazanılması hususunda cinsiyet ayrımı kaldırılmıştır. Yine evlilik kurumunun kişinin vatandaşlığı üzerinde hüküm ve sonuç doğurması tek taraflı hâle getirilmiştir. Bir başka ifadeyle yalnızca Türk vatandaşıyla evlenen yabancılar açısından evlilik kurumunun vatandaşlığa etki edeceği kabul edilmiştir. 5901 Sayılı TVK’nin getirdiği bu düzenlemeler, milletlerarası hukuktaki gelişmelere paralel niteliktedir³⁰¹. Ayrıca belirtmek gerekir ki evlilik kurumu kurmaksızın evlilik dışı fillî birliktelik yaşam tarzını benimseyen eşler hakkında Türk hukukunda hüküm bulunmaması sebebiyle; bu tür yaşam tarzını benimseyen eşlerden birinin Türk vatandaşlığını kazanma istemleri yok hükmünde olacaktır³⁰².

403 Sayılı Kanun’un 4866 Sayılı Kanun ile değişikliğe uğraması sonucu; 403 Sayılı Kanun’da kabul edilen evlilik kurumunun kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazandırmayacağı ilkesi, hâlihazırda yürürlükte bulunan 5901 Sayılı TVK’de de uygulama alanı bulmuştur. Fakat kanun koyucu, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında 403 Sayılı Kanun’dan farklı bir hareket tarzı benimsemiştir. Böylece kanun koyucu, 403 Sayılı Kanun’da kabul edilen evlilik kurumu kurulması sonucu vatansız kalan yabancı eşe kendiliğinden Türk vatandaşlığını istisnaî yoldan kazanma hakkını, 5901 Sayılı TVK’de kaldırmış ve yalnızca yabancı eşin bu hususta istemde bulunması yönünde sınırlandırmıştır. Öğretide 5901 Sayılı TVK’de yer alan bu husustaki düzenlemelerin iki açıdan yerinde olduğu ifade edilmektedir. Birincisi 5901 Sayılı TVK’de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının yetkili makam kararıyla kazanma başlığı altında yer alması hususunda; aksi düzenleme durumu kanun koyucu üzerinde tutarsız bir hâl yaratabilecektir. İkincisi yabancının Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurması sonucu, yabancıya kendiliğinden Türk vatandaşlığının verilmesi; “hiç

³⁰⁰ **Tanrıbilir**, Evlenme, s. 3033.

³⁰¹ **Tanrıbilir, Feriha, Bilge**: “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 102.

³⁰² **Nomer**, Vatandaşlık, s. 101.

kimseye isteği dışında zorla vatandaşlık yükletilememesi” ilkesiyle tutarsız bir hâl alacak ve yürürlükte bulunan hukuk kurallarıyla bağdaşmayacaktır³⁰³.

5901 Sayılı TVK birden çok vatandaşlığa sahip olmayı yasaklayan hükümlere yer vermemiştir. Sebep olarak kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamalıdır direktif ilkesinin etkisini kaybetmesi gösterilebilir³⁰⁴. AVS m. 2’de düzenlenen birden çok vatandaşlığa sahip olmanın tanımı; aynı kişinin eş zamanlı olarak iki veya daha fazla devletin vatandaşı olmasıdır³⁰⁵. 5901 Sayılı TVK ise, birden çok vatandaşlığa sahip olmanın tanımını; çok vatandaşlık, Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması şeklinde yapmıştır³⁰⁶. Bunlara ilave olarak 5901 Sayılı TVK m. 44’te; yabancı devlet vatandaşlığını bir şekilde kazanan Türk vatandaşının, çok vatandaşlığa sahip olduğunu gösterir belgeleri yetkili makama sunması ve yetkili makam tarafından yapılacak araştırma ve soruşturma sonucunda kayıtlar üzerinden aynı kişi olduğunun belirlenmesi sonucunda, kişinin nüfus aile kütüğündeki kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduğunun düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Çok vatandaşlık için yetkili makamdaki izin alınması şartı aranmamıştır³⁰⁷. Öğretide birden çok vatandaşlığa sahip olunması durumu hakkında yorumlar AVS üzerinde de yapılmaktadır. Bu konuda yapılan yorumlar birden çok vatandaşlığa sahip olunmasını önlemeye yönelik değildir. Çıkan uyuşmazlıkların çözümüne yöneliktir. 5901 Sayılı TVK’de amacın kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamalıdır direktif ilkesine ulaşmak yönünde olmadığı öğretide ifade edilmektedir. Öğreti, bu çıkarımı Türk vatandaşlarının yetkili makamdaki izin almaksızın yabancı devlet vatandaşlığını kazanmalarının yaptırıma bağlanmamasından yapmaktadır³⁰⁸.

2.2.2. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması Şartları

Evlilik kurumu, cinsiyetleri farklı iki kişinin tam ve sürekli bir hayat ortaklığı meydana getirmek amacıyla hukukî ve geçerli olarak birleşmeleridir³⁰⁹. Evlilik kurumunun kurulmasıyla eşler arasında bütünüyle hayat ortaklığı kurulmaktadır. Türk hukuku, evlilik kurumu düzenlemelerinde; “beraberlik, devamlılık, zayıfın korunması, düzenlemelerde irade serbestisinin bulunmaması, devletin müdahalesi ve eşitlik”

³⁰³ Tiryakioğlu, s. 39.

³⁰⁴ Erten, Değerlendirmeler, s. 39.

³⁰⁵ Güngör, Avrupa Vatandaşlık, s. 242; Tanrıbilir, Avrupa, s. 810.

³⁰⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm: “Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilâflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4(1)(b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 19, S. 1, s. 120.

³⁰⁷ Güngör, Tabiiyet, s. 28; Tiryakioğlu, Bilgin: “Multiple Citizenship and Its Consequences In Turkish Law”, Ankara Hukuk Dergisi, 2006, C. 3, S. 1, s. 4 (Multiple Citizenship); Göger, Erdoğan: “Çifte Vatandaşlık”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1995, C. 44, S. 1-2, s. 131 (Çifte); Erten, Değerlendirmeler, s. 39; Aybay, Rona: “Türk Hukukunda Çifte Vatandaşlık Bir Hak Mıdır?”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 156.

³⁰⁸ Erten, Değerlendirmeler, s. 39.

³⁰⁹ Akıntürk, s. 53; Velidedeoğlu, s. 45.

ilkelerini kabullenmiştir³¹⁰. Evlenme akdinin kurulmuş ve geçerli olması şartıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılacaktır³¹¹.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, 5901 Sayılı TVK m. 16'da düzenleme altına alınmış ve kanunun ikinci bölümünde yetkili makam kararıyla kazanma yolu başlığı altında yer bulmuştur. Bu düzenleme şekli AVS ile de paraleldir³¹². 5901 Sayılı TVK m. 16/1; evlilik kurumunun kişiye doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmayacağı ilkesini hüküm altına almıştır³¹³. İlgili hükümde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için birkaç şartın varlığı gerekmektedir. Bu şartlara göre; öncelikle geçerli bir evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu için, başvuruda bulunan yabancıların Türk vatandaşıyla kurduğu evlilik kurumunun üzerinden üç yıl geçmiş olması ve hâlen devam ediyor olması gerekmektedir. Bu şartlara ilave olarak başvuruda bulunan yabancıda; aile birliği içinde yaşama, evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir hâlin bulunmama şartları da aranmaktadır³¹⁴.

4866 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu 403 Sayılı Kanun m. 5'te; evlilik kurumunun kurulması üzerinden üç yıl geçmiş olması, hâlen devam ediyor olması ve aile birliği içinde yaşama şartları 5901 Sayılı TVK'de de arandığı anlaşılmaktadır. Bu şartlara ilave olarak evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir hâlin bulunmaması şartları da yürürlükte bulunan 5901 Sayılı TVK m. 16'ya kanun koyucu tarafından eklenmiştir³¹⁵.

Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kuran yabancı karıya veya kocaya; kanun koyucu, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması hukukî imkânını aynı şartlar altında vermiş ve cinsiyet ayrımı yapmamıştır. Yabancı eş, herhangi bir yolla Türk vatandaşlığını kaybetmiş veya Türk vatandaşlığına hiç sahip olmamış olabilir³¹⁶. 5901 Sayılı TVK'de aranan şartlara yabancı eş sahipse; Türk vatandaşlığını kazanmak için evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması yolu yerine, durumuna uygun diğer vatandaşlık kazanma yollarını da seçebilecektir. Bu duruma örnek olarak 5901 Sayılı TVK m. 11; "*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda; a) Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak, b) Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmek, c) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek, ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak, d) İyi ahlak sahibi olmak, e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek, f) Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak, g) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak, şartları aranır*" hükmüyle düzenlenen şartlara sahip yabancı eşin genel olarak yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması yolunu da seçebileceği ifade edilebilir. Böylece Türkiye'de beş yıl kesintisiz ikametgâha sahip olan yabancı eş; 5901 Sayılı TVK m. 11 hükmü çerçevesinde genel olarak yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanma

³¹⁰ Öztan, Bilge / Gürpınar, Damla: Medenî Hukuk'un Temel Kavramları: Hukuka Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Aile Hukuku-Miras Hukuku-Eşya Hukuku, B. 47, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 404.

³¹¹ Güngör, Tâbiyet, s. 135.

³¹² Güngör, Tâbiyet, s. 135.

³¹³ Erten, Butlan, s. 252.

³¹⁴ Akşahin Polat, s. 188.

³¹⁵ Akşahin Polat, s. 188; Erten, Değerlendirmeler, s. 59.

³¹⁶ Güngör, Tâbiyet, s. 135.

başvurusunda bulunabilecektir. Bu nedenle Türkiye’de beş yıl kesintisiz ikametgâh sahibi yabancı eş; yeni bir evlilik kurumu kurması sebebiyle Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunurken üç yıl daha beklemek zorunda olmayacaktır. Bir başka ifadeyle yeni evlilik kurumu kuran yabancı eş Türkiye’de beş yıl kesintisiz ikametgâh sahibi olması durumunda; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması yolu yerine 5901 Sayılı TVK m. 11 hükmü çerçevesinde genel olarak yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanma yolunu seçebilecektir³¹⁷.

5901 Sayılı TVK, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aile birliği içinde yaşama şartını; Türk vatandaşlığının kazanılmasında aslî şart olarak düzenlemiştir. Bu şarta ilişkin 5901 Sayılı TVK ile kurulan VBİK, nesnel olacak şekilde saptamada bulunacaktır. İlgili komisyon, eşler arasında kurulan evlilik kurumunun gerçekliğinin ve birlikte yaşamanın mevcudiyetinin araştırmasını yapacak ve soruşturacaktır³¹⁸. Bu araştırma ve soruşturma, güvenlik soruşturması niteliğini taşımakta ve İçişleri Bakanlığı’nın ilgili İl Emniyet Müdürlüğü ve komisyon aracılığıyla yürütülmektedir³¹⁹. 5901 Sayılı TVK’de ve 5627 Sayılı TVKUIY’de düzenlenen yetki sınırları çerçevesinde; ilgili komisyon dosya hazırlama, varsa başvurulardaki eksiklikleri tamamlama ve hazırlanan dosyayı İçişleri Bakanlığı’na gönderme hususlarında görevini ifa etmelidir³²⁰. Ayrıca 5627 Sayılı TVKUIY’de düzenlenen “*fuhuş yapmak ve fuhşa aracılık etmek gibi davranışlar*” hüküm ibaresi çerçevesinde İl Emniyet Müdürlüğüne araştırma ve soruşturma yetkisi verilmektedir. Fakat öğretide hüküm ibaresinde yer alan “*gibi davranışlar*”ın kıstasının belirlenmesinde açıklık ve netlik bulunmadığı için bu durum eleştirilmektedir³²¹.

5901 Sayılı TVK’de Türk vatandaşıyla evlenen vatansızlar ile evlenme sebebiyle vatandaşlığını kaybeden yabancılar hakkında kanun koyucu; özel ve ayrı bir düzenleme getirmemiş ve onları TVK m. 16 kapsamına almıştır. Sonuç itibarıyla Türk vatandaşıyla evlenen vatansızlar ile evlenme sebebiyle vatandaşlığını kaybeden yabancılar; ancak TVK m. 16’da düzenlenen şartları karşılamaları durumunda Türk vatandaşlığını kazanma hakkına sahip olabileceklerdir. Öğreti, bu durumdaki kişilere 5901 Sayılı TVK m. 12; “(1) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler. a) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunan kişiler. b) 4/4/2013 tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu. c) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler. d) Göçmen olarak kabul edilen kişiler. (2) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hali bulunanların talepleri Bakanlıkça reddedilir” hükmüyle düzenlenen istisnâî yoldan Türk vatandaşlığı kazanma müessesesinden yararlanma imkânı verilmesi

³¹⁷ Bilge, s. 190.

³¹⁸ Doğan, Aile Hukuku, s. 176.

³¹⁹ Nomer, Vatandaşlık, s. 100.

³²⁰ Giray, Faruk, Kerem: “5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu Hakkında Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 10, S. 1, s. 388; Tiryakioğlu, Bilgin: “Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 93 (Kanun Tasarısı).

³²¹ Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 135.

gerektiği bakış biçiminin; var olan veya evlenme sebebiyle ortaya çıkan vatansızlık durumuna bu doğrultuda kolay ve kısa zaman içinde son vermesi sebebiyle yerinde olacağını ve AVS m. 4/b’de düzenlenen vatansızlığın önlenmesi ilkesiyle de uyum göstereceğini ifade etmektedir³²².

5901 Sayılı TVK’de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan evlilik birlikteliği içerisinde yaşama ve evlilik kurumunun devam ediyor olması şartlarının istisnası; bu yolla vatandaşlık kazanma başvurusunda bulunan yabancı Türk vatandaşı eşinin başvurudan sonra süreç içerisindeki ölümüdür. Türk vatandaşı eşin ölmesi sebebiyle evlilik kurumunun sona ermesi hâli; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartları arasında yer alan evlilik birlikteliği içerisinde yaşama ve evlilik kurumunun devam ediyor olması şartlarını ortadan kaldıracaktır. Ama yabancı eş tarafından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusu yapıldıktan sonra; Türk vatandaşı eşin kusuru sebebiyle evlilik kurumunun sona ermesi durumuna ilişkin 5901 Sayılı TVK’de düzenleme yer almamaktadır. Öğreti, 403 Sayılı Kanun m. 5’i yürürlükte olduğu dönemde eleştirmiştir. Eleştiride; bu hususta kanunîlik ilkesi dikkate alınarak amaçsal yorum yöntemi yoluyla; yürürlükteki ilgili madde hükmünün anlam yönünden genişletilerek uygulama alanı bulmasının olanaklı olmayacağı ve olsa olsa kanunda düzenlenen şartlar varsa diğer vatandaşlık kazanma yolundan yararlanmanın mümkün olacağı belirtmiştir³²³. Öğretide bir başka görüş ise, 403 Sayılı Kanun m. 5’e yönelik yorumunda; “*TVK değişik m. 5’in anlatımından, evliliğin başvurunun sonuçlanmasına kadar sürmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir. Ancak, Kanun’un sözünü bu kadar dar yorumlamamak gerektiği düşünülmelidir. ... idare, takdir yetkisini kullanırken, evliliğin hangi şartlarda ve hangi nedenle sona ermiş olduğunu dikkate almalıdır. Örneğin, evliliğin, Türk eşin kusurlu bulunduğu bir boşanma davası sonucunda sona ermesi, başvurunun, evliliğin sona ermesi nedeniyle reddi için yeterli gerekçe sayılmamalıdır. TVK m. 5’in değişik biçiminin sözü, bu genişletici yoruma elverişli görünmese de, amaca göre yorum yöntemiyle bu sonuca varılabilir*³²⁴” görüşlerine yer vermiştir. Öğretide, ayrıca evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında başvuruda bulunanın ehliyetinin varlığı şartının aranmaması eleştirilmiştir. Başvuranın başvuru sürecinde kısıtlanması veya ehliyetini sonradan kaybetmesi durumunda ortaya çıkan hukukî sorunların önüne geçmek için ehliyet şartına ilişkin kanunî düzenleme yapılması gerektiği ifade edilmiştir³²⁵.

5627 Sayılı TVKUIY m. 25; “(1)Kanununun 16 ncı maddesinde sayılan şartları taşıyanlar evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. (2)Başvuruda bulunan yabancı hakkında müracaat makamlarınca araştırma yapılır. Araştırma sonucunda yabancı; a)Bir Türk vatandaşı ile üç yıldan beri evli olmadığı, b)Evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulduğu, c)Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu, ç)26 ncı madde uyarınca istenen belgeleri ibraz edemediği, anlaşıldığı takdirde başvurusu kabul edilmez ve bu hususta ilgisine gerekli tebligat yapılır. (3)Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eş, sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış ise evlilikte geçen sürenin hesaplanmasında Türk vatandaşlığını kazanma tarihi esas alınır” hükmüyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yabancıda

³²² Ruhi, s. 111: Erdem, Tasarı, s. 105: Tiryakioğlu, Kanun Tasarısı, s. 90.

³²³ Sargın, s. 38.

³²⁴ Aybay, Vatandaşlık, s. 142’den naklen.

³²⁵ Sargın, s. 38-39: Erten, Değerlendirmeler, s. 52.

aranan şartlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Fakat kanun koyucu, 5627 Sayılı TVKUIY m. 25/2(c) hükmünde; 5901 Sayılı TVK m. 16'dan farklı olacak şekilde ilave şartlar düzenlemiştir. Bir başka ifadeyle 5901 Sayılı TVK m. 16'da; herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu şartı düzenlenmemesine rağmen, kanun koyucu bu ilgili şartı 5627 Sayılı TVKUIY'de düzenleme gereği duymuştur. Öğreti, bu hususun hukuk tekniği açısından sorunlu olduğunu, normlar hiyerarşisinde kanuna göre alt norm niteliğindeki yönetmeliğin kanunda yer almayan ilave şartı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına getiremeyeceğini ve bu durumun 1982 tarihli AY m. 66/3; *“Vatandaşlık kanununun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”* hükmüne aykırı olduğunu ifade etmiştir³²⁶. Öğreti, 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c) hükmü içerisinde yer alan *“herhangi bir suç”* kavramının, başvuru yapan açısından belirsizlik taşıdığını, kesin ve net bir değerlendirmeye ve müzakereye bağlı tutulamayacağını görüşünü belirtmiştir³²⁷. Ayrıca, 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c) hükmü, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâl kavramı içerisinde değerlendirilebilecektir. Fakat aynı hüküm içerisinde yer alan *“herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği”* hususun varlığı sebebiyle, yabancının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu reddedilebilecektir. Bu durum, ceza hukukunun temel ilkesi masumiyet karinesine ve Türkiye'nin taraf olduğu İHEB m. 11/1; *“Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır”* hükmüne ters düşmektedir. Bu genel ve soyut ceza hukuku ilkesine göre; hiç kimse, hakkında isnat edilen suç sebebiyle yapılan yargılama kesinleşmediği sürece hükümlü sıfatını alamaz ve suçlu sayılamaz. İlave olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonu³²⁸ 20.05.1992 tarihli raporun 36. paragrafında da; *“Masumiyet karinesinin tüm resmî makamlar önünde geçerli olduğu”* ifade edilmiştir. Sonuç itibarıyla, 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c) hükmünde yer alan yabancı eş hakkında herhangi bir suç isnadıyla yapılan yargılamanın devam ediyor olması şartının varlığı; kanun koyucu tarafından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusunda ret sebebi olarak kabul edilmesi, insan hakları içerisinde en temel yerde olan masumiyet karinesine aykırılık oluşturacaktır³²⁹.

Usûlüne uygun yürürlüğe girmiş milletlerarası sözleşmelerden ve anayasadan sonra normlar hiyerarşisinde kanunlar gelmektedir. 1982 tarihli AY m. 124; *“(1)Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. (2)Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir”* hükmüyle yönetmelik düzenlenmiştir. Buna göre yönetmelikler normlar hiyerarşisinde kanunlardan sonra gelmektedir. Dolayısıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartlarını düzenleyen 5901 Sayılı TVK m. 16'da yer almamasına rağmen 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c)'de ayrıca ek şart düzenlenmesi normlar hiyerarşisine ve 1982 tarihli AY m. 66/3; *“Vatandaşlık kanununun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”* hükmüne aykırılık oluşturacağı kanaatindeyiz. Ayrıca

³²⁶ Reçber / Özgenç, s. 380: Aybay / Özbek, s. 136.

³²⁷ Aybay / Özbek, s. 136.

³²⁸ Komisyon *“The Commissioner for Human Rights”*, Avrupa Konseyi tarafından 1999 yılında kurulmuştur. Yargılama dışı faaliyet yürüten komisyon insan haklarına olan farkındalığı ve değeri yaratmak amacıyla kurulmuştur. Komisyonun mevcut üye devlet sayısı kırk yedidir. <https://ijrcenter.org/council-of-europe-commissioner-for-human-rights/> (Erişim Tarihi: 15.03.2023).

³²⁹ Reçber / Özgenç, s. 380-381.

5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c); “Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu” hüküm ibaresinin ceza hukukundaki şüpheden sanık yararlanır ilkesi ile suçta ve cezada kanunilik ilkesine de ters düştüğünü düşünmekteyiz. Çünkü 1982 tarihli AY m. 38/4’e göre; “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılmaz” ve İHEB m. 11/1 hükmü gereği; “Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.” Ceza hukukunda suçta ve cezada kanunilik ilkesi esastır. Bir başka ifadeyle 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu³³⁰ m. 2; “(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolünamaz. (2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz. (3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz” hükmüyle suçta ve cezada kanunilik ilkesi ve idarenin düzenleyici işlemi olan yönetmelikle suç ve ceza konulamayacağı kabul edilmiştir.

TVK m. 16’da düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartları “ön şartlar” ve “aslî şartlar” olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Aşağıda yer verilen şartlardan “Türk vatandaşıyla hâlen evli olma” ile “geçerli evlilik birlikteliğinin üç yıldan beri sürmesi” şartları ön şartlar; “aile birliği içinde yaşama”, “evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmama” ve “millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması” aslî şartlar başlığı altında detaylıca incelenecektir.

2.2.2.1. Ön Şartlar

2.2.2.1.1. Türk Vatandaşıyla Hâlen Evli Olma

Yabancı eş tarafından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu yapılabilmesi için evlilik kurumu kurduğu eşinin Türk vatandaşı olması zorunludur. Türk hukukunda Türk vatandaşı eşin vatandaşlığını doğumla veya sonradan kazanması hususu, vatandaşlığın hukukî statüsünde fark yaratmamaktadır³³¹. Dolayısıyla yabancıya evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda evlilik kurumu kurduğu eşin Türk vatandaşı olması şartı araştırılmasına ve soruşturulmasına karşın; Türk vatandaşı eşin vatandaşlığını nasıl kazandığı önemli değildir. Bir başka ifadeyle yabancıya evlilik kurumu kurduğu Türk vatandaşı eşin vatandaşlığını doğumla veya sonradan kazanması, yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda önem arz etmeyecektir³³².

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için, evlilik kurumu kuran eşlerden birinin evlilik kurumunun kurulması anında Türk vatandaşı olması zorunlu olup

³³⁰ RG. 12.10.2004-25611, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 19.01.2023).

³³¹ Nomer, Vatandaşlık, s. 105.

³³² Bilge, s. 196.

olmadığı tartışması gündeme gelecektir³³³. Kanun koyucu, 5627 Sayılı TVKUIY m. 25/3 hükmünü düzenleyerek, bu konudaki tartışmaya netlik kazandırmıştır. Buna göre, evlilik kurumunun kurulması anında eşlerden birinin Türk vatandaşı olması zorunlu olmayacaktır³³⁴.

2.2.2.1.2. Geçerli Evlilik Birlikteliğinin Üç Yıldan Beri Sürmesi

Evlenme akdinin ve geçerli bir evlilik kurumunun varlığı, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için zorunludur. Eşler arasında kurulan, kanundaki şartları taşımayan evlilik dışı fillî birliktelikler; Türk hukukunda hüküm ve sonuç doğurmayacaktır³³⁵. Evlilik dışı fillî birliktelikler; evlilik kurumu kurmayan çiftlerin uzun zaman dilimi içerisinde düzenli olarak bir arada yaşamak zorunda olmadıkları ve şekil şartına bağlı kalmadıkları beraber yaşama durumlarıdır³³⁶. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için 5901 Sayılı TVK m. 16 hükmü gereğince yabancı eşin Türk vatandaşı eşiyle kurduğu evlilik kurumunun kurulması üzerinden üç yıl geçmiş olması ve yabancı eşin bu yolla vatandaşlık kazanmak için yaptığı başvuru tarihinde evlilik kurumunun hâlen devam ediyor olması gerekmektedir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yapılacak başvuru tarihinde üç yıllık sürenin tamamlanması şartı aranmaktadır. Yabancı eş tarafından yapılan başvuruya ilişkin İçişleri Bakanlığı tarafından verilecek karar tarihinde de evlilik kurumunun devam ediyor olması gerekmektedir³³⁷. 5627 Sayılı TVKUIY m. 25/3 hükmüne göre; Türk vatandaşı eşin vatandaşlığı sonradan kazanması hâlinde üç yıllık süre, Türk vatandaşlığının sonradan kazanıldığı tarihten itibaren hesaplanır³³⁸.

Kanun koyucunun 5627 Sayılı TVKUIY m. 25/3 hükmünü düzenlemesinin amacı; yabancı eşin Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurması sonucu vatansız statüsüne düşmesi durumunda, vatansız statüsünün üç yıl devam etmesinin önüne geçme isteğidir. Öğretide Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurması sonucu vatansız statüsüne düşen yabancı eşlerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmaları için öngörülen üç yıllık sürenin indirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda yürürlükteki düzenlemelere göre Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurması sonucu vatansız statüsüne düşen yabancı eşlerin; bu statüye düşmelerin önüne geçilmesi amacıyla 5901 Sayılı TVK m. 12/1(c); “*Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler*” düzenlemesinin kapsamına girmeleri gerektiği öğretide önerilmektedir³³⁹.

Yabancılık unsuru taşıyan evlilik kurumunun hukuken geçerliliği 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun³⁴⁰ (MÖHUK.) m. 13;

³³³ Tanrıbilir, Feriha Bilge / Turhan, Tutgut: Vatandaşlık Hukuku, B. 4, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 102.

³³⁴ Bilge, s. 196.

³³⁵ Nomer, Vatandaşlık, s. 101.

³³⁶ Bilgin, Bilgin / Öztürk, Necla: “Evlilik Dışı Beraberliklerin Milletlerarası Özel Hukuk Yönü Uygulanacak Hukuka İlişkin Fransa’daki Bazı Görüşler”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2017, C. 37, S. 2, s. 971.

³³⁷ Nomer, Vatandaşlık, s. 98; Erten, Butlan, s. 252.

³³⁸ Güngör, Tabiiyet, s. 138.

³³⁹ Güngör, Tabiiyet, s. 138.

³⁴⁰ RG. 12.12.2007-26728, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun bundan sonra MÖHUK olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5718.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2023).

“(1)Evllenme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukuna tâbidir. (2)Evliliğin şekline yapıldığı ülke hukuku uygulanır. (3)Evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır” hükümlerine bağlıdır³⁴¹. Evlilik kurumunun ehliyetine ve maddî şartlarına evlilik kurumunun kurulma anındaki eşlerin millî hukukları uygulanmakla birlikte şekli geçerliliğine ise evlilik kurumunun kurulduğu yer hukuku uygulanır³⁴². Bu doğrultuda eşler evlilik kurumu kuracaklarsa; evlilik kurumunu Türk yetkili makamlarının önünde kurmaları gerekmektedir. Buna göre Türk hukukunda evlilik kurumunun kurulmasında görevlendirilen ve yetkilendirilen Türk yetkili makamları; belediye sınırları içerisinde belediye başkanı veya onun görevlendirdiği ve yetkilendirdiği memur, köylerde ise muhtardır. 2169 Sayılı Evlendirme Yönetmeliği m. 7; “(1)Evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Bakanlık; il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, il ve ilçe müftülüklerine ve ilgili dış temsilciliklere evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verebilir. (2)Eşlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürlükleri yetkilidir” hükmüne göre evlilik kurumunun kurulmasında İçişleri Bakanlığı; il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine, il ve ilçe müftülüklerine ve ilgili dış temsilciliklerine görevlendirme ve yetkilendirme yapabilir. Fakat eşlerden birinin yabancı olması durumunda belediye evlendirme memurluğu ile nüfus müdürlüğü mutlak yetkilidir. Ayrıca devamında ilgili yönetmelik hükümleri, eşlerden birinin yabancı olması durumunda evlilik kurumunun il veya ilçe sınırları içerisinde kurulmasını zorunlu tutmuştur³⁴³. Uygulamada bu konuyla ilgili yüksek mahkeme içtihatları mevcuttur. Örneğin; Moldova vatandaşıyla Türk vatandaşı eş arasında evlilik kurumu muhtar tarafından kurulmuş olması Danıştay’ın 2015 tarihli içtihadına³⁴⁴ konu olmuştur. İctihada konu somut olayda yetkili makam, kurulan evlilik kurumunun hukuken varlığına ve geçerliliğine ilişkin araştırma ve soruşturma yapmamış, eşlerle mülâkat yapmış ve yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu başka gerekçeyle reddetmiştir. Danıştay da yaptığı temyiz incelemesi sırasında evlilik kurumunun hukuken varlığına ve geçerliliğine ilişkin yetkili makam tarafından araştırma ve soruşturma yapılmadığını dikkate almamış ve esas yönünden temyiz incelemesi yaparak davayı karara bağlamıştır.

2.2.2.2. Aslı Şartlar

2.2.2.2.1. Aile Birliği İçinde Yaşama

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu yapılabilmesi için kurulan evlilik kurumunun üzerinden üç yıl geçmiş ve evlilik kurumunu kuran eşlerin aile

³⁴¹ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3035: Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 136.

³⁴² Nomer, Vatandaşlık, s. 103: Aybay / Özbek, s. 138: Tanrıbilir / Turhan, s. 102: Doğan, Vatandaşlık, s. 103: Güngör, Tabiiyet, s. 145.

³⁴³ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3036.

³⁴⁴ Danıştay 10. Dairesi, T. 17.03.2015, E. 2011/9154, K. 2015/1119.

birliği içinde yaşamaları şartlarının varlığı gerekmektedir³⁴⁵. Bu şartların varlığı, İçişleri Bakanlığı'nın yapacağı araştırma ve soruşturma sonucunda tespit edilecek ve netlik kazanacaktır. 5627 Sayılı TVKUIY hükümleri gereğince İçişleri Bakanlığı bu araştırmayı ve soruşturmayı İl Emniyet Müdürlüklerine yaptıracaktır³⁴⁶. Araştırma ve soruşturma, 1982 tarihli AY m. 20/1; “*Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*” ve AİHS m. 8/1; “*Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir*” hükümleriyle güvence altına alınan “özel yaşamın ve aile yaşamının gizliliği hakları”na zarar gelmeksizin dikkatle yapılmalıdır³⁴⁷.

Kanun koyucu, 5901 Sayılı TVK’de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için “aile birliği içinde yaşama” şartını yerinde bulmuş ve ayrıca 403 Sayılı Kanun’da yer alan “fiilen birlikte yaşama” şartına yer vermemiştir. Aile birliği içinde yaşama, fiilen birlikte yaşamaya kıyasla daha geniş bir şarttır. Şöyle ki; aile birliği içinde yaşama şartı, fiilen birlikte yaşama şartını içinde barındırmakta ve mecburî sebeplerle fiilen birlikte yaşayamama hâlini de yok saymamaktadır. Aile kurma hissiyatı varlığını eşler üzerinde sürdürdüğü sürece; sebebe bakılmaksızın kısa ve belli bir süreliğine fiilen birlikte yaşayamayan eşlerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmelerinin mümkün olması gerektiği öğretide ifade edilmektedir³⁴⁸. Fakat Danıştay, 2015 tarihli içtihadında³⁴⁹ aile birliği içinde yaşama şartının tespitini; eşler arasında ortak konutun varlığı, eşlerin ayrı yaşamasının devamlılığı, evlilik kurumunun kurulduğu hakkında yabancıyla evlenen Türk vatandaşın işverenin bilgisinin ve haberinin varlığı ve evlilik kurumu kuran eşlerin yaşadıkları çevrede tanınırlığı hususlarında yapmıştır. Danıştay, aile birliği içinde yaşama şartını fiilen birlikte yaşama şartına kıyasla daha kapsamlı değerlendirmiştir.

Aile birliği içinde yaşama şartının iki istisnası TVK’den ve yargı kararlarından doğmaktadır³⁵⁰. İlk istisna yargı kararlarından doğmuştur. Danıştay’ın 2011 tarihli içtihadında³⁵¹; mücbir sebebin aile birliğini bozması hâli, aile birliği içinde yaşama şartına ilişkin istisna kabul edilmiştir. Alınan önlemlere rağmen önüne geçilmesi olanaksız ve beklenmedik olay aile birliğini bozsa bile evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması imkânı verilmesi adaletli olacaktır³⁵². Diğer istisna ise şöyle açıklanabilir. Kural olarak başvuru tarihinde evlilik kurumunun hukuken var olması gerekmektedir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılabilmesi için, evlilik kurumunun kurulması yeterli olmayıp ayrıca devam ediyor olması gerekmektedir³⁵³. Evlilik kurumu gerçekten sona ermişse; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması olanağı yoktur. Buna göre evlilik kurumu, ölüm veya boşanma sebebiyle başvuru tarihinden önce sona ermesi hâlinde 5627 Sayılı TVKUIY m. 25/2(b); “*Evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulduğu*” hükmü gereği evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılamayacaktır. Fakat bu durumun istisnası 5901 Sayılı TVK’ye göre ölüm olgusunun başvuru tarihinden sonra gerçekleşmesi durumudur. Dolayısıyla, başvuru tarihinden sonra Türk vatandaşı eş ölmüş olsa bile; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı

³⁴⁵ Nomer, Vatandaşlık, s. 98; Akşahin Polat, s. 188.

³⁴⁶ Akşahin Polat, s. 188.

³⁴⁷ Aybay / Özbek, s. 134.

³⁴⁸ Güngör, Tabiiyet, s. 139.

³⁴⁹ Danıştay 10. Dairesi, T. 13.05.2015, E. 2012/5540, K. 2015/4312.

³⁵⁰ Bilge, s. 72.

³⁵¹ Danıştay 10. Dairesi, T. 26.01.2011, E. 2007/2353, K. 2011/143.

³⁵² Nomer, Vatandaşlık, s. 98.

³⁵³ Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 134.

kazanılabilecek ve aile birliği içinde yaşama şartı gerçekleşmemiş sayılmayacaktır³⁵⁴. Öğretide, evlilik kurumunun boşanmayla sona ermesinde yabancı eşin kusuru olmaması durumunun düzenlemeden yoksun olması eleştirilmektedir. Bu yoksunluğun hakkaniyet gereği düzenlemeyle ortadan kaldırılmasının yerinde olacağı ifade edilmektedir³⁵⁵. Kanaatimizce Türk vatandaşı eşin ölmesi durumunun, yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda mağduriyet yaratacağının kabulüyle kanun koyucunun aile birliği içinde yaşama şartını aramaması yerindedir. Fakat yabancı eşin; Türk vatandaşı eşinin zina, terk veya şiddet gibi kusurundan kaynaklanan eylemlerinden dolayı boşanması durumunda, ayrı bir düzenleme olmaması sebebiyle kanun koyucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aile birliği içinde yaşama şartını aramaya devam etmektedir. Bu husus hakkaniyete, nesafete ve hukuka uygun düşmemektedir. Öğreti görüşlerinde belirtildiği üzere bu hukuk boşluğunun özel bir düzenlemeyle doldurulması gerekmektedir.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için evlilik kurumunun aile birliği kurma amacıyla kurulduğunun başvuru tarihinde yetkili makam tarafından tespit edilmiş olması gerekmektedir. Kanun koyucunun bu konudaki amacı, eşler arasındaki aile birliği kurma iradesi olmaksızın kurulan “câli – muvazaalı – anlaşmalı evlenme”lerin önüne geçmek ve bundan dolayı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına engel olmaktır.

Aile birliği içinde yaşama şartının yerine getirilmesinde önem arz eden ölçütler 5901 Sayılı TVK ve 5627 Sayılı TVKUIY ile düzenlenmemiştir. Buna göre, yüksek mahkeme içtihatlarında belirlenen gerçek aile birliğinin ölçütlerinden yola çıkılarak saptamada bulunulacaktır. Uygulamadan örnek vermek gerekirse, Romanya vatandaşı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusunu VBİK, Danıştay’ın içtihatları çerçevesinde değerlendirmiştir. VBİK, buna göre Danıştay içtihadı³⁵⁶; “*Türk vatandaşı ile olan evliliğin aile birliği kurmaya yönelik ve ciddi olduğu, bu evliliklerinden bir çocuklarının olduğu, eşlerin birbirlerini iyi tanıdıkları, yakınlarının isimlerini ve ne iş yaptıklarını bildikleri, davacının Türkçe’yi iyi derecede konuştuğu, yazıp okuyabildiğini*” çerçevesinde saptamada bulunarak Romanya vatandaşı eşin vatandaşlık başvurusunda olumlu bakış sergilemiştir. Bir başka örneğe bakıldığında VBİK tarafından Kazakistan vatandaşı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusu; Danıştay’ın 2016 tarihli içtihadı³⁵⁷; “*Evliliğinin menfaate dayalı bir evlilik olmadığı, ciddi bir evlilik olduğu, eşler arasında uyum ve aile birliği olduğu*” dikkate alarak değerlendirilmiştir. Yine VBİK, Gürcistan vatandaşı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusunu; Danıştay’ın içtihadı³⁵⁸; “*Davacı ve eşinin ikametgâh ettikleri adreste komşuları tarafından tanındığı, davacının ve eşinin evlilik birlikteliğinin devam ettiği, çevreden iyi biri olarak bilindikleri*” ile paralel ve yerinde bulmuştur. VBİK tarafından yapılacak araştırma ve soruşturma sonucunda; evlilik kurumu içerisinde eşlerin aile birliği içinde yaşadıklarına dair nesnel bir değerlendirme yapılabilecektir³⁵⁹. Son olarak eşlerin aile birliği içinde yaşamalarından anlaşılması

³⁵⁴ Güngör, Tabiiyet, s. 139: Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 134.

³⁵⁵ Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 134.

³⁵⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 29.09.2015, E. 2012/1202, K. 2015/3931; Danıştay 10. Dairesi, T. 30.03.2016, E. 2013/7323, K. 2016/1806; Danıştay 10. Dairesi, T. 05.10.2015, E. 2012/2896, K. 2015/4043.

³⁵⁷ Danıştay 10. Dairesi, T. 31.05.2016, E. 2013/2141, K. 2016/3016.

³⁵⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 08.06.2016, E. 2013/4606, K. 2016/3166.

³⁵⁹ Doğan, Vatandaşlık, s. 100.

gereken gerçek iradeyle kurulan evlenme müesseselerinde var olan ortak aile yaşamının mevcut olmasıdır³⁶⁰.

2.2.2.2.2. Evlilik Birlikteliğiyle Bağdaşmayacak Faaliyette Bulunmama

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için aranan şartlardan birisi de yabancı evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmamasıdır. Evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmama şartından kasıt, yabancı eşin bazı ahlâka ve kanuna aykırı eylemlerde bulunmamasıdır³⁶¹. Evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetlere, 5627 Sayılı TVKUIY m. 28/1(c)'de; "*fuhuş yapma, fuhuşa aracılık etmek, kadın ticareti yapma*" gibi eylemler örnek verilmiştir. Tarihsel sürece bakıldığında, kanun koyucu tarafından evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında bu şartın getirmesindeki amaç; Türk milleti tarafından kutsanmış evlilik kurumunun ahlak dışı amaçlara hizmet etmesinin önüne geçilmesidir³⁶².

Evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetler 5627 Sayılı TVKUIY'de örnekleyici olarak düzenlenmiştir. Bir başka ifadeyle sınırlı sayıda değildir. Evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetlerin varlığı İl Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılacak araştırma ve soruşturma sonucunda açıklığa ve netliğe kavuşacaktır. 5627 Sayılı TVKUIY'de düzenlenmemiş evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetler hakkında yetkili makamın takdir yetkisi vardır. Öğretideki görüşe göre, evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetlerin hukukî nitelendirilmesi genel anlamda boşanmaya sebep verecek eylemler ve davranışlar çerçevesinde yapılmalıdır³⁶³. Öğretideki bir başka görüşe göre ise, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına 5901 Sayılı TVK m. 16/1(b) hükmü gereği evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyetin evlilik kurumunun kurulmasına engel oluşturması için; o faaliyetin evlilik kurumunun kurulmasından sonra başlamış, evlilik kurumu içerisinde devam etmiş veya tekrarlanmış olması gerekir. Gerçekten bu konuda yargı kararları incelendiğinde ve araştırıldığında, evlilik kurumu içerisinde yapılmamış, devam etmemiş veya tekrarlanmamış faaliyetlerin, 5901 Sayılı TVK m. 16/1(b) hükmü kapsamında değerlendirilmediği anlaşılmaktadır³⁶⁴. Tersine bir değerlendirme durumu 5901 Sayılı TVK'nin amacıyla bağdaşmayacak, aile birliği içerisinde yaşayan kişilerin geçmişteki yaşadıklarından dolayı ömür boyu cezalandırılması sonucunu doğuracak ve hakkaniyete uygun sonuç doğurmayacaktır³⁶⁵.

Uygulamaya bakıldığında örneğin, Azerbaycan vatandaşı eş hakkında evlilik kurumu kurulmasından önce fuhuş yapmaktan parmak izi alınmış ve 4458 Sayılı Gümrük Kanunu³⁶⁶'na muhalefet suçundan hüküm kurulmuştur. Buna rağmen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan Azerbaycan vatandaşı eşin evlilik kurumu kurulmasından sonra hiçbir suç oluşturan eyleminin ve adli sicil kayıtlarının

³⁶⁰ Doğan, Vatandaşlık, s. 100.

³⁶¹ Erdem, Vatandaşlık, s. 164.

³⁶² Doğan, Vatandaşlık, s. 96.

³⁶³ Nomer, Vatandaşlık, s. 98.

³⁶⁴ Güngör, Tabiiyet, s. 140.

³⁶⁵ Bilge, s. 226.

³⁶⁶ RG. 4/11/1999-23866, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4458.pdf> (Erişim Tarihi: 04.01. 2022).

olmaması, Türk vatandaşı eşiyile aynı çatı altında yaşıyor ve evlilik kurumunun ciddi olması gerekçeleriyle VBİK olumlu rapor düzenlemiştir. Olumlu raporun aksine Türk vatandaşlığına almaya yetkili makam, Azerbeycan vatandaşı eşin evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmama şartına sahip olmadığı gerekçesiyle vatandaşlık başvurusunun reddine ilişkin işlem tesis etmiştir. Tesis edilen işlemin hukuken uygun olmaması sebebiyle idare mahkemesinde açılan davada işlemin iptaline yönelik verilen karar, Danıştay³⁶⁷ tarafından onanmıştır. Aynı şekilde bir başka örnekte; Ukrayna vatandaşı eşin Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurulmasından önce fuhuş suçundan adli sicil kaydı bulunmaktadır. Buna rağmen evlilik kurumu kurulmasından sonra Ukrayna vatandaşı eşin herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olması, evlilik kurumu devam ettiği süre içerisinde çocuğun doğması ve evlilik kurumunun muvazaalı olarak kurulmaması gerekçeleriyle VBİK olumlu rapor düzenlemiştir. Fakat Türk vatandaşlığına almaya yetkili makam, yine olumlu raporun aksine Ukrayna vatandaşı eşin evlilik birlikteliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmama şartını sağladığına dair somut dayanakların olmaması sebebiyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu reddetmiştir. Yetkili makamın ret işlemi idare mahkemesinde açılan davada konu olmuş, işlem iptal edilmiş ve Danıştay³⁶⁸ tarafından idare mahkemesinin verdiği karar onanmıştır.

2.2.2.2.3. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Hâlin Bulunmaması

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı Türk hukukunda sadece Türk vatandaşlığının yeniden kazanılması yolunda aranmamaktadır. Oysaki Türk vatandaşlığının genel yolla, istisnâî yolla, evlenme yoluyla veya evlat edinilme yoluyla kazanılmasının şartlarını kanun koyucu birbirinden farklı olacak şekilde düzenlemişse de millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartını her biri için ortak düzenlemiştir³⁶⁹. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için 5901 Sayılı TVK gereği yabancıda aranan şartlardan birisi de millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmamasıdır. Fakat bu şarttan ne anlaşılması gerektiğine dair herhangi bir hüküm düzenlenmemiştir. Bir başka ifadeyle 5901 Sayılı TVK m. 16/1(c)'de yer alan millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartının anlamına dair açıklayıcı hüküm düzenlenmemiştir. Bu şart, 403 Sayılı Kanun düzenlemesinin kanunîlik ilkesine aykırılığı sebebiyle yapılan eleştiri dikkate alınarak

³⁶⁷ Danıştay 10. Dairesi, T. 19.10.2015, E. 2012/9149, K. 2015/4435, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2-012-9149-k-2015-4435-t-19-10-2015> (Erişim Tarihi: 04.01.2023).

³⁶⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 19.10.2015, E. 2012/3265, K. 2015/4437, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2-012-3265-k-2015-4437-t-19-10-2015> (Erişim Tarihi: 04.01.2023).

³⁶⁹ Erten, Rifat: "Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2020, C. 40, S. 2, s. 1355, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/56082/825632> (Erişim Tarihi: 21.10.2022).

TVK m. 16'ya eklenmiştir. Ayrıca yetkili makamın bu şartı değerlendirirken kullandığı takdir yetkisinin içeriği öğrenmeye kapalı olacak şekilde çok geniş tutulmuştur³⁷⁰.

Kamu yararına özgü ölçü, “millî güvenlik ve kamu düzeni” müesseseleridir³⁷¹. Bu şartın evlilik kurumunun devam ediyor olmasıyla, aile birliğiyle ve aile birliğinin bozulmasıyla alakası olmaması; bu şartı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan diğer şartlardan farklı kılar. Yabancı eşin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı, aile birliğinden bağımsız olmasına karşın; devletin özündeki sistemdir ve toplumu korumaya yönelik tedbirdir. Çözümlemesi gereken esas sorun, kanun koyucunun iradesinin yabancı eşin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartında neyi amaçladığıdır³⁷². Dolayısıyla 5627 Sayılı TVKUIY m. 72/1; “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı hakkında yerleşim yerinin bulunduğu güvenlik birimlerince soruşturma, Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünce de arşiv araştırması yapılır. Komisyon tarafından gerekli görülmesi halinde kamu görevlileri aracılığı ile soruşturma yaptırılabilir*” hükmü gereğince yabancı eşin yerleşim yerindeki kolluk görevlilerince yapılacak soruşturmada; Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından arşiv araştırması yapılarak bu şartın yabancı eş tarafından sağlanıp sağlanmadığı tespit edilecektir. Yine 5627 Sayılı TVKUIY m. 72/5; “*İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz*” hükmüyle yabancı eş hakkında yapılacak araştırmada ve soruşturmada bu şartın yabancı eş tarafından sağlandığının tespitinde dikkate alınacak hususlar ayrıca düzenlenmiştir³⁷³. Öğretide, 5627 Sayılı TVKUIY m. 72/5'te millî güvenlik ve kamu düzeni kavramlarına yer verilmediği ve kavramlar arasında net bir ayırımın olmadığı, fakat ilgili madde hükmünün bu şarta ilişkin olduğu belirtilmiştir. Buna göre ilgili fıkra suç oluşturan eylemlerin sıralanarak düzenlendiği ilk bölümün millî güvenlikle, cezaî yaptırımın ve cezaî yaptırım süresinin düzenlendiği ikinci bölümün kamu düzeniyle ilişkili olduğu ifade edilmiştir³⁷⁴.

Yabancı eşin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı 5901 Sayılı TVK m. 11/1(g) hükmüyle düzenlenmiştir. İlgili maddenin yürürlüğe girmesinin amacı, madde gerekçesinde; “*Maddenin (g) bendine göre; millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmamak şartı*

³⁷⁰ Nomer, Vatandaşlık s. 87: Doğan, Vatandaşlık, s. 95: Erdem, Vatandaşlık, s. 175: Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 134: Reçber / Özgenç, s. 373.

³⁷¹ Güngör, Tabiiyet, s. 140.

³⁷² Tanrıbilir / Turhan, s. 78: Erkan, Mustafa: “*Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında “Millî Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” Kavramlarının İncelenmesi*”, (Editör: Vahit Doğan, Lale Ayhan İzmirli ve Alper Çağrı Yılmaz) “Milletlerarası Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, Savaş Yayınları, Ankara 2019, s. 18.

³⁷³ Tanrıbilir, Evlenme, s. 3042.

³⁷⁴ Erten, s. 1359.

aranmaktadır. Bu şartın konulması ile millî güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları engellenmektedir³⁷⁵” ifadeleri kullanılarak bildirilmiştir.

Millî güvenlik ve kamu düzeni müessesesinin devletin devamlılığıyla direkt ilgili olması durumu, temel hakları ve özgürlükleri sınırlandırma sonucu doğurabilmektedir. Bu sonucun 1982 tarihli AY’nin çeşitli maddelerinde de doğduğu görülmektedir. Temel hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında millî güvenlik ve kamu düzeni müessesesi anayasada hukukî sebep olarak gösterilebiliyorsa; o hâlde Türk hukukunda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden hâli bulunan yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu, devletin egemenlik yetkisi çerçevesinde haydi haydi reddedilebilecektir³⁷⁶.

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı; 5901 Sayılı TVK m. 16’da yer alan diğer şartlardan ayrılarak aynı bentte düzenlenen iki ayrı şarttır. Bundan dolayı gerçek bir evlilik kurumu kurulması önem arz etmeksizin yabancı eş tarafından gerçekleştirilen kanun dışı eylemler ve yabancı eş hakkında yetkili makamlar tarafından tesis edilen işlemler; yabancı eşin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartını sağlamadığı sebebiyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu hakkında ret kararı verilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu bağlamda millî güvenlik bakımından tehlike oluşturan yabancı eşlerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmaları olanaksızdır. Ayrıca gerçek bir evlilik kurumunun kurulmaması, millî güvenlik bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı kapsamında değerlendirilecektir. 5627 Sayılı TVKUIY m. 72/5; “İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz” hükmü millî güvenlik bakımından engel teşkil eden, ayrıca kamu düzenini bozan hâllere örnek düzenlemedir³⁷⁷.

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâli bulunan yabancı eşlerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurularını, Türkiye Cumhuriyeti Devleti egemenlik yetkisini kullanarak kuşkusuz reddedebilecektir. Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartı, yalnızca Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kuran yabancı eşler hakkında aranmaktadır³⁷⁸.

³⁷⁵ TBMM Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu: (1/458), https://www5.tbmm.gov.tr/siras_ay/donem23/yil01/ss90.pdf (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

³⁷⁶ Erkan, s. 21.

³⁷⁷ Güngör, Tabiiyet, s. 144.

³⁷⁸ Erdem, Vatandaşlık, s. 173.

Bu şarta ilişkin Danıştay'ın 2016 tarihli içtihadına³⁷⁹ konu olan somut olayda, 04.07.1991 tarihinde yabancı eşin Türk vatandaşı eşiyle gerçek bir evlilik birlikteliği, bu evlilik birlikteliğinden altı çocuğu ve Türk vatandaşı eşiyle ortak ikâmetgahı bulunduğu; Sağlık Bakanlığı'nda on beş yıl sözleşmeli hekim olarak çalıştığı ve adli sicil ve arşiv kaydının bulunmadığı, İl Emniyet Müdürlüğünce yapılan ön incelemede ve araştırmada tespit edilmiştir. Buna rağmen Millî İstihbarat Teşkilatı'nın 1992 – 1993 yıllarını kapsayan raporda, yabancı eşin terör örgütü çatısı altında faaliyette bulunduğu ve Suriye Devleti istihbaratında çalıştığı saptanmıştır. Türk vatandaşlığına almaya yetkili makam, rapor doğrultusunda yaptığı değerlendirme sonucunda yabancı eşin kamu düzenini bozucu nitelikte terör örgütü çatısı altında faaliyette bulunması ve Suriye Devleti istihbaratında çalışması sebebiyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunun reddi yönünde işlem tesis etmiştir. Tesis edilen işlemin hukuken uygun olmaması iddiasıyla yabancı eşin idare mahkemesinde açtığı iptal davasında, dava kabul edilerek işlem iptal edilmiştir. İptal kararı temyiz kanun yolunda, Türk vatandaşlığına alma yetkisinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğiyle bağlantılı olduğu ve yetkili makamın takdir yetkisinin bulunduğu gerekçeleriyle Danıştay tarafından bozulmuştur. Öğreti de, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden hâlin bulunmaması şartının yabancı eşte var olup olmadığı hususu yetkili makam tarafından değerlendirilirken; yabancı eşin TVUIY m. 72/5'te sayılan suçları işlememesi şartıyla, güncel durumunun değişen şartlarda dikkate alınarak araştırılmasının ve soruşturulmasının yerinde olacağı belirtilmiştir. Ayrıca yukarıda verilen olayda yetkili makamın takdir yetkisini kullanırken yabancı eşin güncel durumunu değişen şartlarda dikkate alınmadığını ve devletin egemenlik yetkisi yaklaşımıyla vatandaşlık başvurusunu reddettiğini; Danıştay'ın da devletin egemenlik yetkisi temelinde yaklaşımı uygun bulunduğunu ve yetkili makamın tesis ettiği işlem paralelinde karar verdiğini öğretisi ifade etmiştir³⁸⁰. Kanaatimizce Danıştay kararından ziyade öğretisi görüşü daha yerindedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesi gereği Türk vatandaşlığı kazandırma faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı kalınmalıdır. Bir başka ifadeyle polis devleti edasıyla hukuka bağlı kalmadan kamunun refahı ve selameti için her türlü önlem alma, bu amaçla kişilerin haklarına ve özgürlüklerine alabildiğine müdahale etme ve kişilere külfetler yükletme yönünde tutum sergilenmemelidir. Hukuk devleti ilkesinin alt başlığı olan hukukî güvenlik ilkesi sağlanarak belirli, istikrarlı ve öngörülebilir hukuk kuralları düzenlenmelidir. Yetkili makam hukuk kurallarını kişiler üzerinde uygularken tesis edilen işlemlerde hukuk güvenliği sağlanmalı ve korunmalıdır³⁸¹.

5627 Sayılı TVKUIY m. 25/2(c) maddesi hükmü; 5901 Sayılı TVK m. 16'ya aykırı düşmektedir. Bir başka ifadeyle ilgili madde hükmünde herhangi bir suçtan dolayı yargılaması devam eden veya hükümlü ya da tutuklu olan yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu, 5901 Sayılı TVK m. 16'da bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen reddedilecektir. Normlar hiyerarşisinde kanuna göre alt sırada bulunan yönetmeliğin kanunda düzenlenmemesine rağmen ek şart getirmesi hukuk tekniğiyle bağdaşmamakta, masumiyet karinesine ve 1982 tarihli AY m. 66/3; *“Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”* hükmüne aykırı düşmektedir³⁸². Ayrıca 5627 Sayılı TVKUIY m.

³⁷⁹ Danıştay 10. Dairesi, T. 29.03.2016, E. 2013/3739, K. 2016/1743, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2/013-3739-k-2016-1743-t-29-3-2016> (Erişim Tarihi: 04.01.2023).

³⁸⁰ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 145.

³⁸¹ **Çağtup, Mehpare**: *“Hukukî Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”*, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2021, S. 17, s. 141.

³⁸² **Reçber / Özgenç**, s. 375.

25/2(c)'de yer alan “*herhangi bir suç*” kavramında bir sınır bulunmamaktadır. Bu durum ilgili madde hükmünü yoruma ve tartışmaya açık hale getirmektedir³⁸³.

Haklarında Türk vatandaşlığını kaybettiklerine dair karar verilen kişilerin, karar sonrasında Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kurması sonucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvuruları; önceki Türk vatandaşlığının kaybedilmesi sebebine bağlı olarak millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartının sağlanmaması sebebiyle reddedilebilecektir. Ayrıca yetkili makam tarafından açıklığa kavuşturulmayan kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek birtakım hususlar da 5901 Sayılı TVK m. 16/1(c) kapsamında yorumlanabilecektir³⁸⁴. Örneğin Türk vatandaşı eşiyile aynı cinsten olan yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu, kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartına aykırı olması sebebiyle reddedilecektir³⁸⁵.

2.3. Türk Vatandaşlığının Kazanılması Kararının Hukuksal Karşılığı ve Yetkili Makamın Takdir Yetkisi

2.3.1. Vatandaşlık Hukuku ile İdare Hukuku Arasındaki İlişki

Devleti oluşturan unsurlar “ülke”, “egemenlik” ve “insan” unsurudur. Devlet sınırları içerisinde yaşamaya devam eden insanların, sıradan bir insan toplumu oluşturmaması ve kendi aralarındaki ilişkileri süreklilik arz etmesi durumunda devletin insan unsurundan bahsedilebilecektir. Rastgele ya da belirli bir süre için birlikte bulunan göçebe insan toplumu, devleti oluşturan unsurlardan biri olan insan unsurunu karşılamayacaktır. Her ne kadar insan unsurunu karşılayan insan toplumu arasında ortak bir dil, din, ırk ya da etnik köken beraber hayat sürdürmeyi kolaylaştırırsa da ortak bir dile, dine, ırka ya da etnik kökene sahip olmak insan unsuru için ön şart olarak kabul edilmez. Devlet aygıtıyla insan unsuru arasındaki ilişkide zorunlu olan “süreklilik” şartının varlığıdır. Neredeyse tüm devletlerle insan unsuru arasındaki ilişki “vatandaşlık” müessesesiyle sağlanır³⁸⁶. Bütün devletler mahfuz yetkileri doğrultusunda vatandaşlarını saptayabilir. Milletlerarası sözleşmeler, milletlerarası teamül hukuku ve milletlerarası hukukun genel ilkeleri mahfuz yetkinin sınırlarını belirler. Devletler vatandaşlarını mahfuz yetkileri doğrultusunda saptasalar da devletlerin bu yetkileri sınırsız olduğu söylenemez. Milletlerarası hukuka aykırı olacak şekilde devletler kişiyle vatandaşlık ilişkisi kuramaz veya var olan vatandaşlık ilişkisini kaldıramaz³⁸⁷. Devletle kişi arasındaki vatandaşlık ilişkisi, iç hukuk kurallarıyla kuruluyor olmasının yanında milletlerarası hukuk alanında karşılığını bulmaktadır. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hususların kanunî düzenlenmesi devletlerin vatandaşlık kanunlarıyla gerçekleştirildiği ve uygulanması da idarî işlemlerle yerine getirildiği için vatandaşlık hukukuyla idare hukuku arasında sıkı bir ilişkinin varlığından söz edilebilecektir. Öyleyse

³⁸³ Aybay /Özbek, s. 136.

³⁸⁴ Bilge, s. 234.

³⁸⁵ Güngör, Tâbiyet, s. 144.

³⁸⁶ Acer, Yücel / Kaya, İbrahim: Uluslararası Hukuk, B. 13, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 118.

³⁸⁷ Güngör, Tâbiyet, s. 170; Nomer, Vatandaşlık, s. 145; Erdem, Vatandaşlık, s. 3; Doğan, Vatandaşlık, s. 1; Aybay /Özbek, s. 209; Tanrıbilir / Turhan, s. 114.

idare hukuku ilkeleri, 5901 Sayılı TVK’de düzenlenen vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hususlarında uygulanabilecektir³⁸⁸.

Vatandaşlık hukukunun direktif ilkeleri vatandaşlığı bulunmayan kimse olmaması, herkesin vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olması ve kimsenin aynı anda iki vatandaşlığı olmamasıdır. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti AVS’ye taraf olmasa da AVS m. 4; “*Her bir Taraf Devletin vatandaşlığına dair kuralları aşağıdaki ilkeleri temel alır. a)Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir; b)Vatansızlıktan kaçınılmalıdır; c)Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum edilemez; d)Bir Taraf Devlet vatandaşı ile yabancı arasında ne evlilik ne evliliğin sona ermesi, ne de evlilik sırasında eşlerden birisinin vatandaşlığını değiştirmesi, kendiliğinden diğer eşin vatandaşlığına etki eder*” hükmüyle düzenlenen bu ilkelerden 5901 Sayılı TVK hazırlanırken yararlanılmıştır. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hükmünü ve sonucunu doğuracak kararları devletler tek taraflı idarî işlemlerle almaktadırlar. Fakat devletlerin aldığı bu kararlar, egemenlik çerçevesinde belirlenen vatandaşlık politikalarıyla ve AVS’ye hâkim temel ilkelerle dengede tutulmalıdır. Çoğunlukla kişinin iradesine aykırı olarak vatandaşlığı kaybetme hâllerinde bu denge göz önünde bulundurulur. AVS’de de yer bulan, kişinin iradesine aykırı olarak vatandaşlığı kaybetme hâllerinde uyulması gereken vatandaşlık hukukuna hâkim temel ilkeler 1982 tarihli AY m. 66/2-3-4; “...*(2)Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. (3)Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. (4)Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz*” hükmüyle güvenceye bağlanmıştır. Türk vatandaşlığını kaybetme hâlleri 5901 Sayılı TVK’de ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birisi yetkili makam kararıyla, diğeri de seçme hakkı kullanılmasıyla Türk vatandaşlığının kaybedilmesidir. 5901 Sayılı TVK m. 24; “*Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kaybı, çıkma veya kaybettirme ya da vatandaşlığa alınmanın iptali ile gerçekleşir*” hükmüyle yetkili makam kararıyla üç hâlde Türk vatandaşlığının kaybedilmesi düzenlenmiştir. Bu hâller “çıkma”, “kaybettirme” ve “vatandaşlığa alınmanın iptali”dir. 5901 Sayılı TVK m. 24’te düzenlenmemesine rağmen yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kaybedilmesinin bir başka hâli ise 5901 Sayılı TVK m. 40; “*Türk vatandaşlığının kazanılması veya kaybına ilişkin kararlar, hukuki şartlar oluşmadan veya mükerrer olarak verildiği sonradan anlaşıldığı takdirde geri alınır*” hükmüyle düzenlenen “vatandaşlık kararının geri alınması”dır. Çıkma ve cezaî nitelikte kaybettirme, vatandaşlık alanına ilişkin Türk hukukunun has ve biçim verdiği müesseselerdir. Vatandaşlığa alınmanın iptali ve vatandaşlık kararının geri alınması müesseseleri ise öz itibarıyla idare hukukunda öncesinde var olan müesseselerdir. Fakat 5901 Sayılı TVK; idarî işlem hukukî niteliğine sahip vatandaşlığa alınmanın iptali ve vatandaşlık kararının geri alınması müesseselerini, idare hukuku ilkelerinden ayrı tutacak ve bambaşka hüküm ve sonuç doğuracak şekilde düzenlemiştir. İdare hukukunda idarî işlemin iptali veya geri alınması sonucunda ortaya çıkan kazanılmış hak, müesses durum sonucu, süre ve haklı beklenti gibi sorunlar idare hukukunda tartışılmaktadır. Sonuç itibarıyla Türk hukukunda yer bulan vatandaşlığa alınmanın iptali ve vatandaşlık kararının geri alınması müesseselerinin idare hukukundaki tartışmalardan uzak tutulmaması gerekir³⁸⁹.

³⁸⁸ Egemen Demir, Işıl: “İdare Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali ve Geri Alınması Kavramları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2018, C. 1, S. 139, s. 131.

³⁸⁹ Demir, s. 133.

2.3.2. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması Kararının Hukukî Niteliği

Türk vatandaşlığının kazanılmasına ve kaybedilmesine ilişkin kararlar idarî kararlardır³⁹⁰. Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi hüküm ve sonuç doğuran idarî kararın hukukî niteliği kurucu olmasıdır³⁹¹. 09.07.2018 tarihine kadar vatandaşlık hukuku alanında kurucu idarî karar alma yetkisi, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılmakta iken; bu tarihten sonra ise Bakanlar Kurulundan Cumhurbaşkanı'na ve İçişleri Bakanlığı'na devredilmiştir³⁹². Sonuç itibarıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında kurucu idarî karar alma yetkisi 5901 Sayılı TVK m. 19; "(1)Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılardan başvuru için gerekli şartları taşıyanların adına vatandaşlık dosyası düzenlenir ve karar verilmek üzere Bakanlığa gönderilir. Bakanlıkça yapılacak inceleme ve araştırma sonucunda durumu uygun bulunanlar Bakanlık kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler, uygun görülmeyenlerin talepleri ise Bakanlıkça reddedilir. (2)12 nci madde uyarınca Türk vatandaşlığını kazanma işlemleri Bakanlıkça yürütülür" hükmü gereği Cumhurbaşkanı'na ve İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir. Ayrıca bir kişinin Türk vatandaşlığına sahip olup olmadığının tespitine ilişkin idarî kararın hukukî niteliği ise bildirici olmasıdır³⁹³. Türk vatandaşlığının tespitini sağlayan bu bildirici idarî karar alma yetkisi, İçişleri Bakanlığı tarafından kullanılmaktadır. Buna göre; Türk vatandaşlığına almaya yetkili makamın veya idarî yargı organlarının kanâatinin oluşumunda, bir kişinin Türk vatandaşlığına sahip olup olmadığı hususunda dayanılan ispat vasıtaları yeterli değilse; bu hususun İçişleri Bakanlığı'ndan araştırılması ve soruşturulması istenilecektir. İstem üzerine bakanlık, yürürlükte bulunan mevzuat ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde araştırma ve soruşturma yaparak, kişinin Türk vatandaşlığına sahip olup olmadığına ilişkin saptadığı sonucu Türk vatandaşlığına almaya yetkili makama veya idarî yargı organlarına bildirecektir³⁹⁴.

İdarenin her türlü eylemine ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Bu husus 1982 tarihli AY m. 125/1'de idarenin her türlü eylemlerine ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu düzenlenerek güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla Türk vatandaşlığına almaya yetkili makamın Türk vatandaşlığına ilişkin almış olduğu idarî kararlara karşı yargı yolu açıktır. Yargı yoluna başvurulduğunda idarî yargı organları, verilen idarî kararlar üzerinde 1982 tarihli AY m. 125/4; "*Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılmaz*" hükmü gereğince hukukîlik denetimi yapabilecektir. Fakat yerindelik denetimi yapamayacaktır³⁹⁵.

İlgili kişiye Türk vatandaşlığının kazanılmasına ve kaybedilmesine ilişkin tüm idarî kararlar tebliğ edilir. İdarî kararın ilgili kişiye tebliğ edildiği günü takip eden günden itibaren idarî dava açma süresi içerisinde idarî kararın geri alınması, kaldırılması veya değiştirilmesi; Türk vatandaşlığına almaya yetkili makama başvurulmak üzere

³⁹⁰ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 277; **Aybay / Özbek / Ersen Perçin**, s. 252.

³⁹¹ **Gözler, Kemal**: *İdare Hukuku*, C. 1, B. 3, Ekin Basım Yayın Dağıtım, C. 1, B. 3, Bursa 2019, s. 688 (İdare).

³⁹² **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 277.

³⁹³ **Gözler**, *İdare*, s. 690.

³⁹⁴ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 278.

³⁹⁵ **Gözübüyük, Şeref**: *Yönetmelik Yargı*, B. 37, Turhan Kitabevi, Ankara 2020, s. 135.

istenilebilecektir. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu³⁹⁶ (İYUK) m. 11/1; “İlgililer tarafından idarî dava açılmadan önce, idarî işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idarî dava açma süresi içinde istenebilir. Bu başvurma, işlemeye başlamış olan idarî dava açma süresini durdurur” hükmü gereğince bu idarî başvuru, dava açma süresini durduracaktır³⁹⁷.

5901 Sayılı TVK m. 20/1; “Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararlar, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder” hükmü gereği, İçişleri Bakanlığı’nın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin vermiş olduğu karar; karar tarihinden itibaren hüküm ve sonuç doğurur. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, Türk hukukunda yetkili makam kararıyla kazanma yolları arasında yer almaktadır. Ayrıca yetkili makam kararıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişiler ile doğum yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişiler arasında hukukî statüde fark bulunmamaktadır. Buna göre evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla kazanan kişiler; ikamet izni alma şartına bağlı tutulmayacaklar, seçme ve seçilme hakkına ve Türk vatandaşlarına özgülenmiş mesleklerde çalışma hakkına sahip olacaklardır³⁹⁸.

Türk vatandaşlığının doğumla veya sonradan kazanılması arasında; vatandaşlığın, kişiye sağladığı hakların kullanılmasına ve getirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin Türk hukukunda fark bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla sonradan kazanan kişiler, doğumla Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin sahip olduğu haklara ve yükümlülüklerle karar tarihinden itibaren aynen sahip olacaklardır³⁹⁹. Fakat öğreti, Türk vatandaşlığının sağladığı haklarla getirdiği yükümlülükler arasında ayırım yapılmasını öngörmektedir. Buna göre öğretide; Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla sonradan kazanan kişiden Türk vatandaşlığının getirdiği yükümlülükleri, yetkili makamın karar tarihi esas alınarak yerine getirmesinin beklenilmesi adil olmayan sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Bu sebeple karar tarihi yerine yetkili makamın kararının kişiye tebliğ edildiği tarihin esas alınması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁰⁰.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan yabancı eş; Türk vatandaşlığını kazanma şartlarına aykırı olacak şekilde “yalan beyanda bulunmuşsa”, “önemli konuları gizlemişse” veya “yetkili makam tarafından şartların varlığına ilişkin yeterli araştırma ve soruşturma yapılmadığı için şartlar oluşmadığı hâlde vatandaşlığa alınma kararı verilmişse” evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma kararı iptal edilebilecektir veya geri alınabilecektir. Buna bağlı olarak kazanılmış haktan da söz edilmeyecektir⁴⁰¹.

³⁹⁶ RG. 20.01.1982-17580, 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu bundan sonra İYUK olarak anılacaktır. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2577.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

³⁹⁷ Güngör, Tabiiyet, s. 278.

³⁹⁸ Bayata Canyaş, Aslı: “Hukukî Şartlar Oluşmadan Verilmiş Olan Türk Vatandaşlığını Kazanma Kararının Geri Alınmasında Süre Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2014, S. 114, s. 350.

³⁹⁹ Bilge, s. 259.

⁴⁰⁰ Doğan, Vatandaşlık, s. 118.

⁴⁰¹ Bilge, s. 260.

2.3.3. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Yetkili Makamın Takdir Yetkisi

Türk hukukunda kamu yararının gerçekleştirilmesi amacıyla yetkili makamın takdir yetkisi kanunî olarak birçok biçimde düzenlenmektedir. Yetkili makamın takdir yetkisi; açık olacak şekilde kanunda düzenlenerek, mevzuatta belli olmayan kelimeler kullanılarak veya yetkili makama yorumlama fırsatı sağlanarak verilebilir⁴⁰². Bazı şartların ve durumların gerçekleşmesi hâlinde birtakım konuları içeren düzenlemeler; yetkili makama aynı düzenlemede saptanan hükümlerin uygulanması görevini verir. Bu hâlin ortaya çıkmasıyla yetkili makamın bağlı yetkisi gündeme gelir. Yetkili makamın takdir yetkisini sınırlandıran ve idare hukukunun kabul ettiği idarenin kanunîliği ilkesinin özel bir karşılığı olan bağlı yetki, ilgili hükümde açıkça gösterilmelidir⁴⁰³. Öğretide, karşılıklı zıt hususlara sahip olduklarından dolayı takdir yetkisiyle bağlı yetkinin birbirlerini ikmal ettikleri hakkında görüşlerin varlığından söz edilebilecektir. Bununla birlikte bu iki kavramın birbirinden ayrılmamasını sağlayacak mutlak hususların bulunmadığı hakkında görüşler de vardır⁴⁰⁴.

İdarî faaliyetleri konu alan mevzuatta, gerçekleştirilecek idarî işlem hakkında detaylar düzenlenmemiş, yetkili makamın önüne bu konudaki sorunlar zaman ilerledikçe artarak gelmiş veya kamu hizmetlerinin niteliğinde değişmeler olmuş olabilir. Emredici hüküm içeren düzenlemelerle yetkili makamın ne zaman, nerede ve ne şekilde idarî işlem tesis edeceğinin tespit edilmediği durumlarda yetkili makamın takdir yetkisi gündeme gelecektir⁴⁰⁵. Yetkili makam; takdir yetkisini kullanarak idarî işlemin sebep, konu, yer ve zaman unsurlarını tespit edebilecektir. Seçim yapmak suretiyle önüne gelen çözümlerden birini seçebilecektir. İdarî işlemi gerçekleştirip gerçekleştirilmeme konusunda irade serbestisini gösterebilecektir⁴⁰⁶.

İdarî faaliyetlerin bilimsel gelişmeleri takip etmesi ve teknik – uzmanlık bilgi gerektirmesi; karışık tutumlar alması ile fazlaca kapsamlı alanda yaygınlaşması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum idarî faaliyetlerin önceden detaylı olarak düzenlenmesinin önüne geçmektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun bu ve buna benzer durumları önceden öngörememesi hukukta boşluklar doğurmaktadır. Tam bu noktada hukuktaki boşlukların doldurulması amacıyla kanun koyucu yetkili makama takdir yetkisi vermektedir⁴⁰⁷. Yetkili makam, çeşitli biçimde hukuk sistemlerinde takdir yetkisine sahip olabilir. Kanun koyucunun; açıkça düzenlediği şartların ve hâllerin gerçekleşmesine bağlı olarak yetkili makama, karar verip vermemesi veya ortaya çıkan sorunun birden fazla çözümünden biri için seçimlik yetkiyi kullanması konusunda alternatif getirmesi hâli söz konusu

⁴⁰² **Tüysüz, Cem:** “*Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 13, S. 1, s. 48.

⁴⁰³ **Kaya, Cemil:** İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, B. 3, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 85; **Karatepe, Şükrü:** “*İdarenin Takdir Yetkisi*”, Türk İdare Dergisi, 1991, C. 63, S. 392, s. 92; **Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya, Cemil:** Türk İdare Hukuku, B. 15, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 114; **Gözübüyük, Şeref:** Yönetim Hukuku, B. 32, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s. 180 (Yönetim); **Gözler, Kemal / Kaplan, Gürsel:** İdare Hukuku Dersleri, B. 24, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2022, s. 327.

⁴⁰⁴ **Azrak, Ali, Ülkü:** “*İdarî Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi*”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 1985, C. 6, S. 1-3, s. 24.

⁴⁰⁵ **Seçkin, Sinan / Üstün, Gül:** “*İdarî İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gereke İlkesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2016, C. 21, S. 2, s. 511; **Sancakdar, Oğuz / Us, Eser / Kasapoğlu Turhan, Mine / Önüt, Lale Burcu / Seyhan, Serkan:** İdare Hukuku: Teorik Çalışma Kitabı, B. 11, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 326.

⁴⁰⁶ **Seçkin / Üstün,** s. 511; **Gözler / Kaplan,** s. 328.

⁴⁰⁷ **Karatepe,** s. 72.

olabilecektir. Bu durumda yine yetkili makama takdir yetkisi verilmesi gündeme gelecektir⁴⁰⁸. Kanun koyucu, düzenlemiş olduğu kanun hükmünde emir cümlelerine karşılık olarak “-ebilmek, -abilmek” eklerini kullanma yöntemine girişerek de yetkili makama takdir yetkisi verebilmektedir⁴⁰⁹.

Kanun koyucu, yetkili makama kanunî düzenlemede açık olarak veya değerlendirmeye kapalı ve belirli olmayan nitelikte “millî güvenlik”, “kamu düzeni”, “kamu yararı” veya “genel ahlâk” gibi kavramlar kullanmak yoluyla takdir yetkisi verebilir⁴¹⁰. Fakat değerlendirmeye açık ve belirli olmayan nitelikte kavramlar toplumda kabul edilen ortak bir düşünceyi ya da nesnel nitelikte değer yargıyı belirtiyorsa yetkili makamın takdir yetkisinden söz edilemeyecektir⁴¹¹. Aksine takdir yetkisinin verildiği durumlarda ise değerlendirmeye açık ve belirli olmayan nitelikte kavramların; kamu yararının ve kamu hizmetinin ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi zorunludur⁴¹².

5901 Sayılı TVK’de yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması türlerinden birisi de evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasıdır. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasının hukuk terminolojisindeki teknik anlamda karşılığı olan “telsik⁴¹³” yoluyla vatandaşlığın kazanılmasıdır. Buna göre yabancı tarafından öncesinde vatandaşlık bağı kurulmamış devletle vatandaşlık bağı kurulması için iradesine uygunluğunu gösterir şekilde o devletin vatandaşlığa almaya yetkili makamına başvuru yapılmaktadır. Başvuru üzerine vatandaşlık bağı kurulmak istenen devletin vatandaşlığa almaya yetkili makamının kararıyla vatandaşlık kazanılmaktadır⁴¹⁴. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bir yabancının Türk vatandaşlığına kabulü hususunda mahfuz yetkisini kullanarak karar alır. Bu mahfuz yetki, bir devletin kendi ülke sınırları içerisinde sahip olduğu hâkimiyetine ve egemenlik hakkına bağlıdır. Bir başka ifadeyle mahfuz yetki hâkimiyet tasarrufunun görünüşüdür⁴¹⁵. Bu türden tasarrufların “idarenin takdir yetkisinin sınırları içinde değerlendirildiği” yönündeki hukuk devletlerinde kabul gören bakış biçimi, Türk hukukunda da kabul görmüştür. Bu bakış biçimi Türk vatandaşlığının kazanılmasında, yetkili makama takdir yetkisinin tanınmasıyla Türk hukukunda kendisini göstermektedir. Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı kanunda aranan tüm şartlara sahip olması sonucu yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir. Fakat her durumda yabancının kanunda aranan şartlara sahip olması, ona Türk vatandaşlığını kazanması için 5901 Sayılı TVK m. 10/1; “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz*” hükmü gereği mutlak hak

⁴⁰⁸ Seçkin / Üstün, s. 512; Kaya, s. 37.

⁴⁰⁹ Seçkin / Üstün, s. 512; Kaya, s. 38-39; Karatepe, s. 74; Karahanoğulları, Onur: “*İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi*”, Mülkiye Dergisi, 2013, C. 35, S. 270, <https://dergipark.org.tr/pub/mulkiye/issue/6/43> (Erişim Tarihi: 06.11.2022), s. 57; Gözler / Kaplan, s. 331.

⁴¹⁰ Seçkin / Üstün, s. 513; Kaya, s. 43.

⁴¹¹ Seçkin / Üstün, s. 513; Karatepe, s. 74.

⁴¹² Seçkin / Üstün, s. 514; Karatepe, s. 74; Gözübüyük, Yönetim, s. 181; Sancakdar / Us / Kasapoğlu Turhan / Önut / Seyhan, s. 327; Azrak, s. 20.

⁴¹³ Telsik kelime anlamı TDK’de; “vatandaşlığa kabul, bir kimsenin doğum yoluyla sahip olmadığı bir vatandaşlığa sonradan geçmesi” olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

⁴¹⁴ Erdem, Vatandaşlık, s. 117; Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 105-106; Doğan, Vatandaşlık, s. 58.

⁴¹⁵ Göger, Tabiiyet, s. 58; Berki, Devletler Hususî, s. 17; Berki, Şakir: “*Devletler Hususî Hukukunda Tabiiyet, Yabancıların Hukuku Kanunlar İhtilafı ve Yargılama Usûlününün Tatbiki Prensipleri*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1950, C. 7, S. 1, s. 222; Berki, Osman, Fazıl / Ansay, Tuğrul / Arat, Tuğrul: Devletler Hususî Hukuku ile İlgili Danıştay ve Yargıtay Kararları: Tabiiyet Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1975, s. 12-17.

vermeyecektir. 5901 Sayılı TVK m. 10/1 hükmünde “*mutlak hak sağlamaz*” ifadesinin yer alması; Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıнын kanunda aranan şartlara sahip olması gerektiğinin yanında yetkili makamın takdir yetkisi doğrultusunda yerindelik denetimine tâbi olacağıнын Türk hukukundaki işaretidir⁴¹⁶.

İçişleri Bakanlığı'nın yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında sahip olduğu takdir yetkisi; hukukî niteliği gereği her devletin kendi ülkesi üzerindeki egemenlik hakkından doğmaktadır⁴¹⁷. Nitekim 5901 Sayılı TVK m. 10 hükmü gerekçesinde; “*Madde ile; yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin esaslar belirlenmiştir. Buna göre, Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuran bir yabancıнын, kanunda belirlenen şartların varlığı halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığına alınabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, vatandaşlığın bir bireye verilmesi egemenlik hakkıyla doğrudan ilgili olduğundan, aranan şartları taşımış olmanın vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak kazandırmayacağı hüküm altına alınmıştır*”⁴¹⁸ ifadeleri kullanılarak İçişleri Bakanlığı'nın sahip olduğu takdir yetkisinin egemenlik hakkından kaynaklandığına dikkat çekilmiştir.

Yetkili makam tarafından takdir yetkisi kullanılırken; “kanunî sınırlar içinde kalma”, “eşitlik ilkesi”, “kamu yararının gözetilmesi”, “gerekçelendirme” ve “özel şartlar” tespit edilmişse; tespit edilen bu hususlara uyulması gerekliliği öğretide genel olarak temel alınır⁴¹⁹. Yetkili makama verilen takdir yetkisi, durumun niteliğine göre karar verilirken esneklik getirmektedir. Bu sebeple takdir yetkisi, kanun koyucunun her çeşit olasılığı öngörme olanağı bulunmadığından hukukî sınırlar içinde değerlendirilmeli ve hukuka uygun olmayan uygulamalar yaratmamalıdır⁴²⁰.

Devletin egemenlik hakkından kaynaklanan takdir yetkisi, yetkili makam tarafından keyfi ve sınırsız olarak kullanılamaz. Bir başka ifadeyle yetkili idari makamın takdir yetkisini; “kanunun temel ilkelerinin”, “kamu yararının” ve “hizmetinin gerekliliklerini” dikkate alarak kullanmasının zorunlu olduğu açıktır⁴²¹. Buna bağlı olarak yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması türü olan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makamın, genel esaslar sınırında ve devletin egemenlik hakkı yönünde takdir yetkisinin mevcut olduğu kabul edilmelidir⁴²². Sonuç itibariyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıнын mevzuatta aranan şartları taşıyıp taşımadığı hakkında yetkili makamın yapacağı araştırmada ve soruşturmada takdir yetkisinin geniş olduğunu söylemek olanaklı değildir. Dolayısıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan şartların saptanmasında yetkili makamın öznel algısı değil; toplumun nesnel algısı temel alınmaktadır. Bu sebeplerle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makamın takdir yetkisinin geniş olduğundan söz edilemeyecektir⁴²³.

⁴¹⁶ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 77.

⁴¹⁷ **Erdem**, *Vatandaşlık*, s. 120.

⁴¹⁸ TBMM Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu: (1/458), <https://www5.tbmm.gov.tr/sira/sayi/donem23/yil01/ss90.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

⁴¹⁹ **Gözübüyük**, s. 240,241.

⁴²⁰ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 77.

⁴²¹ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 77; **Erdem**, *Vatandaşlık*, s. 121-122.

⁴²² **Doğan**, *Vatandaşlık*, s. 97.

⁴²³ **Tüysüz**, s. 61.

2.3.4 Yetkili Makamın Takdir Yetkisinin Denetimi ve Yargısal Yol

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında gereken şartların oluşup oluşmadığının değerlendirilmesi hususunda yetkili makamın takdir yetkisi esastır. Durum böyle olsa da yetkili makam takdir yetkisini sınırsız olarak kullanamayacaktır. Takdir yetkisinin hukukî sınırlar içerisinde kullanılması zorunludur. Sonuç itibariyle yetkili makamlardan hiçbiri takdir yetkilerini anayasal ilkelere uygun olmayacak şekilde kullanamayacaklardır. Bilâkis vatandaşlık kazanma istemleri hususunda, yetkili makamın ayrı olarak üzerinde durması gerekir. Çünkü milletlerarası alana dokunan ve ilgilendiren kararlar doğmaktadır⁴²⁴.

Yetkili makam tarafından verilen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması kararının hukukî niteliği idarî işlemdir. Bu sebeple 1982 tarihli AY m. 125/1’de düzenlenen idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu hükmü gereği yetkili makam tarafından verilen karara karşı yargı yolu işletilebilecektir⁴²⁵. Yetkili makamın bağımsız ve tarafsız yargı organlarının aracılığıyla denetimde olması hukuka bağlı kalmasını sağlar. Bununla birlikte yargı organları tarafından yapılan yargısal denetim hukuk devleti ilkesinin özünü oluşturur⁴²⁶.

Yetkili makam takdir yetkisini kullanırken keyfi hareket etmeyecektir. Yetkili makamın tesis edeceği idarî işlemin gerekli kıldığı değerinde takdir yetkisini kullanması mevzuatta çoğunlukla kabul edilir. Yetkili makam kendisine tanınan takdir yetkisini mutlak ve sınırsız olarak kullanamayacaktır. Yetkili makamın takdir yetkisini mutlak ve sınırsız olarak kullanamayacağını; aksine kamu yararının ve hizmetlerinin gerekli kıldığı değerinde sınırlı olarak kullanabileceğini, Danıştay birçok içtihatlarında hüküm altına almıştır. Hatta kanun koyucunun da mutlak ve sınırsız takdir yetkisinin olmadığı AYM içtihatlarında ifade edilmiştir⁴²⁷.

09.07.2018 tarihine kadar vatandaşlık hukuku alanında Bakanlar Kurulu’nun ve bu tarihten sonra ise Cumhurbaşkanı’nın aldığı kararlara karşı açılacak idarî davalarda husumetin yöneltileceği makam konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı⁴²⁸. Dolayısıyla 09.07.2018 tarihine kadar Bakanlar Kurulu’nun ve bu tarihten sonra ise Cumhurbaşkanı’nın vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hususunda aldığı kararlara karşı açılacak idarî davada husumetin Cumhurbaşkanı yerine idarî kararı gerçekleştirecek makam olan İçişleri Bakanlığı’na yöneltilmesi “pratik mülâhaza⁴²⁹”lar ile yerinde olacaktır. 2577 Sayılı İYUK m. 15/1(c); “3/f bendine göre, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine” hükmü gereği husumetin hatalı yöneltilmesi idarî davanın reddi hükmünü ve sonucunu doğurmayacaktır. Bir başka ifadeyle husumetin hatalı yöneltilmesi veya belirtilmemesi durumlarında mahkeme husumeti doğru tarafa yöneltecektir⁴³⁰.

⁴²⁴ Bilge, s. 278.

⁴²⁵ Güngör, Tâbiyet, s. 277: Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 248.

⁴²⁶ Kaya, s. 118: Seçkin / Üstün, s. 516.

⁴²⁷ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 118.

⁴²⁸ Güngör, Tâbiyet, s. 283.

⁴²⁹ Pratik mülâhaza kelime anlamı TDK’de; “çok çabuk bir şekilde derinlemesine cevap verme, inceleme” olarak tanımlanmıştır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 18.01.2023).

⁴³⁰ Güngör, Tâbiyet, s. 284.

09.07.2018 tarihine kadar vatandaşlık hukuku alanında Bakanlar Kurulu'nun ve bu tarihten sonra ise Cumhurbaşkanı'nın aldığı kararlara karşı açılacak iptal ve tam yargı davalarında, 2575 Sayılı Danıştay Kanunu⁴³¹ m. 24/1; “*Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a)Cumhurbaşkanı kararlarına, b)Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere, c)Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d)Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, e)Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f)Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine, Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar*” hükmü gereği özel görevli ve yetkili ilk derece mahkemesi Danıştay’dır⁴³².

2577 Sayılı İYUK m. 32/1; “*Göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir*” hükmü gereğince İçişleri Bakanlığı'nın vatandaşlık hukuku alanında aldığı idarî kararlara karşı açılacak iptal davasında yetkili mahkemenin belirlenmesi için genel yetki kuralı uygulanacaktır. Dolayısıyla 2577 Sayılı İYUK'ta veya özel kanunlarda bu konuda ayrı bir hüküm düzenlenmemişse yetkili mahkeme, dava konusu idarî kararı alan yetkili makamın bulunduğu yer idare mahkemesidir⁴³³. Diğer idarî dava türü olan tam yargı davasında yetkili mahkeme yine 2577 Sayılı İYUK m. 36; “*İdari sözleşmelerden doğanlar dışında kalan tam yargı davalarında yetkili mahkeme, sırasıyla: a)Zararı doğuran idari uyuşmazlığı çözümlenmeye yetkili, b)Zarar, bayındırlık ve ulaştırma gibi bir hizmetten veya idarenin herhangi bir eyleminden doğmuş ise, hizmetin görüldüğü veya eylemin yapıldığı yer, c)Diğer hallerde davacının ikametgahının bulunduğu yer, idari mahkemesidir*” hükmüne göre belirlenecektir. Buna göre; İçişleri Bakanlığı'nın vatandaşlık hukuku alanında aldığı ve zarara sebep olan idarî kararlara karşı açılacak tam yargı davasında uyuşmazlığı çözecek yetkili mahkeme; zarar yetkili makamın eyleminden doğmuşsa eylemin yapıldığı yer idare mahkemesidir. Diğer durumlarda ise zarar gören davacının yerleşim yerinin bulunduğu yer idare mahkemesi yetkilidir⁴³⁴.

2.4. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanılmasında Usûl

2.4.1. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Başvuru Süreci

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan şartlar; 5901 Sayılı TVK m. 16'da “ön şartlar”, “başvuru şartları” ve “aslî şartlar” olarak sınıflandırılmıştır⁴³⁵. Bu doğrultuda ilgili kanun maddesinde geçen “*Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç*

⁴³¹ RG. 20.01.1982-17580, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

⁴³² **Gözübüyük**, s. 136; **Gözübüyük, Şeref / Tan, Turgut**: İdare Hukuku: İdari Yargılama Hukuku, C. 2, B. 9, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 317; **Aybay / Özbek / Ersen Perçin**, s. 248.

⁴³³ **Gözübüyük**, s. 356.

⁴³⁴ **Güngör**, Tabiiyet, s. 285.

⁴³⁵ **Doğan**, Vatandaşlık, s. 99.

yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir” cümlesinden, başvuru şartının iki ayrı ön şart olarak düzenlendiği açıktır. Bir başka ifadeyle ön şartların tamamlanması, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen eşe başvuru hakkı verecektir⁴³⁶. Dolayısıyla 5901 Sayılı TVK m. 37; “Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına ilişkin başvurular yurt içinde ikamet edilen yer valiliğine, yurt dışında ise dış temsilciliklere bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin vekâletname ile yapılır” hükmü gereği, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak üzere yabancı eşin yapacağı başvuru, öncelikle bir Türk vatandaşıyla üç yıldan beri evli olması ve evliliği devam etmesi ön şartlarına bağlıdır. Ön şartların gerçekleşmesiyle başvuru, yabancı eşin ikametgâhı yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine, yurt dışında ise dış temsilciliklere yabancının kendisi tarafından veya hakkın kullanılmasına yönelik vereceği özel vekâletnameyle mümkün olabilecektir. 5627 Sayılı TYKUIY m. 25/2; “Başvuruda bulunan yabancı hakkında müracaat makamlarınca araştırma yapılır. Araştırma sonucunda yabancının; a) Bir Türk vatandaşı ile üç yıldan beri evli olmadığı, b) Evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulduğu, c) Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu, ç) 26 ncı madde uyarınca istenen belgeleri ibraz edemediği, anlaşıldığı takdirde başvurusu kabul edilmez ve bu hususta ilgisine gerekli tebligat yapılır” hükmü gereği, başvurunun yapıldığı yetkili makam tarafından yapılan ilk araştırmada ve soruşturmada; yabancı eşin bir Türk vatandaşıyla üç yıldan beri evli olmaması, evlilik kurumunun boşanma veya başvuru tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulması, yabancı eşin herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam etmesi veya hükümlü ya da tutuklu olması ve 5627 Sayılı TYKUIY m. 26’da istenen belgelerin ibraz edememesi durumlarının tespit edilmesi sonucu, yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu reddedilecektir. Ret kararı başvuruyu yapan yabancı eşe tebliğ edilecektir. Başvurunun yapıldığı yetkili makam tarafından verilen ret kararının gerekçesinde tespit edilen eksiklikler giderildikten sonra yabancı eş evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu yineleyebilecektir⁴³⁷.

Yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu kabul edilmesi durumunda aslî şartların oluşup oluşmadığı hususunda ayrıntılı araştırma ve soruşturma yapılacaktır. Nitekim 5901 Sayılı TVK m. 16/1; “Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde; a) Aile birliği içinde yaşama, b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama, şartları aranır” hükmünde aranan aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartlarını evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eşin taşıyıp taşımadığı araştırılacak ve soruşturulacaktır. Yukarıda bahsedilen şartların gerçekleştiğinin başvuruda bulunan yabancı eş tarafından ispatlanmak zorunda olmadığı, aksine yetkili makam tarafından araştırılması ve soruşturulması gerektiği öğretide kabul

⁴³⁶ Doğan, Vatandaşlık, s. 100.

⁴³⁷ Özgür, Çiçek: “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2021, C. 1, S. 42, s. 314-315.

edilir⁴³⁸. Fakat öğretti; bahse konu şartlar üzerinde yetkili makama fazlasıyla geniş takdir yetkisi veriliyor olduğunu ayrıca ifade etmiştir⁴³⁹.

5627 Sayılı TVKUIY m. 27; “*Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen ve başvuruda aranan şartları taşıdığı anlaşılan yabancı adına 26 ncı maddede belirtilen belgelerden oluşan dosya düzenlenir ve yabancı hakkında il emniyet müdürlüğünden soruşturma yapılması istenir*” hükmü gereğince, başvurunun yapılmasıyla birlikte belgelerin ibraz edilmesinin ardından; yapılan başvuru yurt içinde ise il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü veya yurt dışında ise dış temsilcilik tarafından ibraz edilen belgeleri içeren vatandaşlık dosyası düzenlenir. Vatandaşlık dosyasında ibraz edilmek üzere var olması gereken belgeler 5627 Sayılı TVKUIY m. 26; “*Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan yabancı adına müracaat makamlarınca aşağıda belirtilen belgelerden oluşan dosya düzenlenir: a)İsteği belirten form dilekçe. b)Türk vatandaşı eşe ait müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt örneği. c)Kişinin hangi devlet vatandaşı olduğunu gösteren pasaport veya benzeri belge, vatansız ise temininin mümkün olması halinde buna ilişkin belge. ç)Kişinin kimlik bilgilerini gösteren doğum belgesi veya nüfus kayıt örneği gibi belge. d)Yerleşim yeri Türkiye’de bulunuyor ise en son tarihli ikamet tezkeresi. e)Herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneği. f)Kişinin doğum tarihinin ay ve günü bulunmuyorsa, doğum tarihinin tamamlanması için ülkesinin yetkili makamlarından alınmış belge, belgenin temin edilememesi halinde ise 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 39 uncu maddesi gereğince işlem yapılmasını kabul ettiğine dair imzalı beyanı. g)Hizmet bedelinin Maliye veznesine yatırıldığını gösteren makbuz*” hükmünde sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Vatandaşlık dosyasının düzenlenmesi sonrasında araştırma ve soruşturma aşamasına geçilecektir. Araştırma ve soruşturma aşaması, başvurunun yurt içinde veya yurt dışında yapılmasına bağlı olarak değişiklik gösterecektir⁴⁴⁰.

2.4.2. Soruşturma ve Mülâkat Süreci

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için 5901 Sayılı TVK m. 16’da aranan şartların varlığının tespit edilmesi görevi bir komisyona verilmiştir. Komisyon, 5901 Sayılı TVK’de “Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu” başlığı adı altında düzenlenmiştir. 5901 Sayılı TVK m. 18; “*11 inci ve 16 ncı maddeler uyarınca Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların başvuru için gerekli şartları taşıyıp taşımadıklarının tespiti, illerde oluşturulan vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu tarafından yapılır. Komisyonun oluşumu ve çalışma esasları yönetmelikle belirlenir*” düzenlemesine göre, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurularının uygunluğu illerde kurulan VBİK tarafından saptanacaktır. Ayrıca 5627 Sayılı TVKUIY m. 29; “*(1)Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı ve eşi, komisyon tarafından ayrı ayrı ve birlikte mülakata tabi tutulmak suretiyle evliliğin gerçek bir evlilik ya da Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığı araştırılır. (2)Mülakat sonucunda oluşan kanaat evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının*

⁴³⁸ Tanrıbilir / Turhan, s. 98.

⁴³⁹ Tanrıbilir, Hükümleri, s. 27: Kaya, s. 43-51.

⁴⁴⁰ Özgür, s. 316.

kazanılmasına ilişkin mülakat formuna yazılır. İl müdürlüğünce dosya karar alınmak üzere Bakanlığa gönderilir” hükmüyle VBİK tarafından yapılacak araştırmaların ve soruşturmaların hangi yolla yapılacağına ilişkin ayrıntılar; 5627 Sayılı TVKUIY’de “Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında komisyon tarafından yapılacak işlemler ve uygulanacak esaslar” başlığı adı altında düzenlenmiştir⁴⁴¹.

Gerçekleştirilecek olan mülakat sürecinde; evlilik kurumuna ait ortak meskenin var olup olmadığı, evlilik kurumundan doğan sorumluluğun eşler arasında bulunup bulunmadığı, evlilik kurumu kurulmadan önce eşlerin hiç rastlaşıp rastlaşmadığı, eşlerin karşılıklı olarak kendileri hakkındaki başlıca temel bilgileri biliyor olup olmadığı, eşlerin tam olarak konuşup anlaşabildikleri ortak bir dil olup olmadığı, eşlerin geçmiş yaşamı, daha önce kurdukları evlilik kurumu ve ikametgâhları hakkında eşlere birlikte veya ayrı olacak şekilde sorular sorulmaktadır⁴⁴². Mülakat çerçevesinde sorulacak sorularla evlilik kurumunun ciddi olarak kurulup kurulmadığı değerlendirilmektedir. Değerlendirme sonucu eşlerin fiilen birlikte yaşam sürdürdüğüne, kurdukları evlilik kurumunun devam ettiğine veya ciddi olduğuna ilişkin edinilen bilgiler “VAT-A” kodlu formun ilgili bölümüne yazılması gerekmektedir⁴⁴³. Araştırmanın ve soruşturmanın gerçekleştirilmesiyle muvazaalı evlilik kurumunun kurulmasının önlenmesi ve ciddi olarak Türk vatandaşlığına hak kazanmış yabancı eşlere Türk vatandaşlığının verilmesi amaçlanmaktadır⁴⁴⁴.

5627 Sayılı TVKUIY m. 27 hükmü gereğince; yapılan başvuru yurt içinde ise il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü, başvuru sahibi yabancı eş hakkında İl Emniyet Müdürlüğünden araştırma ve soruşturma yapılmasını ister. 5627 Sayılı TVKUIY m. 28/1; *“İl emniyet müdürlüğünce evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının; a)Aile birliği içinde yaşayıp yaşamadığı, b)Evlilik birliği ile bağdaşmayacak şekilde fuhuş yapmak ve fuhuşa aracılık etmek gibi davranışlarının olup olmadığı, c)Türk vatandaşlığını kazanmasında millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığı, hususları araştırılır ve oluşan olumlu veya olumsuz kanaat soruşturma formuna açık bir şekilde yazılır. Soruşturma formuna soruşturmaya ilişkin tutanaklar da eklenir”* hükmü kapsamında İl Emniyet Müdürlüğü yabancı eş hakkında; aile birliği içinde yaşayıp yaşamadığı, evlilik birliği ile bağdaşmayacak şekilde fuhuş yapma ve fuhuşa aracılık etme gibi davranışlarının olup olmadığı ve Türk vatandaşlığını kazanmasında millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığı konularında araştırma ve soruşturma yapacaktır. Yabancı eş hakkında ortaya çıkan olumlu ve olumsuz değerlendirme soruşturma formuna açık olarak yazılacaktır. Araştırma ve soruşturma sonucunda evlilik kurumunun sırf yabancı eşin Türk vatandaşlığını kazanması için kurulup kurulmadığına ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirme yapılamaması durumu ortaya çıkabilir. Bu durumda değerlendirme yapılmıyaya kadar Türk vatandaşı eşin yakınlarının da ifadesi alınması yoluyla düzenli olarak araştırmaya ve soruşturmaya 5627 Sayılı TVKUIY m. 72/2; *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı hakkında 28 inci madde uyarınca yerleşim yerinin bulunduğu güvenlik birimlerince yapılan soruşturma sonucunda evliliğin Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapıp yapılmadığına dair olumlu veya olumsuz bir kanaate varılamaması halinde Türk*

⁴⁴¹ Akşahin Polat, s. 189.

⁴⁴² Ruhi, s. 115.

⁴⁴³ Ruhi, s. 115.

⁴⁴⁴ Ruhi, s. 115.

vatandaşı eşin yakınlarının ifadelerine de başvurulmak suretiyle kanaat oluşuncaya kadar periyodik olarak soruşturma işlemine devam edilir” hükmü gereğince devam edilecektir. Devam eden araştırma ve soruşturma süreci içerisinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma usûlü askıda kalacaktır⁴⁴⁵. Şüphesiz, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunan yabancı eş hakkında yapılan araştırma ve soruşturma sürecinin tümünde, AİHS m. 8/1; “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir” ve 1982 tarihli AY m. 20/1; “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz” hükümleriyle güvence altına alınan özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına zarar verilmemesine dikkat edilmesi gerekir⁴⁴⁶.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu yabancı eşin yurt dışında yapması durumunda; araştırmanın ve soruşturmanın nasıl yürütüleceğine dair kanunî düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte 5627 Sayılı TVKUIY m. 30/4: “Yabancıların bulunduğu devletin kanunları izin verdiği takdirde sabıka kaydı istenir ve yabancıların Türk vatandaşı eşi ile evlilik kaydının resmî makamlarda bulunup bulunmadığı araştırılarak elde edilen bilgi ve belgeler dosyaya eklenir ve karar alınmak üzere Bakanlığa gönderilir” hükmünde; yabancı eşin bulunduğu ülkenin kanunları izin verdiği takdirde, yabancı eşin sabıka kaydının alınabileceği belirtilmiştir. Kanun koyucu hükmün devamında; yabancı eşin Türk vatandaşıyla kurduğu evlilik kurumuna ilişkin tescilin var olup olmadığı hususunda yabancı ülke resmî makamlarınca yapılacak araştırma ve soruşturma sonucu elde edilen bilgilerin ve belgelerin, dosyaya ekleneceğini ve karar verilmek üzere İçişleri Bakanlığı’na gönderileceğini düzenlemiştir. Dolayısıyla başvurunun yurt dışında yapılması durumunda; yabancı eş hakkında İl Emniyet Müdürlüğü araştırma ve soruşturma yapamayacak ve VBİK kurulamayacaktır⁴⁴⁷.

Gerçekleştirilen araştırma ve soruşturma sonucu evlilik kurumu içerisindeki eşlerin gerçek bir aile birliği kurup kurmadıkları nesnel şekilde değerlendirilebilecektir⁴⁴⁸. Bir başka ifadeyle eşlerin, gerçek bir evlilik kurumunda var olan ortak aile yaşamını sürdürmeleri hâlinde; aile müessesesi içerisinde yaşadıklarından bahsedilebilir⁴⁴⁹. Aile kurma hissiyatı, varlığını eşler üzerinde sürdürdüğü sürece; zorlayıcı sebebe bağlı olarak kısa ve belli bir süreliğine eşlerin fiilen birlikte yaşama durumu ortadan kalksa da yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesi mümkün olabilmelidir⁴⁵⁰.

VBİK tarafından, yabancıların evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu için aranan şartların kendisinde var olduğu tespit edilirse vatandaşlık dosyası düzenlenir ve dosya İçişleri Bakanlığı’na gönderilir⁴⁵¹. İçişleri Bakanlığı da araştırma ve soruşturma yaparak yabancıların evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu uygun bulursa, Türk vatandaşlığının kazanılmasına karar verecektir⁴⁵².

⁴⁴⁵ Nomer, s. 100.

⁴⁴⁶ Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 134.

⁴⁴⁷ Özgür, s. 318.

⁴⁴⁸ Doğan, Vatandaşlık, s. 100.

⁴⁴⁹ Doğan, Vatandaşlık, s. 100; Erdem, Vatandaşlık, s. 168-169.

⁴⁵⁰ Güngör, Tabiiyet, s. 139.

⁴⁵¹ Erdem, Vatandaşlık, s. 179.

⁴⁵² Erdem, Vatandaşlık, s. 179.

2.4.3. Karar ve Yargı Yolu

İçişleri Bakanlığı; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan yabancı, başvuru dosyası ile hakkında yapılan araştırma ve soruşturma sonucu düzenlenen dosyanın kendisine gönderilmesi üzerine Türk vatandaşlığının kazanılması hakkında takdir yetkisini kullanır ve karar verir. İçişleri Bakanlığı da bu hususta kendiliğinden araştırma ve soruşturma yapabilmektedir. Araştırma ve soruşturma sonucu yabancı eş hakkında kullanmış olduğu takdir yetkisi ve vermiş olduğu karar olumlu yönde ise yabancı eş, Türk vatandaşlığını kazanmaya uygun görülmektedir. Sonunda nüfus kayıtlarında tescili sağlayacak bir form hazırlanarak nüfus müdürlüğüne teslim edilmektedir⁴⁵³.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması türlerinden evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan şartların var olup olmadığı değerlendirilmesinde temel olan yetkili makamın takdir yetkisidir. Fakat yetkili makam bu konuda takdir yetkisini alabildiğine kullanamayacaktır. Bir başka ifadeyle yetkili makam takdir yetkisini hukukun belirlediği sınırlar çerçevesinde kullanmak zorundadır. Dolayısıyla yetkili makam, takdir yetkisini anayasal ilkelere aykırı olacak şekilde kullanamayacaktır. Yetkili makamın her türlü kullandığı takdir yetkisine karşı 1982 tarihli AY m. 125/1; “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” hükmü gereği yargı yolu da açıktır. Sonuç itibarıyla Türk hukuku alanında yetkili makamın başta evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yapılan başvurular hakkında vermiş olduğu idarî kararlar olmak üzere her çeşit idarî kararlara karşı yargı yoluna gidilebilecektir⁴⁵⁴.

Yetkili makamın kullandığı takdir yetkisine karşı yargı yoluna gidildiğinde, AY m. 125/4; “Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz” hükmü gereği yargısal denetim sadece hukukilik sınırları çerçevesinde yapılabilecektir. Bir başka ifadeyle yerindelik denetimi yapılamayacaktır. Öğretide yetkili makamın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması hususunda vermiş olduğu karara karşı yargı yoluna gidildiğinde yargısal denetimin hukukilik denetimi sınırlarında yapılacağı fakat yerindelik denetimi yapılamayacağı belirtilmiştir. Yapılacak hukukilik denetimin de yetkili makamın hukuka uygun hareket edip etmediğini anlamak üzere yapılacağı ifade edilmiştir⁴⁵⁵.

Yetkili makamın Türk vatandaşlığının kazanılması hususunda verdiği karar kurucudur. Bununla birlikte yetkili makamın bir kişinin Türk vatandaşı olup olmadığının tespitine ilişkin kararı ise bildiricidir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında kurucu idarî karar alma yetkisi İçişleri Bakanlığı’na ve Cumhurbaşkanı’na verilmiştir. Bildirici idarî karar alma yetkisi ise sadece İçişleri Bakanlığı’na verilmiştir⁴⁵⁶.

403 Sayılı Kanun dönemindeki yetkili makamın Türk vatandaşlığı hakkında vermiş olduğu kararların Danıştay’ın yargı denetimine bağlı olduğu düzenlemesi, 5901

⁴⁵³ Doğan, Vatandaşlık, s. 109; Aybay / Özbek / Ersen Perçin, s. 142-143.

⁴⁵⁴ Bilge, s. 277.

⁴⁵⁵ Gözübüyük, s. 135.

⁴⁵⁶ Güngör, Tabiiyet, s. 269.

Sayı TVK'de yer verilmemiştir⁴⁵⁷. Öğretide; yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yaptığı başvuruya yönelik yetkili makamın vermiş olduğu kararların idarî nitelikte olduğu ve bu hususta kanunda özel düzenleme yer almadığı belirtilmiştir. Bu sebeplerle genel düzenlemeler olan 2575 Sayılı Danıştay Kanunu ile 2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun⁴⁵⁸ çerçevesinde yetkili makamın vermiş olduğu karara karşı idarî yargı yolunun işletilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁵⁹.

2577 Sayılı İYUK m. 15/1(c); “3/f bendine göre, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine” hükmü gereği, husumetin hatalı yöneltilmesi davanın reddi sebebi olarak kabul edilmemektedir. Husumetin hatalı yöneltilmesi veya hiç gösterilmemesi durumunda, mahkeme husumeti kendiliğinden doğru tarafa yöneltecektir⁴⁶⁰. Yine 2577 Sayılı İYUK, yetkili makamın vatandaşlık hukuku alanında vermiş olduğu hukuka aykırı idarî kararına karşı iptal davasını açma hakkını sadece menfaati zarar görmüş olan kişilere vermiştir⁴⁶¹. Öğretide; yetkili makamın vatandaşlık hukuku alanında vermiş olduğu hukuka aykırı idarî kararına karşı kişinin; iptal davasını açma hakkının var olup olmadığının veya güncel ve kişisel menfaatinin zarar görüp görmediği tespitinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu tespitin, uyuşmazlığa konu idarî kararın yarattığı hukukî sonucun somut olayın şartlarına göre değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁶².

Yabancı eşin yapmış olduğu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu hakkında yetkili makam tarafından ret kararı verilmesi durumunda yargı yoluna başvurabilecektir. Ayrıca yabancı eşin aile üyelerinin; yargı yoluna başvurma haklarının var olup olmadığına ilişkin herhangi özel bir düzenleme ya da mahkeme kararı yoktur. Bunun yanı sıra, idarî yargıda görülen Türk vatandaşlığının kaybedilmesini konu olan birtakım idarî davalarda verilen kararlarda; vatandaşlık hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olduğu, Türk vatandaşlığının kaybedilmesini konu alan idarî kararlara karşı dava açma hakkının yalnız esas hak sahibi yabancı eşe ait olduğu ve idarî kararlar doğrudan bağı ve menfaati olmayan aile üyelerinin dava açma ehliyetleri olmadığı ifade edilmiştir⁴⁶³.

İdarî yargıya konu olacak idarî karar açık ya da örtülü, olumlu veya olumsuz ve yazılı veya yazısız olabilir⁴⁶⁴. Fakat idarî kararın kesin nitelikte ve icra kâbiliyetine sahip olması gerekir⁴⁶⁵. Bu konu Danıştay'ın 1985 tarihli içtihadında⁴⁶⁶; “Yetkili makam tarafından; Türk vatandaşlığını kazanma başvuruları hakkında altmış gün içinde cevap vermemesi durumunun hazırlık ve araştırma sürecinde bulunan idarî kararlar yönünden örtülü ret kabul edilemeyeceği, tüm evresi tamamlanmış kesin nitelikte ve icra

⁴⁵⁷ Güngör, Tâbiyet, s. 270.

⁴⁵⁸ RG. 20.01.1982-17580, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2576.pdf> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).

⁴⁵⁹ Aybay / Özbek, s. 248.

⁴⁶⁰ Bilge, s. 279.

⁴⁶¹ Yıldırım, Turan: İdari Yargı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara 2013, s. 387.

⁴⁶² Güngör, Tâbiyet, s. 273.

⁴⁶³ Güngör, Tâbiyet, s. 274.

⁴⁶⁴ Gözübüyük, s. 142.

⁴⁶⁵ Gözübüyük, s. 156.

⁴⁶⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 21.03.1985, E. 1982/3926, K. 1985/599.

kâbiliyetine sahip idarî karar verilmedikçe idarî yargı denetiminin yapılamayacağı” açık olarak hükmedilmiştir⁴⁶⁷.

2.4.4. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılmasının Hukukî Sonuçları

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması türlerinden olan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, İçişleri Bakanlığı'nın bu hususta vereceği karar tarihinden itibaren hüküm ve sonuç doğuracaktır⁴⁶⁸. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişilerle doğum yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişiler konum olarak aynı vatandaşlık statüsündedirler⁴⁶⁹. Evlenme yoluyla kazanılan Türk vatandaşlığı süreklilik arz etmektedir. Bir başka ifadeyle evlilik kurumu sona erse bile evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan eş, Türk vatandaşlığını kaybetmeyecektir⁴⁷⁰. Fakat Türk vatandaşlığının kaybedilmesi iki hâlin gerçekleşmesiyle gündeme gelecektir. Bu hâllerden birisi, yabancı eşin kötü niyetle butlanla sakatlanmış evlilik kurumu kurması Türk vatandaşlığının kaybedilmesine sebep olacaktır. Diğer hâl ise, her Türk vatandaşı için geçerli olan çıkma yolu veya kaybettirme kararı Türk vatandaşlığının kaybedilmesini gerektirecektir⁴⁷¹. Ayrıca 403 Sayılı Kanun'da yer alan; anne ya da baba kötü niyetli olsalar bile, butlanla sakat kurulan evlilik kurumundan doğan çocuğun Türk vatandaşlığının korunacağı düzenlemesi 5901 Sayılı TVK'de yer almamıştır. Çünkü çocuk, butlanla sakat evlilik kurumundan doğsa bile; annesinin ya da babasının Türk vatandaşı olmasından dolayı zaten Türk vatandaşlığını doğum yoluyla kazanacaktır⁴⁷².

Türk hukukunda, Türk vatandaşlığının gerek doğumla gerek yetkili makam kararıyla kazanılması; Türk vatandaşlığında aranan haklar ve yükümlülükler noktasında fark yaratmamaktadır. Karar tarihinden itibaren yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanan kişiler, doğum yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin haklarına ve yükümlülüklerine aynen sahiptirler⁴⁷³. Öğretide, vatandaşlıkta aranan yükümlülükler gündeme geldiğinde; yükümlülüklerin yerine getirilmesi için yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması karar tarihinin temel alınmaması, onun yerine kararın başvuruda bulunan yabancı eşe tebliğ tarihinin temel alınması gerektiği belirtilmiştir. Aksi hâlde adil olmayan sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir⁴⁷⁴.

AVS m. 4; *“Her bir Taraf Devletin vatandaşlığına dair kuralları aşağıdaki ilkeleri temel alır. a)Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir; b)Vatansızlıktan kaçınılmalıdır; c)Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum edilemez; d)Bir Taraf Devlet vatandaşı ile yabancı arasında ne evlilik ne evliliğin sona ermesi, ne de evlilik sırasında eşlerden birisinin vatandaşlığını değiştirmesi, kendiliğinden diğer eşin vatandaşlığına etki eder”* hükmüyle düzenlenen ilkeler dikkate alınarak 5901 Sayılı TVK'de yabancı yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanması; diğer yabancı eşin vatandaşlığı üzerinde etkisi olmayacağını istisnaya yer bırakmayacak

⁴⁶⁷ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 280.

⁴⁶⁸ **Nomer**, *Vatandaşlık*, s. 105.

⁴⁶⁹ **Güngör**, *Tâbiyet*, s. 153.

⁴⁷⁰ **Nomer**, *Vatandaşlık*, s. 105.

⁴⁷¹ **Nomer**, *Vatandaşlık*, s. 105.

⁴⁷² **Tiryakioğlu**, *Kanun Tasarısı*, s. 92.

⁴⁷³ **Bilge**, s. 259.

⁴⁷⁴ **Doğan**, *Vatandaşlık*, s. 118.

şekilde kanun koyucu tarafından düzenlenmiştir. Sözleşmeye konu ilkedeki amaç; kurulan evlilik kurumunun eşlerin iradesine aykırı olacak şekilde vatandaşlıklarına etki etmesini engellemektir⁴⁷⁵.

5901 Sayılı TVK, evlilik kurumundan doğan çocuğun Türk vatandaşlığını anneye veya babaya bağlı olarak kazanmasında cinsiyet ayrımını yasaklamıştır. Türk vatandaşlığının anneye veya babaya bağlı olarak kazanılmasında aranan şartlarda herhangi bir fark olmayacaktır. Türk vatandaşlığının anneye veya babaya bağlı olarak kazanılmasında evlilik kurumundan doğan çocuğun ergin olmaması gerekir. 5901 Sayılı TVK m. 20/2; *“Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması eşin vatandaşlığına tesir etmez. Ana veya babanın (...) velayeti kendisinde bulunan çocukları, diğer eşin muvafakat etmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır. Muvafakat verilmemesi halinde ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hakim kararına göre işlem yapılır. Türk vatandaşlığını birlikte kazanan ana ve babanın çocukları da Türk vatandaşlığını kazanır”* hükmünde; annenin ve babanın birlikte Türk vatandaşlığını kazanmaları durumunda, velayetleri altında bulunan ergin olmayan çocukların Türk vatandaşlığını anneye veya babaya bağlı olarak kendiliğinden kazanacaklarını kanun koyucu düzenlemiştir⁴⁷⁶. 5901 Sayılı TVK gereği evlilik kurumundan doğan ergin olmayan çocuğun, Türk vatandaşlığını anneye veya babaya bağlı olarak kazanması için; anneden veya babadan yalnızca birinin Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvurması durumunda bile, Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunanın velayeti altında olması şarttır. Buna ilave olarak başvuruda bulunmayan diğer yabancı eşin de evlilik kurumundan doğan ergin olmayan çocuğu için muvafakat vermesi gerekir. Kanun koyucu, muvafakat verecek yabancı eşin, hukukî anne veya baba olduğunu farz etmektedir. Sonuç itibarıyla muvafakat verecek yabancı eşin hukukî anne veya baba olmaması hâlinde, muvafakat aranması hukukî yarar sağlamayacaktır⁴⁷⁷.

Evlilik kurumundan doğan ergin olmayan çocuğun annesinin veya babasının muvafakat vermemesi hâlinde; annenin veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hâkim karar verecektir. Mutad mesken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ülke sınırları dışında kalıyorsa; mutad meskenin bulunduğu yabancı ülke hâkimi tarafından verilecek karara göre, ergin olmayan çocuğun Türk vatandaşı olup olamayacağı olasılığı gündeme gelecektir. Onun için öğretide; bu düzenlemenin yabancı devletlere dolaylı yargı yetkisi verdiği, dolayısıyla bu durumun yabancı devletlerin kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması sonucunu doğuracağı ve vatandaşlık hukuku alanında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sahip olduğu mahfuz yetkiye aykırı düşeceği ifade edilerek eleştirilmiştir⁴⁷⁸. Ayrıca ergin olmayan çocuğun, bu konuda dolaylı yargı yetkisini kullanan yabancı devletin vatandaşı olması ihtimali gündeme gelebilecektir. Bu durumda yabancı devletin; Türk vatandaşlığının kazanılabilmesine yönelik olumlu yönde yargı yetkisini kullanabilmesi, öncesinde çok vatandaşlığı kabul etmesi zorunluluğuna bağlı kalacaktır⁴⁷⁹. Bununla birlikte dolaylı yargı yetkisini kullanan yabancı devletin yargı makamları bu hususta görevli ve yetkili olmadıklarına karar vererek esasa girmeden karar vermeleri de muhtemel olacaktır. Sonuç itibarıyla bu durum, esasa ilişkin herhangi bir yargı kararı var olmamasına rağmen yabancı devletin yargı makamı tarafından

⁴⁷⁵ Erten, Değerlendirmeler, s. 55.

⁴⁷⁶ Güngör, Tâbiyet, s. 154.

⁴⁷⁷ Erten, Değerlendirmeler, s. 56.

⁴⁷⁸ Güngör, Tâbiyet, s. 155; Nomer, Vatandaşlık, s. 116; Aybay / Özbek, s. 128; Doğan, Vatandaşlık, s. 113; Tanrıbilir / Turhan, s. 105; Erdem, Vatandaşlık, s. 188.

⁴⁷⁹ Güngör, Tâbiyet, s. 155.

verilmesi gereken karar ibraz edilemediği için ergin olmayan çocuğun Türk vatandaşlığını kazanamayacağı değerlendirilmelerine sebebiyet verecektir⁴⁸⁰.

Evlilik kurumundan doğan ergin olmayan çocuk; Türk vatandaşlığını, yetkili makam kararıyla kazanan anneye veya babaya bağlı olarak kazanmayarak ergin olunduktan sonra kazanılması hâlini; kanun koyucu, diğer yabancıların Türk vatandaşlığını kazanması hâlinde ayrı tutmamıştır. Bu sebeple ergin olmayan çocukların ergin olmalarından sonra Türk vatandaşlığını kazanmak için yapacakları başvurularda; diğer yabancıların Türk vatandaşlığını kazanmak için yaptıkları başvurularda aranan genel tüm şartlar aynen geçerli olacaktır⁴⁸¹. Öğretide; aile yaşamının önemi vurgulanarak, ergin olmayan çocukların Türk vatandaşlığını kazanmaları zorunlu olan kişiler olduğu yönünde yorumlanmıştır. Bundan dolayı istisnâî olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmelerinin daha yerinde olacağı ifade edilmiştir⁴⁸².

⁴⁸⁰ Erten, Değerlendirmeler, s. 56.

⁴⁸¹ Bilge, s. 269.

⁴⁸² Güngör, Tâbiyet, s. 156.

SONUÇ

Her birey sosyal adalet, sosyal eşitlik ve sosyal güvence ihtiyacının asgari düzeyde devlet tarafından karşılanmasını ister. Sosyolojik teori kapsamında bu bağlamda devletle birey arasında vatandaşlık bağı kurularak; sosyal ve ekonomik haklar ve özgürlükler güvence altına alınabilecektir. Devlete olan hukukî bağı ifade eden ve her devletin kendi iç kurallarıyla düzenlenen vatandaşlık müessesesi tarihin her aşamasında varlığını korumuştur. Her devlet kendi vatandaşlık hukukunu düzenlerken mahfuz yetkiye sahiptir. Fakat devletler her ne kadar vatandaşlık hukuku düzenlemeleri üzerinde mahfuz yetkiye sahip olsalar da bu düzenlemeler; hukukun genel ilkelerine, milletlerarası sözleşmelere ve teamül hukuk kurallarına aykırı olamayacaktır.

Türk hukukunda vatandaşlığın kazanılması konusunda vatandaşlık hukuku politikasının belirlenmesinde millî güvenlik ve kamu düzeni müessesesine öncelik verildiği görülmektedir. Dolayısıyla Türk hukukunda; Türk vatandaşlığının genel yolla, evlenme yoluyla, istisnâ yolla ve evlat edinilme yoluyla kazanılmasının tümünde aranan ortak şart millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin bulunmaması şartıdır. Yabancıların evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurularının, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin tespit edilmesi sonucunda reddedilmesi durumu gündeme gelecektir. Danıştay içtihatlarında, Türk vatandaşlığına almaya yetkili makamın millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlin yabancı eşte bulunması sebebiyle verdiği ret kararları hukuka uygun bulunmuştur. Danıştay'ın vermiş olduğu kararların gerekçesinde yetkili makamın takdir yetkisinden ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğinden bahsedildiği görülür. Öğreti de, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden hâlin bulunmaması şartının yabancı eşte var olup olmadığı hususunun; yabancı eşin, TVUİY m. 72/5'te sayılan suçları işlememesi şartıyla ve güncel durumunun değişen şartlarda dikkate alınarak araştırılmasının ve soruşturulmasının yerinde olacağı belirtilmiştir. Kanaatimizce öğreti görüşü daha yerindedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Hukuk devleti, faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan ve kişilere hukukî güvenliği sağlayan devleti ifade eder. Bir başka ifadeyle kamunun refahı ve selameti için her türlü önlemi alabilen, bu amaçla kişilerin haklarına ve özgürlüklerine alabildiğine müdahale edebilen, kişilere külfetler yükleyebilen ve fakat bunları yaparken idaresi hukuka bağlı olmayan polis devleti yönünde tutum sergilenmemelidir. Hukuk devleti ilkesinin alt başlığı olan hukukî güvenlik ilkesi sağlanarak hukuk kuralları belirli, istikrarlı ve öngörülebilir olmalıdır. Yetkili makam tarafından hukuk kuralları uygulanırken kişiler üzerinde tesis edilen işlemlerde hukuk güvenliği sağlanmalı ve korunmalıdır.

Evlilik kurumu tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesidir. 85/9747 Sayılı Evlendirme Yönetmeliği m. 16 ve 18 hükümleri arasında evlenme başvurusu hükümleri düzenlenmiştir. Buna göre, birbirleriyle evlenmek isteyen kişilerin yapacakları ilk iş, evlenme başvurusunda bulunmalarıdır. Bir başka ifadeyle evlenme kararlarının sözlü ya da yazılı olarak evlendirme memuru önünde bildirilmeleri gerekir. Türk hukuk sisteminde evlilik kurumunun kurulmasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti iradesini evlendirme memurları aracılığıyla göstermektedir. Evlilik kurumu ancak yetkili evlendirme memuru

önünde kurulursa geçerli olacaktır. Sonuç itibariyle Türk hukuk sisteminde evlenme müesseselerinin hukukî niteliği şart – tasarruf teorisine daha uygun düşmektedir.

Bir kişiye, temel haklar ve özgürlükler bütünüyle sağlanırsa ancak o zaman özgürlükten bahsedilebilir. 1982 tarihli AY m. 2’de Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin insan haklarına saygılı devlet olduğu hüküm altına alınmıştır. İnsan hakları; vatandaşlık, ırk, din, dil gibi kategorize edici niteliklerin dışlandığı, tüm insanların kullandığı ve yararlandığı haklardır. 1982 tarihli AY m. 12 ve devam eden hükümlerinde ise; temel hakların ve özgürlüklerin herkesin kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez olduğu ifade edilmiştir. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti, AVS’ye taraf olmasa da; kanun koyucu tarafından 5901 Sayılı TVK, AVS’nin düzenlendiği vatandaşlık hakkına ilişkin temel ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir. AVS m. 4/a; “*Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir*” hükmüyle vatandaşlık bir temel hak olarak hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla gerek AVS gerek 1982 tarihli AY ile uyumlu olacak şekilde düzenlenen 5901 Sayılı TVK m. 16’da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması kişinin iradesine bırakılmıştır. Sonuç itibariyle modern teori anlayışı ışığında vatandaşlık hakkının milletlerarası hukukta ve Türk hukukunda kişinin temel hakkı olarak kabul edilmesi ve vatandaşlık seçiminin kişinin iradesine bırakılması günümüz modern hukuk sistemine daha uygundur.

Türk hukuku da dâhil olmak üzere dünyadaki tüm çağdaş hukuk düzenlemeleri; evlilik kurumunun vatandaşlığın kazanılmasına temel oluşturan hukukî müessese olduğunu ve vatandaşlığın kaybedilmesine kendi kendine sebebiyet vermediğini kabul etmiştir. Diğer çağdaş hukuk düzenlemelerinde; evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında yabancı eşin iradesinin aranması, bu hususta kadınların vatandaşlığının bağımsızlığı ve ailede tabiiyet birliğini sağlamak amacıyla evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasının kolay hâle getirilmesi durumları yer almaktadır. Türk hukukunda aynı paralellikte düzenleme, 5901 Sayılı TVK m. 16 hükmünde kendini göstermektedir. Türk vatandaşıyla evlilik kurumu kuran yabancı eş kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanamaz. Bir başka ifadeyle 5901 Sayılı TVK gereği; aranan tüm şartları kendinde taşıyan yabancı eş, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması konusunda mutlak hak sahibi olamamaktadır. Buna karşın yargı kararlarında hükmedildiği üzere yetkili makamın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında kullanacağı takdir yetkisi de bir o kadar dar kapsamlı ve gerekçeli olacaktır. Özetle yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesi; kanunda aranan şartları kendinde taşımasına, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma yönünde iradesini ortaya koymasına ve yetkili makamın da bu konuda Türk vatandaşlığının kazanıldığına yönelik karar vermesine bağlıdır. Türk hukukunda; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesi, genel yolla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesine göre daha kolay Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlamaktadır. Fakat evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesi, istisnâ yolla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesine göre daha zor şartlar aramaktadır.

Evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesi diğer yabancı ülke hukuklarında olduğu gibi Türk hukukunda da süreç içerisinde kültürel ve sosyal dönüşümlerle değişime uğramıştır. AVS’nin taraf devletlerce imza edildikten sonra Avrupa kıtasındaki taraf devletlerin iç hukuklarında öncesinde yer alan cinsiyetçi ve ayrımcı bakışın yerini kadınlar ve erkekler arasında eşitlik ilkesi almıştır. Bu dönüşüm AVS’de kabul edilen cinsiyetten ötürü ayrımcılık yasağı ilkesi ile evlilik kurumunun

kendiliğinden eşlerden birinin vatandaşlığına etki etmemesi ilkesi sayesinde olmuştur. Bu sayede AVS, Avrupa kıtasındaki taraf devletlerce imza edilmesiyle Avrupa’da çağdaş vatandaşlık hukukunun temeli atılmıştır. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sözleşmeye taraf olmasa da başlangıçta vatandaşlık hukukunda benimsediği cinsiyetçi bakışı Sözleşmenin etkisiyle terk etmiştir. Dolayısıyla kanun koyucu Sözleşme ile paralel olacak şekilde vatandaşlık hukukunu tekrar düzenlemiştir. Sonuç itibariyle 5901 Sayılı TVK’de düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması müessesesi, AVS’nin etkisiyle karşılaştırmalı hukukla uyumlu hâle gelmiştir. Böylelikle Türk hukukunda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan yabancı eşe cinsiyetinden ötürü ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır. Ayrıca evlilik kurumunun eşlerden birinin kendiliğinden vatandaşlığına etki etmesi engellenmiştir.

5901 Sayılı TVK’ye göre evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi; evlilik kurumunun hukukî ve fiilî olarak gerçek şekilde kurulmasına bağlıdır. Kurulan evlilik kurumunun fiilî olarak gerçekliğinin araştırılmasının ve soruşturulmasının amacı muvazaalı kurulan evlenme müesseselerine dayanarak Türk vatandaşlığının kazanılmasının önüne geçmektir.

1982 tarihli AY m. 66/3’te kanunilik ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilkeye göre vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarda kazanılacak ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilecektir. Butlanla sakat evlilik kurumunun kurulmasında kötü niyetli eşlerin Türk vatandaşlığını kaybedecekleri düzenlemesi, 5901 Sayılı TVK’de yer almamasına rağmen 5627 Sayılı TVKUIY’de yer bulması kanunilik ilkesine aykırı düşmektedir. Ayrıca yönetmelikte yer alan bu düzenleme vatandaşlığın devamlılığı ilkesi noktasında belirsizliğe sebep olmaktadır. Böylece evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında kötü niyetli olan eşlerin, hukukî durumlarının belirlenmesinde 5901 Sayılı TVK’nin dikkate alınması gerekir. Kötü niyetten anlaşılması gereken; yabancı eşin butlan sebeplerini bilecek veya bilebilecek durumda olmasına rağmen, bu durumu yetkili makamlardan gizleyerek evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunmasıdır. Buna ek olarak başvurudan sonra yetkili makam tarafından yapılan araştırma ve soruşturma sürecinde de yabancı eşin bu yönde davranışlarını devam ettirerek yetkili makamı hataya düşürmesi kötü niyet olarak kabul edilir. Bu durumda 5901 Sayılı TVK gereği; yetkili makam tarafından verilen Türk vatandaşlığını kazanma kararının iptali söz konusu olacaktır. Diğer taraftan butlanla sakat şekilde kurulan evlilik kurumu sayesinde Türk vatandaşlığını kazanan eşin kötü niyetli olup olmadığına bakılmaksızın sonrasında Türk vatandaşlığı hakkında olumsuz yönde karar verilmesi 5901 Sayılı TVK 16/3 hükmü gereği mümkün olmayacaktır. Ayrıca kanun koyucu, 1982 tarihli AY m. 66/4’te vatandaşlığın kaybedilmesi kararına karşı yargı yolunun kapatılmayacağını ve 1982 tarihli AY m. 125’te idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olacağını düzenleme altına almıştır. Bu iki anayasa maddesi hükmü, yetkili makamın Türk vatandaşlığının kaybedilmesi hüküm ve sonucunu doğuran hukuka ve kanuna aykırı kararlarına karşı kişilere anayasal güvence sağlamaktadır.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartlarını düzenleyen 5901 Sayılı TVK m. 16’da yer almamasına rağmen 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c)’de ayrıca ek şart düzenlenmesi normlar hiyerarşisine ve 1982 tarihli AY m. 66/3; “*Vatandaşlık kanununun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir*” hükmüne aykırılık oluşturacaktır. Ayrıca 5627 Sayılı TVKUIY 25/2(c); “*Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu*” hüküm

ibaresinin şüpheden sanık yararlanır ilkesine ters düşmektedir. Çünkü 1982 tarihli AY m. 38/4'e göre; *“Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılmaz”* ve İHEB m. 11/1 hükmü gereği; *“Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır”*

Danıştay içtihatlarına bakıldığında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aile birliği içinde yaşama şartının üzerinde özellikle durulmaktadır. Bundan dolayı yabancı eşin evlilik kurumu kurulmasından sonraki yaşamı araştırılarak ve soruşturularak Türk vatandaşlığı için aranan şartların sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilmektedir. Danıştay içtihatlarının çoğunluğunda; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan yabancıların kendisinin ve hatta bazen Türk vatandaşı eşinin öncesinde Türkiye’de suç oluşturan eylemlerde bulunmaları sebebiyle soruşturma geçirmeleri ve yargılanmaları aile birliği içinde yaşama şartını tartışmalı hâle getirmektedir. Fakat aile birliği içinde yaşama şartını ortadan kaldıran 5901 Sayılı TVK’nin yeni istisnaî düzenlemesinde; evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda bulunan yabancıların Türk vatandaşı eşinin başvurudan sonra ölmesi durumu hüküm altına alınmıştır. Bu istisnaî düzenlemeye göre; yabancıların Türk vatandaşlığını kazanma başvurusundan sonra Türk vatandaşı eşinin ölmesi durumunda, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için gerekli olan aile birliği içinde yaşama şartı başvuruda bulunan yabancıda aranmayacaktır. Öğretide, evlilik kurumunun boşanmayla sona ermesinde yabancı eşin kusuru olmaması durumunun düzenlemeden yoksun olması eleştirilmektedir. Bu yokluğun hakkaniyet gereği yeni bir düzenlemeyle ortadan kaldırılmasının yerinde olacağı ifade edilmektedir. Kanaatimizce Türk vatandaşı eşin ölmesine rağmen yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunda; aile birliği içinde yaşama şartının aranmasının mağduriyet yaratacağını kanun koyucunun kabul etmesi doğru bir bakış açısıdır. Fakat Türk vatandaşı eşi tarafından zina, terk veya şiddet gibi kusurlu eylemlere maruz bırakılan yabancı eşin bundan dolayı boşanması durumunda; ayrı bir düzenleme olmaması sebebiyle kanun koyucu evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aile birliği içinde yaşama şartını aramaya devam etmektedir. Bu hukuk boşluğunun hakkaniyete, nesafete ve hukuka uygun olacak şekilde öğretici görüşlerinde belirtildiği gibi özel bir düzenlemeyle doldurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Genel Eserler

- Acer, Y. ve Kaya, İ. (2022). *Uluslararası Hukuk* (B.13). Seçkin Yayıncılık.
- Akıntürk, T. (2022). *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku* (C. 2, B. 24). Beta Basım Yayın.
- Akıntürk, T. ve Ateş, D. (2020). *Medenî Hukuk* (B. 26). Beta Basım Yayın.
- Akıntürk, T. ve Ateş, D. (2021) *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku* (C. 2, B. 23). Beta Basım Yayın. (Aile Hukuku).
- Akyılmaz, B. ve ark. (2022). *Türk İdare Hukuku* (B. 15). Seçkin Yayıncılık.
- Altuğ, Y. (1971). *Yabancıların Hukukî Durumu* (B. 2). İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Arat, T. (1970). *Ticaret Şirketlerin Tâbiyeti*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Aybay, R. (1980). *Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. (Kadının Uyraklığı).
- Aybay, R. ve Dardağan Kibar, E. (2011). *Yabancılar Hukuku* (B. 3). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aybay, R. ve Özbek, N. (2015). *Vatandaşlık Hukuku* (B. 4). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aybay, R. ve ark. *Vatandaşlık Hukuku* (2019). Siyasal Kitabevi.
- Batır, K. (2018). *Uluslararası Hukukta Vatandaşlık* (B. 2). Adalet Yayınevi.
- Berki, O. F. (1961). *Devletler Hususî Hukuku* (C. 2, B. 4). Güzel Sanatlar Matbaası. (Devletler Hususî).
- Berki, O. F. ve ark. (1975). *Devletler Hususî Hukuku ile İlgili Danıştay ve Yargıtay Kararları: Tâbiyet Hukuku*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- Birsen, K. (1936). *Devletler Hususî Hukuku: Tâbiyet-Yabancıların Hukuku* (C. 1). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bozkurt, G. (1996). *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasal Gelişmelerin Işığı Altında Gayri Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu: 1839-1914* (B. 2). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Brubaker, R. (1994). *Citizenship and Nationhood France and Germany*. Harvard University Press. (Citizenship).
- Brubaker, R. (2010). *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu* (V. Pekel, Çev.). Dost Kitabevi. (Fransa ve Almanya).
- Cesarani, D. ve Fulbrook, M. (1996). *Citizenship, Nationality and Migration In Europe*. Routledge Revivals.
- Cin, H. ve Gül Akyılmaz, S. (2022). *Türk Hukuk Tarihi* (B. 14). Sayram Yayınları.

- Çelikel, A. ve Gelgel Öztekin, G. (2022). *Yabancılar Hukuku* (B. 27). Beta Basım Yayın.
- Çiçekli, B. (2016). *Yabancılar Hukuku* (B. 6). Seçkin Yayıncılık.
- Delgado Moreira, J. (2019). *Multicultural Citizenship of The European Union*. Routledge Revivals.
- Doğan, V. (2022). *Türk Vatandaşlık Hukuku* (B. 18). Savaş Yayınları. (Vatandaşlık).
- Dural, M. ve ark. (2023). *Türk Özel Hukuku: Aile Hukuku* (C. 3). Filiz Kitabevi.
- Ekşi, N. (2018). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (B. 5). Beta Basım Yayın.
- Erdem, B. B. (2020). *Türk Vatandaşlık Hukuku* (B. 8). Beta Basım Yayın. (Vatandaşlık).
- Erözden, O. (2008). *Ulus: Devlet* (B. 2). Dost Kitabevi.
- Feyzioğlu, F. N. (1971). *Aile Hukuku Dersleri*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Fişek, H. (1959). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. (Vatandaşlık).
- Fuad, M. (2006). *Tâbiyet* (C. Osmanağaoğlu, Çev.). Derin Yayınları.
- Göğer, E. (1979). *Türk Tâbiyet Hukuku* (B. 4). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. (Türk Tâbiyet).
- Gören, Z. ve İzgi, Ö. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu*. TBMM Basımevi.
- Gözler, K. (2022). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı* (B. 14). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2019). *İdare Hukuku* (C.1, B. 3). Ekin Basım Yayın Dağıtım. (İdare).
- Gözler, K. ve Kaplan, G. (2022). *İdare Hukuku Dersleri* (B. 24). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, Ş. (2014). *Yönetim Hukuku* (B. 32). Turhan Kitabevi. (Yönetim).
- Gözübüyük, Ş. (2020). *Yönetimsel Yargı* (B. 37). Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Ş. ve Tan, T. (2017). *İdare Hukuku: İdari Yargılama Hukuku* (C. 2, B. 9). Turhan Kitabevi.
- Güngör, G. (2022). *Tâbiyet Hukuku: Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler* (B. 10). Yetkin Yayınları. (Tâbiyet).
- Hatemi, H. ve Serozan, R. (1993.) *Aile Hukuku*. Filiz Kitabevi.
- Helvacı, S. ve Erlüle, F. (2021). *Medeni Hukuk* (B. 7). Legal Yayıncılık.
- Hollett, R. D. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform: 1856-1876* (O. Akınhay, Çev.). Agora Kitaplığı.
- İnceoğlu, S. (2013). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* (B. 3). Beta Basım Yayın.

- Kandemir, F. E. (2019). *Kadına Karşı Şiddet ve Ailenin Korunması Sorununun Türk Hukuk Mevzuatı ve Uluslararası Sözleşmelerdeki Yeri*. Seçkin Yayıncılık.
- Kaneti, S. ve Köprülü, B. (1989). *Aile Hukuku* (B. 2). Filiz Kitabevi.
- Karakoç, İ. (2012). *Hukuk Tarihinde Vatandaşlık: Yabancılaşma Statüsü* (B. 3). Yetkin Yayınları.
- Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma* (D. Özdemir, Çev.). İmge Kitabevi.
- Kaya, C. (2021). *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi* (B. 3). On İki Levha Yayıncılık.
- Levi, S. (2006). *Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri*. Legal Yayıncılık.
- Matias, G. (2016). *Citizenship As A Human Right: The Fundamental Right To A Specific Citizenship*. Palgrave Macmillan.
- Moroğlu, N. (2009). *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*. On İki Levha Yayıncılık.
- Nomer, E. (2022). *Türk Vatandaşlık Hukuku* (B. 22). Filiz Kitabevi. (Vatandaşlık).
- Oğuzman, K. ve Dural, M. (1998). *Aile Hukuku* (B. 2). Filiz Kitabevi.
- Odman, M. T. (2011). *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Çağ Üniversitesi Yayınları.
- Osmanağaoğlu, C. (2004). *Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyetinin Gelişimi*. Legal Yayıncılık.
- Öztan, B. (2015). *Aile Hukuku* (B. 6). Turhan Kitabevi.
- Öztan, B. ve Gürpınar, D. (2022). *Medenî Hukuk'un Temel Kavramları: Hukuka Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Aile Hukuku-Miras Hukuku-Eşya Hukuku* (B. 47). Yetkin Yayınları.
- Öztürk, N. (2016). *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri*. Adalet Yayınevi.
- Sancakdar, O. ve ark. (2022). *İdare Hukuku: Teorik Çalışma Kitabı* (B. 11). Seçkin Yayıncılık.
- Saymen, F. ve Elbir, H. K. (1960). *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku* (C. 3). Hak Kitabevi.
- Seçkin, M. B. (2018). *Mağdur Hakları*. Adalet Yayınevi.
- Seviğ, M. R. ve Seviğ, V. R. (1967). *Devletler Hususî Hukuku: Giriş-Vatandaşlık* (B. 4). İstanbul Üniversitesi Yayınları. (Giriş).
- Sur, M. (2022). *Uluslararası Hukukun Esasları* (B. 16). Beta Basım Yayın.
- Tanrıbilir, F. B. ve Turhan, T. (2017). *Vatandaşlık Hukuku* (B. 4). Yetkin Yayınları.
- Tekinalp, G. (2003). *Türk Yabancılar Hukuku* (B. 8). Beta Basım Yayın.
- Turhan, T. (2002). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku*. Turhan Kitabevi.
- Uluocak, N. (1984). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Filiz Kitabevi.

- Unat, İ. (1966). *Türk Hukuku: Metinler-Mahkeme Kararları*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Velidedeoğlu, H. V. (1960). *Türk Medenî Hukuku: Aile Hukuku (C. 2)*. Sermet Matbaası.
- Yarar, G. (2023). *Yabancıların Türkiye’de Taşınmaz Mal Edinmeleri*. On İki Levha Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2013). *İdari Yargı*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Zevkliler, A. ve ark. (1999). *Medenî Hukuk: Giriş-Başlangıç-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku (B. 6)*. Seçkin Yayıncılık.
- Zevkliler, A. ve ark. (2018). *Yeni Medeni Kanuna Göre: Medeni Hukuk Temel Bilgiler (B. 10)* Turhan Kitabevi.

Makaleler

- Achermann, A., Achermann, C., D’Amato, G., Kamm, M. ve Von Rütte, Barbara. (2010). Country Report: Switzerland. *EUDO Citizenship Observatory*, 1-32.
- Akşahin Polat, S. (2019). Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 184-200. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/913069> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- Azrak, A. Ü. (1985). İdarî Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 6(1-3), 17-28.
- Bayata Canyaş, A. (2014). Hukukî Şartlar Oluşmadan Verilmiş Olan Türk Vatandaşlığını Kazanma Kararının Geri Alınmasında Süre Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (114), 347-360.
- Bayraktaroğlu Özçelik, G. (2015). Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilâflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4(1) (b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 111-150.
- Berki, O. F. (1946). Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyete Etkisi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1), 46-61. (Türk Hukukunda Evlenme).
- Berki, Ş. (1950). Devletler Hususî Hukukunda Tâbiyet, Yabancıların Hukuku Kanunlar İhtilafı ve Yargılama Usûlünün Tatbiki Prensipleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 218-249.
- Bilgin, T. ve Öztürk, N. (2017). Evlilik Dışı Beraberliklerin Milletlerarası Özel Hukuk Yönü Uygulanacak Hukuka İlişkin Fransa’daki Bazı Görüşler. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37(2), 1089-1120.
- Bingöl Schrijer, B. (2018). Vatandaşlık Hakkının Kapsamı ve Egemenlik İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 199-265.

- Blake, C. (1982). Citizenship, Law And The State: The British Nationality Act 1981. *The Modern Law Review*, 45(2), 179-197.
- Brubaker, R. (1990). Immigration, Citizenship and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis. *International Sociology*, 5(4), 379-407. (Immigration).
- Çaptuğ, M. (2021). Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (17), 133-160.
- Doğan, V. (2011). Aile Hukukundan Kaynaklanan Vatandaşlık Hukuku Sorunları. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 241-263. (Aile Hukuku).
- Doğan, V. (1999). Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 25-45 (Değerlendirme).
- Dolunay, A. (2016). Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 29(122), 369-416.
- Egemen Demir, I. (2018). İdare Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali ve Geri Alınması Kavramları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(139), 129-164.
- Erdem, B. B. (2003). 4866 Sayılı Kanun'la Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu ile Kazanılması. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 23(1-2), 339-362. (Değişiklik).
- Erdem, B. B. (2011). Türk hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, (1-2), 293-312. (Eşitsizlik).
- Erken, B. (2013). Türkiye-AB İlişkisinde Temel Bir Etken: Türk'ün Avrupalı Kimliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(1), 79-104. <https://www.jurix.com.tr/article/32265>. (Erişim Tarihi: 20.01.2023).
- Erten, R. (2014). Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (19), 243-278. (Butlan).
- Erten, R. (2020). Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 40(2), 1351-1371, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/56082/825632>. (Erişim Tarihi: 21.10.2022).
- Erten, R. (2008). Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 36-61. (Değerlendirmeler).
- Fişek, H. (1953). İsviçre Tâbiyetinin İktisabı ve Kaybı Hakkında Federal Kanun (29/09/1952). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 755-769.

- Giray, F. K. (2011). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu Hakkında Değerlendirme. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 381-402.
- Göğer, E. (1995). Çifte Vatandaşlık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1-2), 131. (Çifte).
- Göğer, E. (1979). Devletler Hususî Hukukunun Mahiyeti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3-4), 173-192. (Mahiyet).
- Gümüşlü Tunçağıl, G. (2021). Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 41(1), 99-127.
- Güngör, G. (2011). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 17(1-2), 229-250. (Avrupa Vatandaşlık).
- Güngör, G. (2004). The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment. *Ankara Hukuk Dergisi*, 1(1), 29-49. (Marriage).https://www.academia.edu/54792018/The_Acquisition_of_Turkish_Nationality_by_Way_of_Marriage_Following_the_June_2003_Amendment. (Erişim Tarihi: 02.01.2023).
- Jaeschke, G. ve Berkin, N. (1952). Türk Hukukunda Evlenme Aktinin Şekli. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(3-4), 1128-1154. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9114/11_4111. (Erişim Tarihi: 07.03. 2023).
- Karahanogulları, O. (2013). İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi. *Mülkiye Dergisi*, 35(270), 43-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/6/43>. (Erişim Tarihi: 06.11.2022).
- Karan, U. (2018). Evlenme Hakkının Kapsamı ve Anayasal Dayanağı. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(163), 119-160.
- Karatepe, Ş. (1991). İdarenin Takdir Yetkisi, *Türk İdare Dergisi*, 63(392), 63-119.
- Lardy, H. (1997). Citizenship and Right to Vote. *Oxford Journal of Legal Studies*, 17(1), 75-100.
- Metin, Y. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Evlenme Hakkı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 1(2), 99-109.
- Namlı, M. (2003). Yeni Medenî Kanunun Evlilik Hukukunda Yaptığı Değişiklikler. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1), 241-283.
- Onar, E. ve Tiryakioğlu, B. (1999). 1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 557-594.
- Özgür, Ç. (2021). Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(42), 307-340.
- Öztürk, N. (2007). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybı Yollarına Yaklaşımı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 20(73), 95-131. (İrade). <https://www.jurix.com.tr/article/10525>. (Erişim Tarihi: 09.01.2023).

- Öztürk, N. ve Yazar, G. (2020). Türk Vatandaşlığından İzin Almak Suretiyle Çıkma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 33-41.
- Parlak Börü, Ş. (2017). Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 30(133), 43-63.
- Polat Güzel, E. (2011). Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 127-157. (Osmanlıdan).
- Reçber, K. ve Özgenç, Z. (2016). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 74(1), 373-387.
- Şahbaz, İ. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Kişi Özgürlük ve Güvenliği. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (55), 201-225.
- Salenko, A. (2012). Country Report: Russia. *EUDO Citizenship Observatory*, 1-38.
- Sargın, F. (2004). Türk Vatandaşlık Kanunu'nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53(1), 27-63.
- Seçkin, S. ve Üstün, G. (2016). İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 509-534.
- Sirmen, K. S. (2009). Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenlenişi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(4), 825-879.
- Şit, B. (2008). Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (76), 64-82. (Modern Vatandaşlık).
- Tanrıbilir, F. B. (2011). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 22(2), 791-818. (Avrupa).
- Tanrıbilir, F. B. (2020). Evlenme ve Vatandaşlık. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 3019-3049. (Evlenme).
- Tanrıbilir, F. B. (2009). Türk Vatandaşlığı Kanun Tasarısı İçin Bazı Öneriler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 22(81), 75-112. https://www.jurix.com.tr/art_icle/10654. (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- Tanrıbilir, F. B. (2007). Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 20(72), 37-54. (Nedenleri Üzerine).
- Tanrıbilir, F. B. (2008). Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (75), 27-62. (Hükümleri).
- Tekinalp, G. (2011). Tâbiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38(1-4), 483-497.
- Thomas, E. (2006). Immigration And Changing Definitions Of National Citizenship In France, Germany and Britain. *French Politics*, (4), 237-265.
- Tiryakioğlu, B. (2006). Multiple Citizenship and Its Consequences In Turkish Law. *Ankara Hukuk Dergisi*, 3(1), 1-16. (Multiple Citizenship).

- Topçuoğlu, A. A. (2012). Modern Hukuk ve İslam'da Vatandaşlık Kavramının Hukukî Temeli. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(3), 185-216.
- Töre, N. (2017). Değişen Dünyada Vatandaşlık. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (10), 553-595.
- Tüysüz, C. (2022). Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında İdarenin Takdir Yetkisi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 48-65.
- Tüzüner, Ö. (2013). Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme. *Ankara Barosu Dergisi*, 1(1), 127-148.

Sempozyumlar

- Aybay, Rona: “*Türk Hukukunda Çifte Vatandaşlık Bir Hak Mıdır?*”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 156-163.
- Doğan, Vahit / Şit, Banu: “*Anayasal Vatandaşlık Kavramı*”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 13-23.
- Erdem, Bahattin, Bahadır: “*Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme*”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 97-106 (Tasarı).
- Erkan, Mustafa: “*Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında “Millî Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” Kavramlarının İncelenmesi*”, (Editör: Vahit Doğan, Lale Ayhan İzmirli, Alper Çağrı Yılmaz) “Milletlerarası Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, Savaş Yayınları, Ankara 2019, s. 17-38.
- Ruhi, Ahmet, Cemal: “*Evlenme Yolu ile Türk Vatandaşlığının Kazanılması*”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 107-117.
- Tanrıbilir, Feriha, Bilge: “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı*”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 96-113.
- Tiryakioğlu, Bilgin: “*Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması*”, (Editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit) Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 79-96 (Kanun Tasarısı).
- Tiryakioğlu, Bilgin: “*Yeni Türk Vatandaşlık Kanunu'nun Eleştirel Analizi*”, (Editör: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük Katja Schneider) Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler

Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2010, s. 24-66 (Eleştirel).

Yayımlanmamış Tezler

Bilge, Ö. (2020). *Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Konan, B. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukukî Durumu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Kapitülasyonlar).

Polat Güzel, E. (2010). *Anayasal Vatandaşlık* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Anayasal).

Mahkeme Kararları

Danıştay 10. Dairesi, T. 21.03.1985, E. 1982/3926, K. 1985/599.

Danıştay 10. Dairesi, T. 28.11.1995, E. 1994/1028, K. 1995/6169.

Danıştay 10. Dairesi, T. 26.01.2011, E. 2007/2353, K. 2011/143.

Danıştay 10. Dairesi, T. 23.01.2012, E. 2008/2042, K. 2012/109.

Danıştay 10. Dairesi, T. 17.03.2015, E. 2011/9154, K. 2015/1119.

Danıştay 10. Dairesi, T. 13.05.2015, E. 2012/5540, K. 2015/4312.

Danıştay 10. Dairesi, T. 29.03.2016, E. 2013/3739, K. 2016/1743.

Danıştay 10. Dairesi, T. 29.09.2015, E. 2012/1202, K. 2015/3931.

Danıştay 10. Dairesi, T. 05.10.2015, E. 2012/2896, K. 2015/4043.

Danıştay 10. Dairesi, T. 19.10.2015, E. 2012/3265, K. 2015/4437.

Danıştay 10. Dairesi, T. 19.10.2015, E. 2012/9149, K. 2015/4435.

Danıştay 10. Dairesi, T. 29.03.2016, E. 2013/3739, K. 2016/1743.

Danıştay 10. Dairesi, T. 30.03.2016, E. 2013/7323, K. 2016/1806.

Danıştay 10. Dairesi, T. 31.05.2016, E. 2013/2141, K. 2016/3016.

Danıştay 10. Dairesi, T. 08.06.2016, E. 2013/4606, K. 2016/3166.

YİBBGK T. 14.06.1965, E. 1965/3, K. 1965/3.

YİBBGK T. 13.12.1985, E. 1985/4, K. 1985/9.

İnternet Kaynakları

- Akşahin Polat, S. (2019, 30 Aralık). Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması. Dergipark Akademik. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/913069> adresinden 04 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Alman Federal Meclisi. (2000, 01 Ocak). Alman Vatandaşlığı Kanunu. Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikleri. <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/service/-/1514534> adresinden 18 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Avrupa Konseyi. (1953, 03 Eylül). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Başkanlığı. <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> adresinden 01 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Avrupa Konseyi. (2000, 01 Mart). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi. Hukuk Ansiklopedisi. <https://hukukbook.com/avrupa-vatandaslik-sozlesmesi/> adresinden 22 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Bilge Tanrıbilir, F. (2009, Mart). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler Jurix. <https://www.jurix.com.tr/article/10654> adresinden 10 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- Birleşik Krallık Meclisi. (1915, 01 Ocak). İngiliz Yurttaşlık ve Yabancıların Statüsü Kanunu. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/nationalitydivestment-during-war-national-in-treaty-of-peacebritish-nationality-and-status-of-aliens-act-1914/7E2862CB5F11F646DE13631E7237FC45> adresinden 08 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Birleşik Krallık Meclisi. (1949, 01 Ocak). British Nationality Act 1948. Jstor. <https://www.jstor.org/stable/754289> adresinden 06 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Birleşik Krallık Meclisi. (1983, 01 Ocak). British Nationality Act 1981. Jstor. <https://www.jstor.org/stable/1410230981> adresinden 31 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler. (1958, 11 Ağustos). Evli Kadınların Vatandaşlığına İlişkin Sözleşme. United Nations Treaty Collection. https://treaties.un.org/doc/treaties/1958/08/19580811%200134%20am/ch_xvi_2p.pdf adresinden 22 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler. (1960, 06 Haziran). 1.2.7 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme. T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarasi/DigerSozlesmeler/Vatansiz_kisilerin_statusune_iliskin_sozlesme.pdf adresinden 03 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Britannica. <https://www.britannica.com/topic/jus-soli> adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Danıştay 10. Dairesi. (2015, 19 Ekim). Danıştay Kararı - 10. D., E. 2012/9149 K. 2015/4435 T. 19.10.2015. Lexpera. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danist>

- ay/e-2012-9149-k-2015-4435-t-19-10-2015 adresinden 08 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Danıştay 10. Dairesi. (2015, 19 Ekim). Danıştay Kararı - 10. D., E. 2012/3265 K. 2015/4437 T. 19.10.2015. Lexpera. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2012-3265-k-2015-4437-t-19-10-2015> adresinden 08 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Danıştay 10. Dairesi. (2016, 29 Mart). Danıştay Kararı - 10. D., E. 2013/3739 K. 2016/1743 T. 29.3.2016. Lexpera. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2013-3739-k-2016-1743-t-29-3-2016> adresinden 08 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Erken, B. (2012, Haziran). Türkiye-AB İlişkisinde Temel Bir Etken: Türk'ün Avrupalı Kimliği. Jurix. <https://www.jurix.com.tr/article/32265> adresinden 26 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Erten, R. (2020, 30 Aralık). Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak. Dergipark Akademik. <https://dergipark.org.tr/pub/ppil/issue/56082/825632> adresinden 08 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- 1804 tarihli Fransız Medenî Kanunu. (1804, 21 Mart). Constitutional Rights Foundation: Educate-Engage-Empower. <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-15-2-a-the-codenapoleon#:~:text=Enacted%20on%20March%2021%2C%201804,law%20greatly%20affected%20people's%20lives.> adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- 1889 tarihli Fransız Vatandaşlığı Kanunu. (1889, 26 Haziran). Ministère De L'Intérieur Et Des Outre-Mer: Liberté- Égalité-Fraternité. <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Archives/Les-archives-du-site/Archives-Integration/Historique-du-droit-de-la-nationalite-francaise> adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Güngör, G. (2004). The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment. Academia. https://www.academia.edu/54792018/The_Acquisition_of_Turkish_Nationality_by_Way_of_Marriage_Following_the_June_2003_Amendment adresinden 08 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- International Justice Resource Center. <https://ijrcenter.org/council-of-europe-commissioner-for-human-rights/> adresinden 15 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- İsviçre Federal Meclisi. (2018, 01 Ocak). İsviçre Vatandaşlığı Kanunu. Fedlex Die Publikationsplattform des Bundesrechts. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2016/404/en> adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- İsviçre Federal Meclisi. (1953, 01 Ocak). İsviçre Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybı Hakkında Federal Kanun. Fedlex Die Publikationsplattform des Bundesrechts. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1952/1087_1115_1119/de adresinden 11 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Karahanogulları, O. (2013, 09 Ocak). İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi. Dergipark Akademik.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/6/43> adresinden 06 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi. (1993, 27 Mayıs). KKTC Yurttaşlık Kanunu. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_K%C4%B1br%C4%B1s_T%C3%BCrk_Cumhuriyeti_vatanda%C3%9Fl%C4%B1k_kanunu adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Milletler Cemiyeti La Haye Kodifikasyon Konferansı. (1937, 01 Temmuz). 12.04.1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâfına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında La Haye Sözleşmesi. United Nations Treaty Collection. https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=521&chapter=30&clang=_en adresinden 27 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Oxford Reference. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100027515;jsessionid=0F465290269C04A31AB363876A969981> adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Öztürk, N. (2007, Kasım). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Vatandaşlığın İdare Dışı Kaybı Yollarına Yaklaşım. Jurix. <https://www.jurix.com.tr/article/10525> adresinden 06 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/birlesmis_milletler_bm adresinden 26 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/fransiz_devrimi adresinden 09 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 01 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1928, 04 Haziran). 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu. Türkiye Büyük Millet Meclisi. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf adresinden 08 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu. (1948, 10 Aralık). İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. Ankara Üniversitesi, İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi. <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyanamesi/> adresinden 17 Kasım 2022 tarihinden alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1964, 22 Şubat). 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11638.pdf> adresinden 17 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1973, 13 Nisan). Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü. <https://www5.tbmm.gov.tr/docs/ictuzuk.pdf> adresinden 08 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1975, 04 Mayıs). 1883 Sayılı Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun. Türkiye Büyük Millet Meclisi. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntb

mmc058/kanunbmmc058/kanunbmmc05801883.pdf adresinden 09 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1982, 09 Kasım). 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> adresinden 21 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1982, 20 Ocak). 2575 Sayılı Danıştay Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf> adresinden 20 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1982, 20 Ocak). 2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2576.pdf> adresinden 19 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1982, 20 Ocak). 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2577.pdf> adresinden 12 Ekim tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1985, 07 Kasım). 2169 Sayılı Evlendirme Yönetmeliği. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/evzuatmetin/3.5.859747.pdf> adresinden 10 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1985, 14 Ekim). Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf> adresinden 22 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1999, 04 Kasım). 4458 Sayılı Gümrük Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4458.pdf> adresinden 27 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2001, 08 Aralık). 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> adresinden 09 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003, 12 Haziran). 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4866 Sayılı Kanun. TC Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030612.htm-1> adresinden 13 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003, 18 Haziran). 4868 Sayılı Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. Türkiye Büyük Millet Meclisi. https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanunbmmc08704868.pdf adresinden 12 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2004, 12 Ekim). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> adresinden 19 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2006, 07 Nisan). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum ile İçişleri Komisyonları Raporları (1/1192). Türkiye Büyük Millet Meclisi. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm> adresinden 05 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2007, 12 Aralık). 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5718.pdf> adresinden 18 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2009, 12 Haziran). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> adresinden 21 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010, 06 Nisan). 5627 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf> adresinden 08 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2012, 20 Mart). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. TC Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> adresinden 01 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/avrupa-insan-haklari-mahkemesi/aihm-yapisi/> adresinden 01 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. https://www.ab.gov.tr/_233.html adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- United Nations Treaty Collection. https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=521&chapter=30&clang=_en adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu. (1985, 13 Aralık). Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu E.1985/4 K.1985/9 İçtihat. Türk Hukuk Sitesi. <http://www.turkhukuk sitesi.com/serh.php?did=10771> adresinden 03 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yedinci Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı. (1934, 26 Aralık). Devletlerin Hakları ve Görevlerine İlişkin Montevideo Sözleşmesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. https://uham.fsm.edu.tr/haber/Devletlerin-Haklari-ve-Gorevlerine-Iliskin-Montevideo-Sozlesmesiii2018-05-21-08-4711amhttps://tr.wikipedia.org/wiki/Birleşmiş_Milletler adresinden 16 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

İsmail TÜRTAŞ	TÜRK VATANDAŞLIĞININ EYLENME YOLUYLA KAZANILMASI	2023
----------------------	---	-------------